

PTT työpapereita
PTT working papers
PTT diskussionsanslag

200

Eeva Alho, Kyösti Arovuori, Anna-Maija Heikkilä, Olli Niskanen, Minna
Väre ja Tapani Yrjölä

Maatalouden asema rahoitusmarkkinoilla

Helsinki 2019

PTT työpapereita 200
PTT Working Papers 200

Maatalouden asema rahoitusmarkkinoilla

Eeva Alho, Kyösti Arovuori, Anna-Maija Heikkilä, Olli Niskanen,
Minna Väre ja Tapani Yrjölä

Helsinki 2019

PTT työpapereita 200
PTT Working Papers 200
ISBN 978-952-224-217-4 (pdf)
ISSN 2489-9712 (pdf)

Pellervon taloustutkimus PTT
Pellervo Economic Research PTT

Helsinki 2019

Alho, E., Arovuori, K., Heikkilä, A.-M., Niskanen, O., Väre, M. & Yrjölä, T. 2019. Maatalouden asema rahoitusmarkkinoilla. PTT työpapereita 200. 88 s.

Tiivistelmä: Tässä tutkimuksessa on määritetty tilastotarkastelun perusteella maatalouden investointitarpeet ja rahoituskapeikot. Maatalousrahoituksen tarjonta on selvitetty kotimaisten rahoituslaitosten maatalousasiantuntijoille tehdyillä ryhmähaastatteluilla ja maatalousrahoituksen kysyntä tuottajille toteutetulla viljelijäkyselyllä. Vaihtoehtoisia rahoitusvälineitä on tarkasteltu maaesimerkkien kautta. Tutkimuksen tulosten perusteella maatalouden nykyinen rahoitusjärjestelmä toimii hyvin. Rakennemuutoksen seurauksena maatalouden rahoitustarpeet kuitenkin eriytyvät ja samalla rahoitusriskit keskittyvät. Tulevaisuudessa investointien ja sukupolvenvaihdosten koon kasvu sekä erilaiset uudet yritys- ja yhteistyömuodot haastavat nykyiset rahoitusvälineet. Nykyisten toimenpiteiden kehittämisen lisäksi näiden tunnistettujen hankauskohtien ratkaisemisessa voidaan hyödyntää Euroopan rakenne- ja investointirahastojen sekä Euroopan investointiohjelman tarjoamia rahoitusvälineitä. Maatalouden rahoitusjärjestelmän kokonaisuudessa pitää ratkaista myös kansallisen budjettirahoituksen määrä ja välineet.

Asiasanat: *rahoitus, maatalous, rakennemuutos, rahoitusvälineet*

Alho, E., Arovuori, K., Heikkilä, A.-M., Niskanen, O., Väre, M. & Yrjölä, T. 2019. Financial position of Finnish agriculture. PTT Working Papers 200. 88 p.

Abstract: In this study, the financial gap and the investment needs of the Finnish agricultural sector have been analyzed. The research was carried out via statistical analysis, a farmer survey, focus group interviews and a stakeholder workshop. In addition, a review of financial instruments in selected European countries was conducted. Based on our results, the current instruments of agricultural finance in Finland are well functioning. Due to structural change in agriculture, financial needs within the sector will become more diversified. Financial risks are increasing and centered on a relatively small number of farms. In the future, the increasing size of the investment and the transfers of farm operations to the next generation will challenge the current financial instruments. Also, new operational and business structures require new solutions. To create solutions to these identified challenges, current instruments need to be redefined. In addition, the new instruments of the European Structural and Investment funds and the Investment Plan for Europe could be utilized. Moreover, the overall structure of the agricultural financing regime should be reviewed.

Keywords: *finance, agriculture, structural change, finance instruments*

Yhteenveto

Maatalouden rakennemuutos aiheuttaa sektorille merkittävän rahoitustarpeen. Samaan aikaan sektorin heikko kannattavuus, rakennemuutoksen suhteellisen nopea vauhti ja investointien kasvava koko luovat omat ominaispiirteensä maataloussektorin rahoitukselle.

Rakennemuutoksen seurauksena maatalouden rahoitustarpeet eriytyvät ja samalla rahoitusriskit keskittyvät. Tuotantoon laajentavien tilojen rahoitustarpeet ovat erilaisia verrattuna tiloihin, jotka ovat jäädyttelyvaiheessa. Rahoitustarpeet eriytyvät myös tuotantosuuntien, alueiden ja elinkeinonharjoittamisen päätoimisuuden mukaan. Samalla esimerkiksi maatalouskoneiden rahoitus on kasvavassa määrin siirtynyt pankeilta rahoitusyhtiöille.

Tässä tutkimuksessa määritettiin tilastotarkastelun perusteella maatalouden investointitarpeet ja rahoituskapeikot. Maatalousrahoituksen tarjonta selvitettiin kotimaisten rahoituslaitosten maatalousasiantuntijoille tehdyillä ryhmähaastatteluilla ja maatalousrahoituksen kysyntä tuottajille toteutetulla viljelijäkyselyllä. Vaihtoehtoisia rahoitusvälineitä tarkasteltiin maaesimerkkien kautta. Lisäksi hankkeen puitteissa järjestettiin sektorin sidosryhmät osallistanut työpaja, jossa kartoitettiin ratkaisuja hankkeessa esille nousseisiin rahoituksen hankauskohtiin.

Maataloustuotanto on pääomavaltaista tuotantoa, jossa pääomia on sitoutunut etenkin maahan, tuotantorakennuksiin sekä koneisiin ja kalustoon. Maatalouden rakennemuutos, suurtuotannon etujen tavoittelu sekä kasvavat vaatimukset ihmisten ja eläinten hyvinvoinnin suhteen ylläpitävät maataloudessa jatkuvaa investointitarvetta.

Maatalouden rahoitus toimii pääosin hyvin; maatalouden kehittämistoimenpiteisiin on tarjolla rahoitusta. Niin julkinen sektori kuin pankitkin rahoittavat järkeviä maatalouteen liittyviä hankkeita. Julkisella sektorilla on tämän hetken investointeihin hyvin toimivia instrumentteja. Myös pankkien tarjoamat rahoitusvaihtoehdot tyydyttävät hyvin tämän hetken tarpeita.

Vaikka maatalouden rahoitus ei nykyisellään näyttäydy isona ongelmana, olemassa olevat rahoitusvälineet eivät välttämättä pysty vastaamaan maatalouden tuleviin haasteisiin. Tilakoon kasvaessa sukupolvenvaihdokset vaativat aikaisempaa suurempia pääomia. Samalla sukupolvenvaihdokseen liittyvät taloudelliset riskit kasvavat ja kynnys ryhtyä maatalousyrittäjäksi nousee.

Osakeyhtiöiden ja muiden yhteistyömuotojen ongelmaksi uhkaa muodostua vakuusvaje. Vaje syntyy, kun yritys toimii irrallaan muusta maataloustuotannosta kuten osakeyhtiömuotoinen navetta, jonka osakkaita ovat usean eri tilan yrittäjät. Osakkaiden pelot, metsät ja muu omaisuus pidetään osakeyhtiön ulkopuolella. Tällöin yrityksellä ei ole riittävästi vakuuksia, ja rahoituslaitokset arvottavat yrityksen rahoitusriskit korkeammiksi kuin perheviljelmämuotoisen maatalouden rahoitukseen liittyvät riskit.

Maataloudessa ei juuri ole perinteitä sektorin ulkopuolisen sijoitus- ja riskirahoituksen käytöstä. Tällaista rahaa ei ole juuri ollut tarjolla. Sektorille kuitenkin tarvitaan muutakin rahoitusta kuin pankkien antamaa lainaa ja julkisen sektorin tarjoamia tukia.

Maaseuturahaston osarahoittamia, uusia rahoitusvälineitä on käytössä tai valmisteilla jo useassa EU:n jäsenmaassa. Näiden palautuvien rahoitusvälineiden tavoitteena on vastata

havaittuun markkinahäiriöön. Useissa maissa pankit ja muut rahoituslaitokset pitävät maa- ja metsätalouteen myönnettävien lainojen ja luotonannon riskejä liian suurina, minkä takia rahoituksen saaminen on ollut yrityksille kallista ja vaikeaa.

Koska rahoitusvälineisiin kohdistuu eri maissa hyvin erilaisia tarpeita, myös käytössä olevat rahoitusvälineet eroavat huomattavasti toisistaan. Tämän takia nykyiset järjestelmät eivät ole sellaisenaan sovellettavissa muualle, vaan käyttöön otettavat rahoitusvälineet räätälöidään kunkin maan tai alueen tarpeisiin.

Maatalouden rahoitusvälineisiin kohdistuviin muutospaineisiin vastaamisessa ja rahoituksen hankauskohtien ratkaisemisessa voidaan käyttää monia erilaisia keinoja. Nykyiset maatalouden investointeja ja sukupolvenvaihdoksia tukevat toimet ovat mahdollistaneet rakennemuutoksen edellyttämien sukupolvenvaihdosten ja investointien toteutumisen.

Avustukset, korkotukilainat sekä valtiontakaukset ovat vaikuttavia toimenpiteitä. Niiden sovittaminen toimintaympäristön muutokseen vaatii kuitenkin toimille uusia rahoituslähteitä. Rahoituksen varmistamiseksi etenkin avustuksina maksettavan tuen ehtoissa olisi tulevaisuudessa huomioitava kansalaisten yleisesti hyväksymät toimenpiteet kuten ilmastonmuutoksen torjunta.

Uusilla rahoitusvälineillä voitaisiin edistää maatilojen sukupolvenvaihdoksia esimerkiksi Euroopan investointirahaston rahoittaman COSME-ohjelman kautta. Tilanpidon aloituksen tukemiseen on tulevaisuudessa todennäköisesti saatavissa Euroopan investointipankin ja Euroopan komission lanseeraamaa nuorten viljelijöiden lainaohjelma, joka parhaillaan on pilottivaiheessa. Maatalouden vakuusvajetta voitaisiin jatkossa korjata riskirahoitusjärjestelmään perustuvien takausten kautta. Takausten hyödyntäminen korjaisi etenkin suurimpien, osakeyhtiömuotoisten toimijoiden mahdolliset vakuusvajheet. Kaiken kaikkiaan maatalouden rahoitusta tulisi tulevaisuudessa ohjata kohti normaalia pk-yritysten rahoitusjärjestelmää.

Toimenpiteiden ja ratkaisumallien valinta riippuu viime kädessä politiikan tavoitteesta, jonka mukaista rakennemuutosta sekä julkisilla että markkinapohjaisilla rahoitusinstrumenteilla pyritään tukemaan.

Sisällys

Yhteenveto.....	4
1 Johdanto	9
1.1 Tutkimuksen tavoitteet	10
1.2 Tutkimuksen rakenne	10
2 Maatalouden pääomatarve	11
2.1 Maatalouden rakennekehitys	11
2.2 Tilojen omistuksen vaihdokset.....	11
2.3 Lisäpellon hankinta.....	12
3 Maatalouden rahoitusasema	15
3.1 Maatilojen lainakanta, maksuvalmius ja velkaantuneisuus.....	15
3.2 Maatilojen rahoitusasema kansainvälisessä vertailussa	19
4 Maatalouden investointituki.....	25
4.1 Kansainvälinen vertailu.....	25
4.2 Maatalousinvestointien tuettu rahoitus Suomessa	25
4.2.1 Investointiavustus	26
4.2.2 Korkotukilainat	28
4.2.3 Valtiontakaukset	29
4.2.4 Maksuvalmiuslainat.....	32
4.3 Investointitukien vaikuttavuus.....	32
5 Maatalousrahoituksen tarjonta.....	34
5.1 Ryhmähaastattelujen toteutus	34
5.2 Ryhmähaastattelujen tulokset.....	34
6 Maatalousrahoituksen kysyntä	40
6.1 Kyselyn tavoitteet, menetelmä ja aineisto	40
6.2 Vastaajien taustatiedot	40
6.3 Vastaajien investoinnit.....	41
6.3.1 Viimeisen viiden vuoden investoinnit	41
6.3.2 Tulevien viiden vuoden investoinnit.....	44
6.3.3 Investointien rahoitus	46
7 Maatalousrahoituksen hankauskohdat.....	49
7.1 Hankauskohtien tunnistaminen	49
7.2 Tutkimuksessa määritetyt hankauskohdat	49

8	EU:n rahoitusohjelmien mahdollisuudet maatalouden rahoituksessa.....	52
8.1	Rakenne- ja investointirahastot.....	52
8.2	Maaseuturahasto	53
8.2.1	Maaseuturahaston osarahoittamat rahoitusvälineet	53
8.2.2	Rahoitusvälineiden soveltaminen.....	55
8.2.3	Teemat ja sisältö.....	55
8.2.4	Esimerkkejä maatalouden rahoitusvälineistä.....	58
8.2.4.1	Viro.....	58
8.2.4.2	Saksa	60
8.2.4.3	Italia, Lombardia.....	61
8.2.4.4	Romania.....	62
8.2.4.5	Kroatia.....	63
8.2.4.6	Latvia	64
8.3	Strategisten investointien rahaston käyttö maatalouden rahoituksessa	65
8.3.1	ESIR -rahoitusvälineet.....	65
8.3.2	Esimerkkejä yhdistelmärahastoista	68
8.3.2.1	Ranska, Occitanie/Pyrénées-Méditerranée	68
8.3.2.2	Ranska, Nouvelle-Aquitane, L'alterNA	70
8.3.2.3	Puola.....	70
8.3.2.4	Portugali.....	71
8.4	Esimerkkejä muista rahoitusvälineistä.....	72
8.4.1	Pk-yritysaloitte.....	72
8.4.2	Markkinoihin reagoivat rahoitusvälineet	73
8.4.3	COSME	75
8.4.4	Pääomarahaus.....	75
8.5	Kehitystä ja muutoksia	77
9	Johtopäätökset	78
9.1	Maatilojen nykyinen rahoitusasema.....	78
9.2	Olemassa olevien rahoitusvälineiden toimivuus ja muutospaineet	79
9.3	Kokemukset uusista rahoitusvälineistä	80
9.4	Tulevaisuuden rahoitusratkaisut.....	81
9.4.1	Nykyisten tukimuotojen tarve jatkossa.....	81
9.4.2	Uusien rahoitusvälineiden mahdolliset käyttökohteet	82
9.4.3	Yritysrahoituksen laajentaminen maatalouteen	84
9.4.4	Pääoman uudet lähteet.....	84

Lähdeluettelo.....	86
--------------------	----

1 Johdanto

Maatalouden rakennemuutos aiheuttaa sektorille merkittävän rahoitustarpeen. Samaan aikaan sektorin heikko kannattavuus, rakennemuutoksen suhteellisen nopea vauhti ja investointien kasvava koko luovat omat ominaispiirteensä maataloussektorin rahoitukselle.

Maatalouden rahoitusjärjestelmä on Suomessa osa maatalouspolitiikan rakenteita. Maatalouden investointeja ja sukupolvenvaihdoksia tuetaan Manner-Suomen maaseutuohjelman toimenpiteillä. Lisäksi maatalouden rakennemuutoksen ohjaamiseen kohdennetaan varoja Maatilatalouden kehittämisrahaston (MAKERA) kautta. Poliitiikan lisäksi maatalousrahoitusta hoidetaan markkinaehtoisesti eri rahoituslaitosten toimesta.

Rakennemuutoksen seurauksena maatalouden rahoitustarpeet eriytyvät ja samalla rahoitusriskit keskittyvät. Tuotantoon laajentavien tilojen rahoitustarpeet ovat erilaisia verrattuna tiloihin, jotka ovat jäähdyttelyvaiheessa. Rahoitustarpeet eriytyvät myös tuotantosuuntien, alueiden ja elinkeinonharjoittamisen päätoimisuuden mukaan. Samalla esimerkiksi maatalouskoneiden rahoitus on kasvavassa määrin siirtynyt pankeilta rahoitusyhtiöille.

Maataloussektorin ja maatalouden rahoituksessa tapahtuvan muutoksen ymmärtäminen on tärkeää. Poliitiikan kokonaisuudessa toimeenpantujen rahoitusmekanismien vaikuttavuus muuttuu sektorin rakenteiden muuttuessa. Myös rahoituslaitosten rakenteet ja toimintaympäristö muuttuvat. Pankkien toiminnan sääntely on kiristynyt. Samalla pankkisektorin kilpailuasetelma on kokonaan uudessa asennossa. Toimijoiden lukumäärä on pienentynyt. Kaikki toimijat ovat tehneet merkittäviä rakenteellisia ja toiminnallisia muutoksia, jotka heijastuvat suoraan myös maatalouden rahoitukseen.

Tämän tutkimuksessa muodostetaan kokonaiskuva suomalaisten maatalousyrittäjien rahoitusoloista, pankkirahoituksen saatavuudesta ja riittävydestä Suomessa sekä siitä, minkälaisilla toimenpiteillä maatalouden rahoituslähteiden pohjaa voidaan laajentaa. Esimerkiksi Euroopan investointipankin alla toteuttavien ERI-investointiohjelmien ja uusien rahoitusinstrumenttien mahdollisuuksia maatalousyrittäjien elinkeinon kehittämisessä ei ole aikaisemmin Suomessa systemaattisesti selvitetty.

Tutkimuksen pääpaino on maatalouselinkeinojen rakenteiden kehittymistä tukevien rahoitusmekanismien tunnistamisessa. Tutkimuksessa tunnistetaan kasvavien maatalousyritysten rahoituskapeikkoja ja rahoitustarpeita sekä lisätään ymmärrystä rahoittajien riskinäkemyksistä toimialaa kohtaan. Kansainvälisten kokemusten kautta kartoitetaan mahdollisuuksia Euroopan rakenne ja investointirahastojen rahoitusinstrumenttien toteutukselle Suomen maataloudessa seuraavalla maatalouspolitiikan ohjelmakaudella 2021-2027.

Maatalouden rakennemuutoksen ohjaaminen eri rahoitusvälineiden kautta on keskeinen osa maatalouspolitiikkaa. Toteutettavien toimenpiteiden valintaa tulee tarkastella suhteessa maatalouspolitiikalle asetettuihin tavoitteisiin. Myös toimenpiteiden vaikuttavuus on suoraan sidoksissa siihen, mitä niillä halutaan saavuttaa.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on muodostaa kokonaiskuva maatalouden rahoitusasemasta Suomessa. Tutkimuksen kautta tuotetaan uutta tietoa maatalousyrittäjien rahoitusoloista, pankkirahoituksen saatavuudesta sekä pankkirahoituksen riittävydestä. Tätä kautta tunnistetaan maataloussektorin rahoituskapeikot sekä keskeiset tulevaisuuden rahoitus-tarpeet.

Tutkimuskysymykset

Maataloussektorin rahoitusaseman kartoittamiseksi tutkimuksella vastataan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) millainen asema maatalousyrittäjillä on rahoitusmarkkinoilla?
- 2) miten pankit kokevat maatalousrahoituksen ja siihen liittyvät riskit?
- 3) muodostuvatko maatalousyrittäjästä tai rahoituslaitoksesta aiheutuvat luoton-annon rajoitteet esteitä sektorin investoinneille?
- 4) miten rahoituksen kysyntä ja tarjonta kohtaavat maatalouden pankkirahoituk- sessa?
- 5) miten EU:n eri investointiohjelmia hyödynnetään maataloussektorilla?
- 6) miten ja millaisilla rahoitusinstrumenteilla voidaan tukea maatalousyrittäjien kilpailukykyä?

1.2 Tutkimuksen rakenne

Luvussa 2 tarkastellaan maatalouden rahoitustarvetta ja luvussa 3 maatalouden rahoi- tusta ja rahoitusasemaa sekä Suomessa että kansainvälisesti. Luvussa 4 kuvataan maata- lousinvestointien tuettu rahoitus. Luku 5 selvittää maatalousrahoituksen tarjontaa ja luvussa 6 tarkastellaan maatalousrahoituksen kysyntää. Luku 7 luo edellisten pohjalta kuvaa maatalousrahoituksen ongelmakohdista. Luku 8 kartoittaa maatalouden uusia rahoitusinstrumentteja sekä esimerkkejä niiden käytöstä muissa EU-maissa. Luvussa 9 esitetään johtopäätökset.

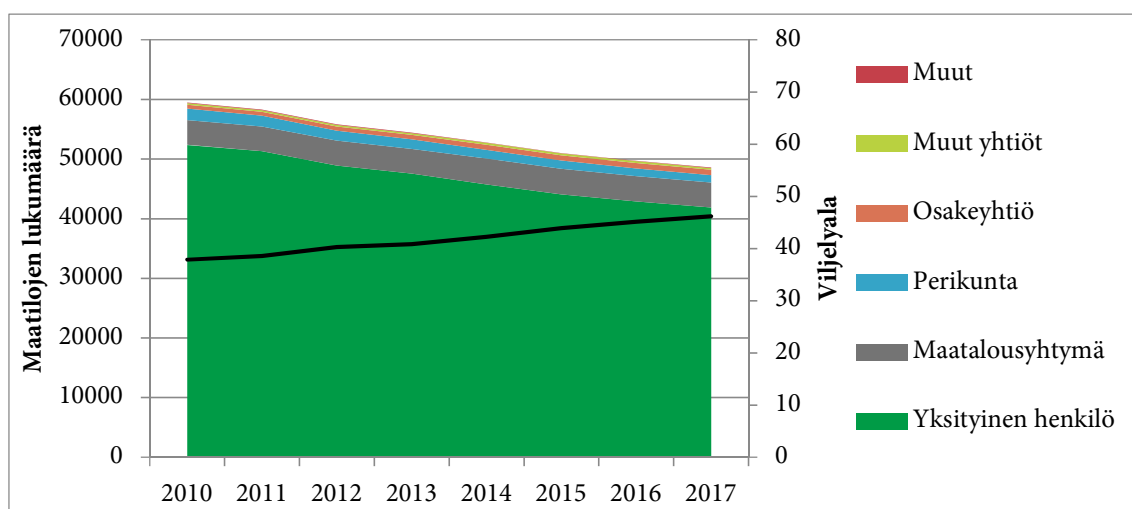
2 Maatalouden pääomatarve

2.1 Maatalouden rakennekehitys

Maatalouden rakennekehitys on olennaisin rahoitustarpeita ylläpitävä tekijä. Maatilojen lukumäärä on laskenut tasaisesti ja on nyt alle 50 000 (Kuva 1). Ylivoimaisesti suurin osa maatiloista toimii perinteisesti henkilöverotuksen kautta. Vuonna 2017 osakeyhtiömuotoisia maatiloja oli 931. Muita yhtiömuotoja oli 272 tilalla.

Luonnonvarakeskuksen Taloustohtori-verkkopalvelussa julkaistavan rakennekehitysnusteen mukaan maatilojen lukumäärä laskee alle 40 000 tilan vuoden 2022 paikkeilla. Tilamäärän väheneminen tällä tahdilla ei välttämättä ole tuotannollisesti merkittävä asia, mutta maatalousmaan omistajuuden näkökulmasta se on merkittävää. Luopuvien tilojen voi olettaa olevan keskimääräistä pienempiä tiloja.

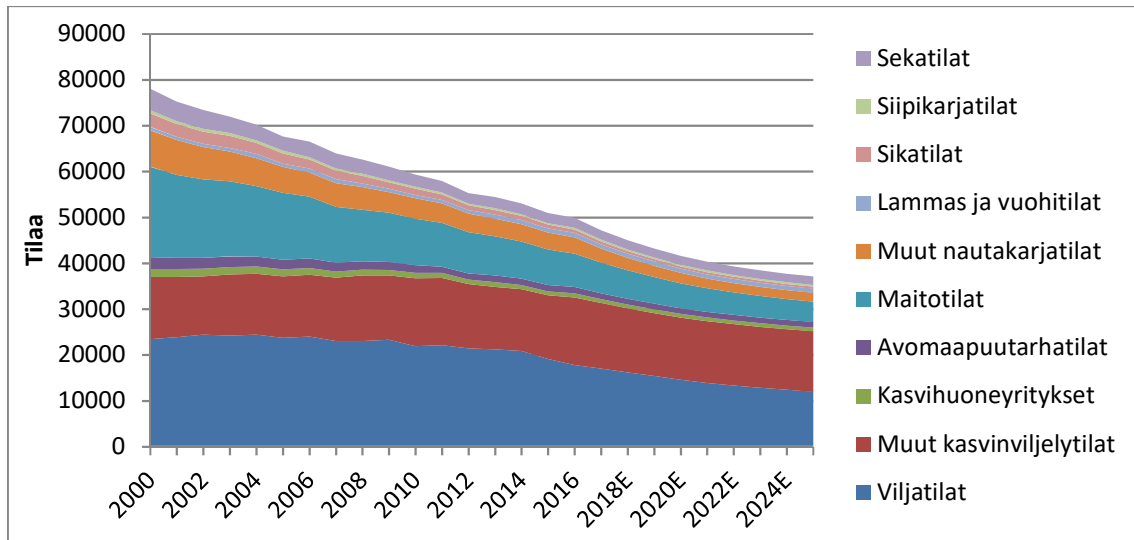
Maatilojen kokonaismäärän muutosta merkittävämpää on ollut kotieläintilojen lukumäärän väheneminen (Kuva 2). Vuosina 2005–2015 kotieläintalouden tuotantosuuntaa vaihtaneista tiloista 84 prosenttia siirtyi kasvinviljelyyn. Noin 16 prosenttia tuotantosuuntaa vaihtaneista keskittyi johonkin muuhun kotieläintuotantoon.

Kuva 1. Maatilojen lukumäärä ja keskimääräinen viljelyala

2.2 Tilojen omistuksen vaihdokset

Yleisin kokonaisen maatilan omistuksen vaihdos on sukupolvenvaihdos. Sukupolvenvaihdoksien määriä ei suoranaisesti tilastoida, mutta määrää voidaan tietyin oletuksin arvioida. Jos oletetaan, että tila siirtyy jatkajalle keskimäärin 30 vuoden välein eikä tilamäärä vähene, nykyisellä tilamäärällä se edellyttäisi noin 2 000 sukupolvenvaihdosta vuosittain. Näin montaa sukupolvenvaihdosta ei viimeisen 20 vuoden aikana ole kuitenkaan tehty.

Kuva 2. Toteutunut maatilojen lukumäärän muutos tuotantosunnittain ja ennuste vuoteen 2025

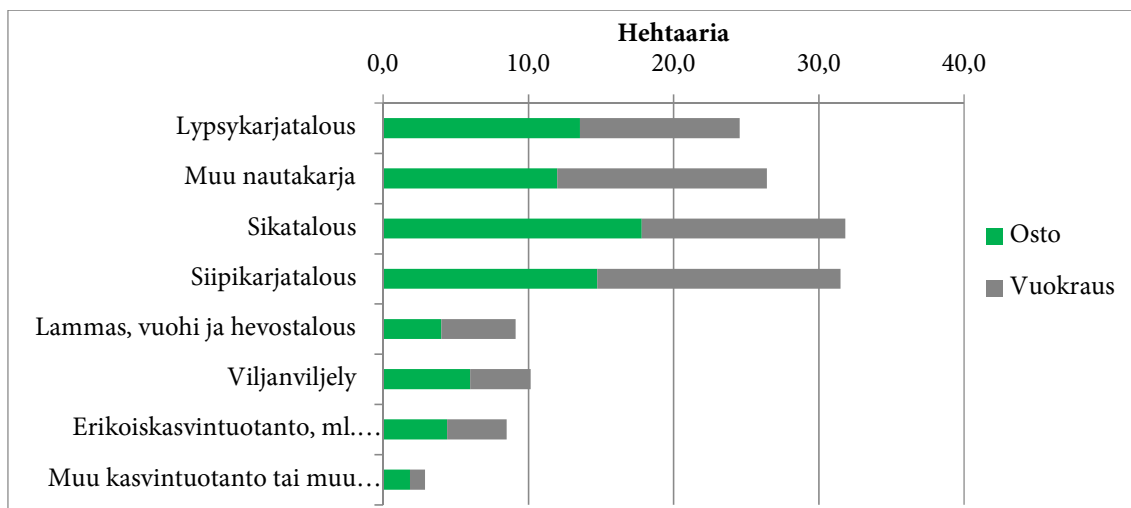
Paras saatavilla oleva tieto sukupolvenvaihdosten määristä perustuu vuoden 2010 Maatalouslaskentaan. Tuolloin viljelijöiltä kysyttiin, milloin tila oli tullut heidän hallintaan. Laskennan tulosten perusteella sukupolvenvaihdos oli tehty vuosina 1998–2010 keskimäärin 1 250 tilalla vuosittain. Tämä tieto on tarkoitus kysyä uudelleen myös seuraavassa, vuoden 2020 laskennassa. Tällöin saadaan tarkempaa tietoa myös viime vuosien sukupolvenvaihdosmääristä. Sitä ennen määriä voidaan tarkastella eri lähteiden perusteella.

Nuorten viljelijöiden aloitustukea taas on saanut vuosittain keskimäärin 310 tilaa. Uusia Myel-vakuutettuja on tullut keskimäärin noin 1200 kpl vuosittain. Koska tiloilla on keskimäärin 1,1-1,2 Myel-vakuutettua, voidaan arvioida, että sukupolvenvaihdos on 2010-luvulla toteutunut vajaalla 1 000 tilalla vuosittain. Tilalukumäärän jatkuva aleneminen huomioiden voidaan arvioida, että sukupolvenvaihdoksia tehtäisiin vuosittain hieman alle 700 kappaletta.

PTT:n toteuttamassa kyselyssä sukupolvenvaihdoksen tehneille tiloille keskimääräinen tilan kauppahinta oli noin 247 000 euroa, kun mediaanihinta oli 200 000 euroa (Vuori ja Yrjölä 2017). Yleisin kauppahinnan määrittelyn peruste oli alin lahjaverosta vapaa kauppahinta, joka tarkoittaa vähintään 50 % koko tilan käyvästä arvosta. Mediaanihintaa käyttäen sukupolvenvaihdosten rahoitustarpeen suuruusluokka voisi olla keskimäärin 138–170 miljoonaa euroa vuosittain vuoteen 2025 asti.

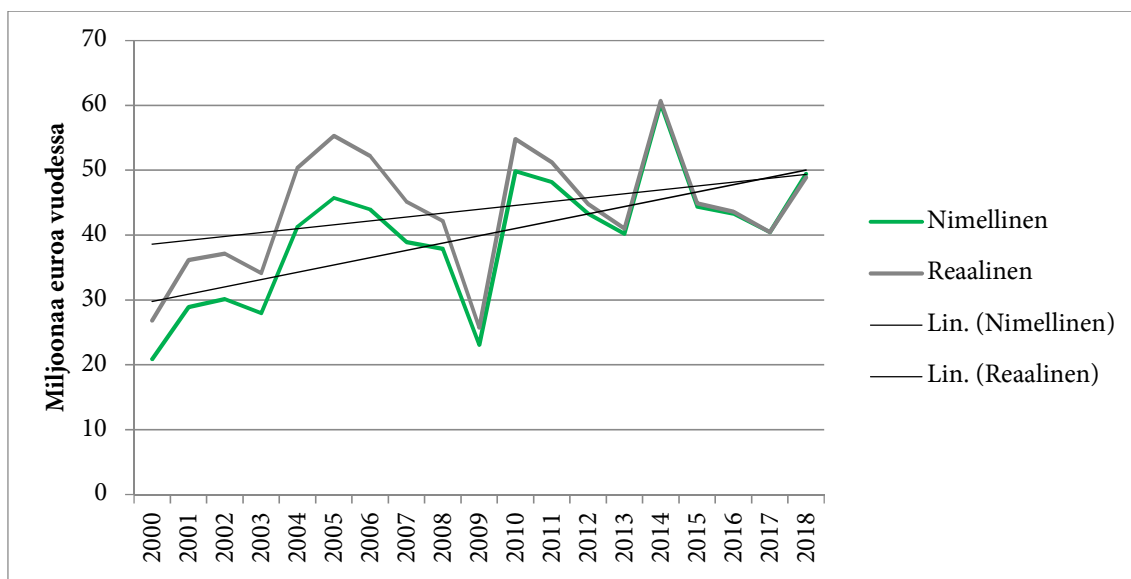
2.3 Lisäpellon hankinta

Vuosina 2005–2015 jatkaneilla tiloilla lisämaata hankittiin sekä ostamalla että vuokraamalla (Kuva 3). Kotieläintaloutta jatkaneet tilat kasvattivat pinta-alansa enemmän kuin kasvinviljelyn tuotantosunnat (Lehtonen, ym. 2017).

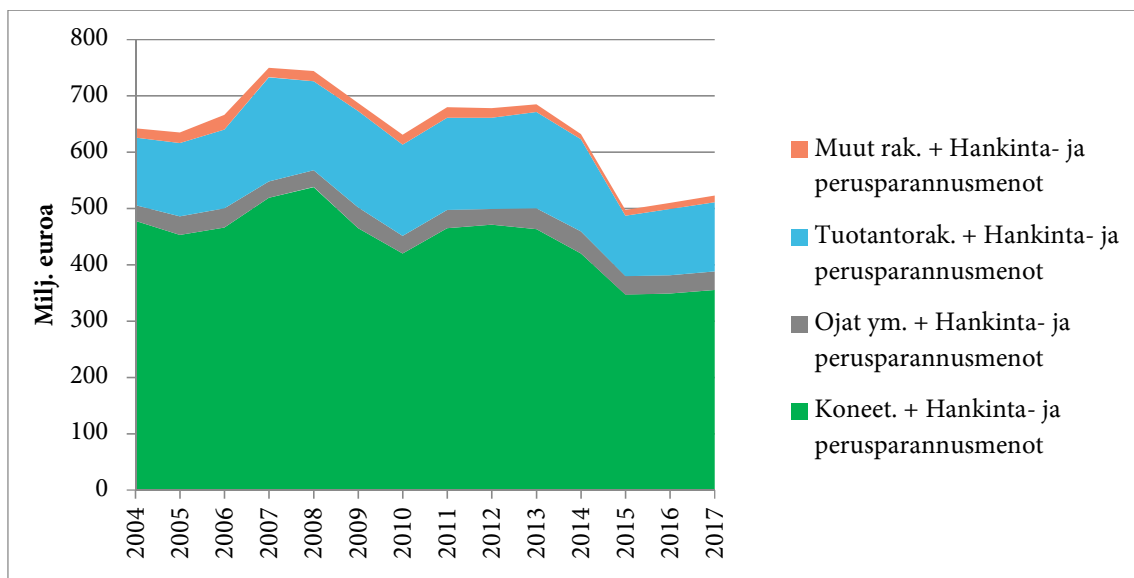
Kuva 3. Lisäpellon hankinta jatkavilla tiloilla 2005-2015

Yli 2 hehtaarin, vain rakentamatonta viljelysmaata koskevia kauppoja ja kauppahintoja tilastoi Maanmittauslaitos. 2000-luvulla maatalousmaan kauppa on pysynyt melko vakiona pinta-alan osalta, mutta hintojen nousun myötä kaupan kokonaisarvo on kasvanut reaalisesti 40–50 miljoonan euron vuositasolle (Kuva 4).

Kuva 4. Yksinomaan viljeltyä maata sisältävien, yli 2 ha kiinteistöjen yhteenlasketut kauppahinnat

Verotustietoihin pohjautuvan Maa- ja metsätalousyritysten taloustilaston mukaan maatalouden käyttöomaisuuden vuotuiset hankintamenot ilman avustusten tai vaihtokoneiden arvon vähentämistä ovat vaihdelleet 800–1 000 miljoonan euron välillä lukuun ottamatta vuosia 2015 ja 2016. Avustusten ja vaihtokoneiden arvon vähentämisen jälkeen hankintamenot ovat olleet vuosina 2004–2014 melko tasaisesti 600–700 miljoonaa euroa vuodessa. Vuosina 2015–2017 ne alenivat 450–500 miljoonaan euroon maatalouden yleisen kannattavuuden notkahduksen seurauksena. Tilasto ei sisällä osakeyhtiömuotoisten tilojen hankintamenoja. Suurimman erän muodostavat koneiden hankintamenot (Kuva 5).

Kuva 5. Maatilojen käyttöomaisuuden hankintamenot 2004–2017, (vähennetty avustukset ja koneiden myyntituotot, kuten vaihtokoneet)

Rakennekehitystä ja sen edellyttämiä investointeja on ennakoitu vuonna 2005, jolloin ennuste ulottui vuoteen 2015 (Lehtonen ja Pyykkönen 2005) sekä vuonna 2010, jolloin ennuste ulottui vuoteen 2020 (Pyykkönen ym. 2010). Uusimman selvityksen tavoitteena oli arvioida maatalouden tilarakenteen kehitystä sekä investointien tarvetta vuoteen 2030 asti (Lehtonen ym. 2017). Arvioinnin kohteena olivat rahoituskaudella 2014–2020 tuetun rakentamisen piirissä olleet investoinnit. Investointien kokonaismäärää arvioitiin kolmella eri markkinaskenaariolla, joilla vuotuinen investointien määrä olisi 222–295 miljoonaa euroa (Taulukko 1).

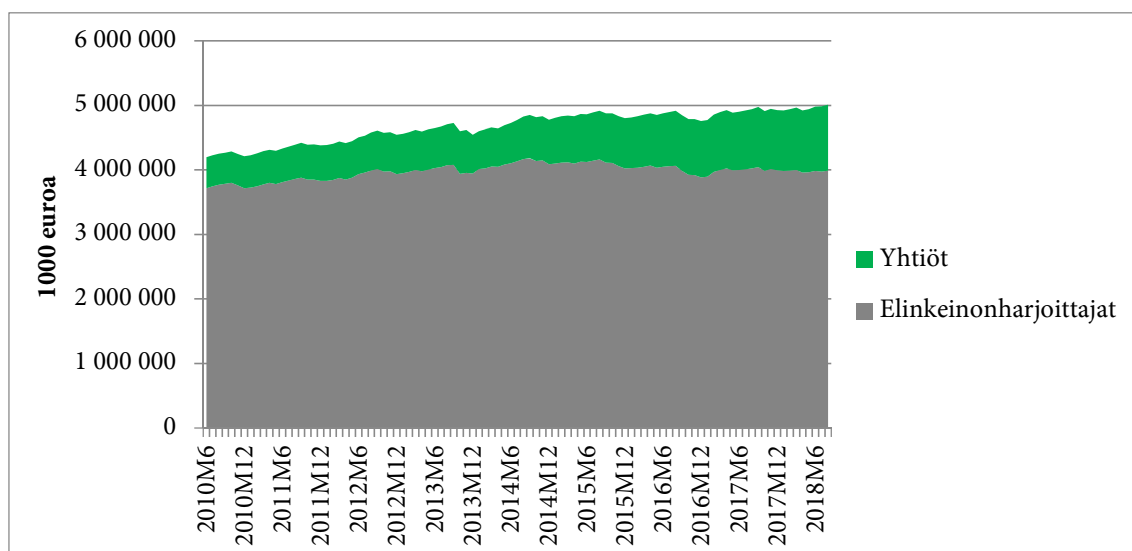
Taulukko 1. Arvioitu kokonaisinvestointitarve skenaarioittain niissä investointikohteissa, jotka rahoituskaudella 2014 - 2020 ovat investointituen piirissä, milj. €/vuosi

	Heikentävä kysyntä 2030	Perusura 2030	Voimistuva kysyntä 2030
Maidontuotanto	74	102	125
Lihanautojen kasvatus	12	14	17
Broilerien tuotanto	3	6	7
Kananmunien tuotanto	3	3	3
Lihasiikojen tuotanto	10	12	16
Porsastuotanto	4	7	11
Kasvihuonetuotanto	30	30	30
Avomaatuotanto	12	12	12
Kuivaamot	16	16	16
Maatalouden energiainvestoinnit	11	11	11
Salaojitus	9	9	9
Maatalouden tuotevarastot	4	4	4
Konevarastot	2	2	2
Muu	32	32	32
Kokonaisinvestointitarve	222	260	295

3 Maatalouden rahoitusasema

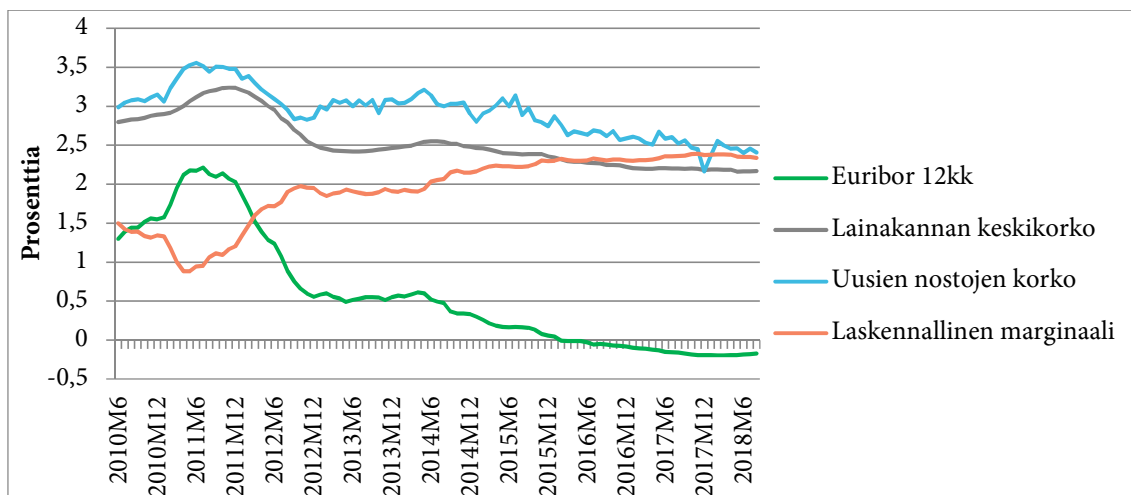
3.1 Maatilojen lainakanta, maksuvalmius ja velkaantuneisuus

Vuonna 2018 maatalouden lainakanta ylitti 5 miljardin rajan. Näistä yhtiömuotoisten maatilojen lainoja on viidesosa, eli noin miljardi (Kuva 6). Suhteutettuna yritys- tai elinkeinonharjoittajamaatilojen lukumäärään, muilla kuin yhtiömuotoisilla maataloilla velkoja oli alle 80 000 euroa tilaa kohden, kun yritysmuotoisilla tiloilla velkoja oli kymmenkertainen määrä, eli noin 800 000 euroa yritystä kohden.

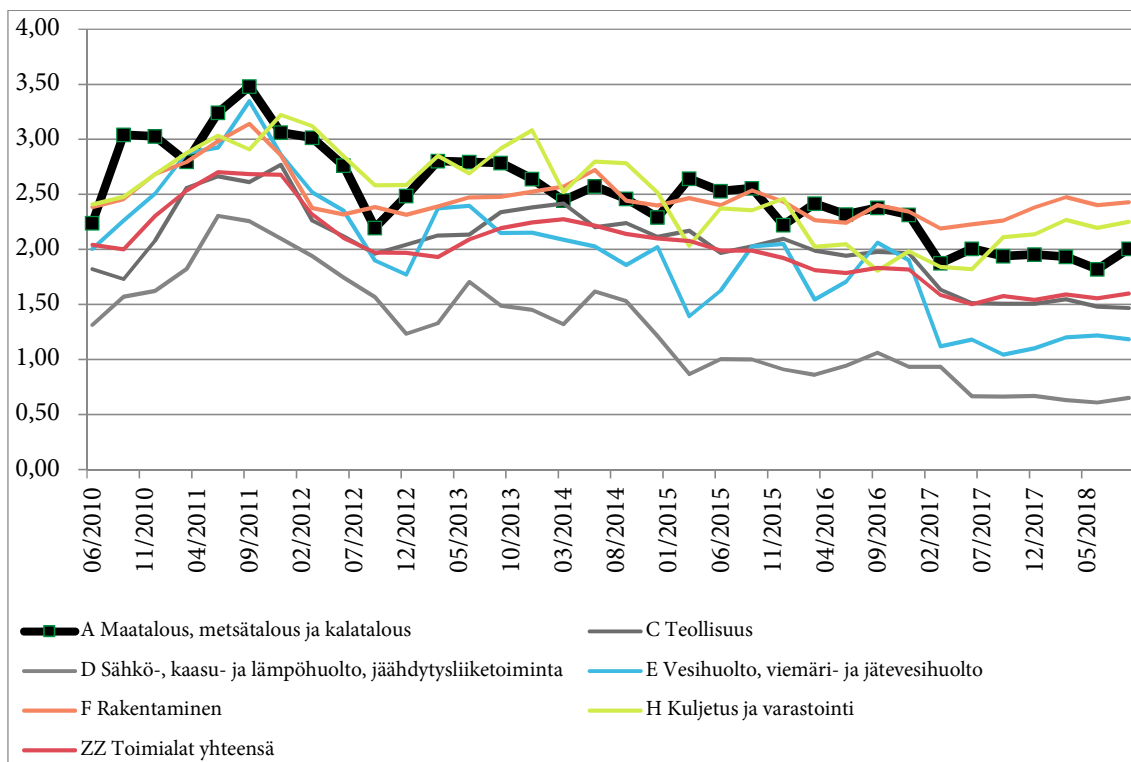
Kuva 6. Maatalouden lainakanta yritysmuodoittain

Maatilojen maksama keskiporkko on laskenut viitekorkojen laskun myötä. Uusien nostojen korko on ollut hieman korkeampi kuin vanhoissa lainoissa keskimäärin (Kuva 7). Vertailtaessa vanhojen lainojen keskiporkkoa yleisimpään viitekorkoon (Euribor 12 kk), marginaalien osuus on laskennallisesti kasvanut jakson aikana. On kuitenkin huomattava, että myös muita viitekorkoja tai korkosopimuksia käytetään ja tulos on näin ollen suuntaa antava.

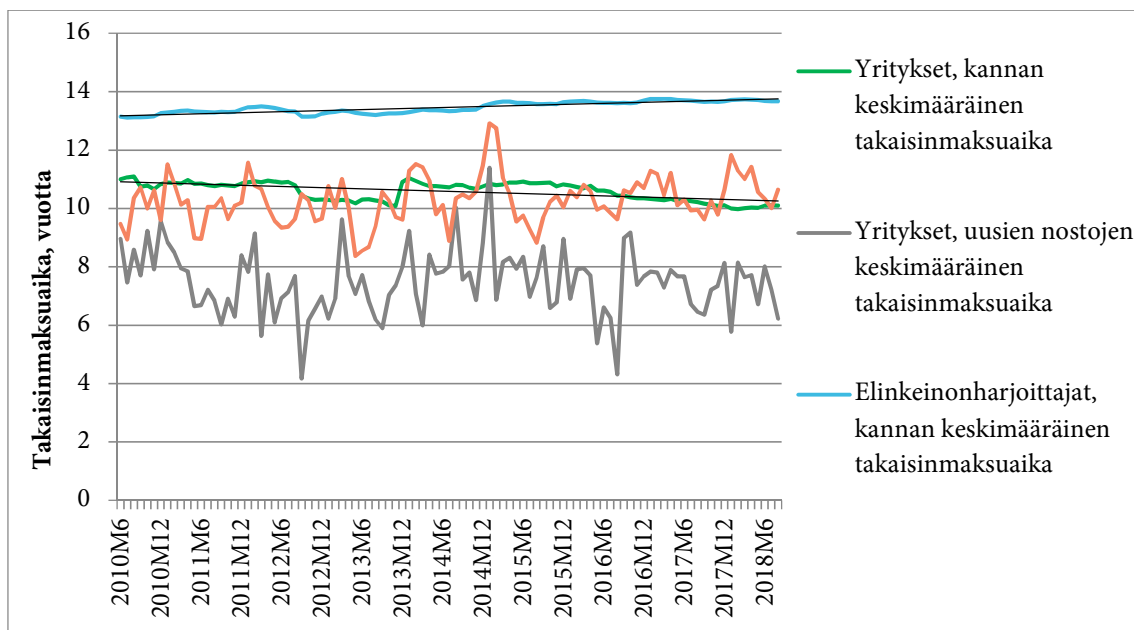

Kuva 7. Maatilojen lainojen keskikorko ja 12 kk:n Euribor

Maatalous, metsätalous ja kalatalous –luokan uusien sopimusten keskikorko on ollut toimialakohtaisessa vertailussa selvästi keskimääräistä korkeammalla tasolla (Kuva 8). Korkotaso on ollut korkeampi esimerkiksi sahatavaran ja puutuotteiden valmistuksen toimialalla (C16-ryhmä) ja majoitus ja ravitsemustoiminnassa (I-luokka). Myös Koulutus (P), Terveys- ja sosiaalipalvelut (Q), Taiteet, viihde ja virkistys (R) sekä muu palvelutoiminta (S) maksoivat lainoista maa-, metsä- ja kalatalouden ryhmää (A) korkeampaa korkoa.

Kuva 8. Yrityslainojen uusien sopimusten keskikorko eräillä toimialoilla (Suomen Pankki 2018)

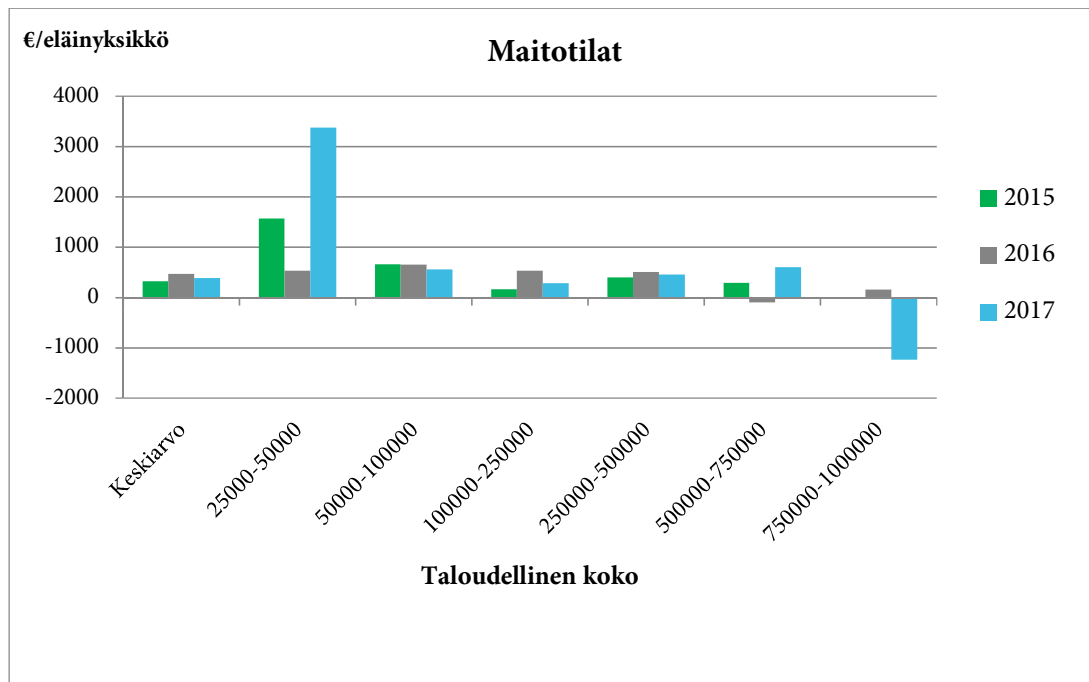
Kuva 9. Lainojen keskimääräiset takaisinmaksuajat elinkeinonharjoittajilla ja yritysmuotoisilla tiloilla

Elinkeinonharjoittajana toimivien maatilojen lainakannan takaisinmaksuaika on pidempi kuin yritysmuotoisilla tiloilla. Elinkeinonharjoittajien lainakanta on myös hienoisessa kasvussa, kun taas yritysmuotoisilla tiloilla lainakannan takaisinmaksuaika on kokonaisuudessaan hieman lyhentynyt (Kuva 9). Uusien lainojen takaisinmaksuaika on pisimmillään tammikuussa, joka viittaa siihen, että vuoden alussa tehdään pitkäkestoisia hankintoja kuten tila- tai maakauppaa, joissa takaisinmaksuaikakin on pidempi.

Luonnonvarakeskuksen Taloustohtori-verkkopalvelussa on saatavilla maatilojen maksuvalmiuslaskelma, jossa esitetään kassaperusteiset tulot ja menot. Laskelmat esitetään keskiarvoina, joten ne pystyvät kuvaamaan vain kokonaistason tilannetta tarkastelun kohteeksi valituissa luokissa. Laskelma voidaan luokitella tuotantosuunnittain, tukialueittain tai esimerkiksi taloudellisen koon mukaan. Maatilojen kassan ylijäämä oli keskimäärin 9 930 euroa vuonna 2017 (Taulukko 2).

Taulukko 2. Maatilojen maksuvalmiuslaskelma, kaikki tuotantosuunnat

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kassatulot, ml. tuet	125 010	134 230	136 330	142 790	132 080	141 820	138 650
Kassamenot, ml. verot ja satunnaiset erät	-87 440	-97 240	-99 150	-104 220	-101 360	-104 070	-106 440
Nettorahoitusmenot	-2 520	-2 700	-2 530	-2 820	-2 850	-2 820	-2 750
Investointimenot ja avustukset	-23 320	-25 910	-29 580	-31 020	-24 820	-23 960	-27 260
Omaisuuksien myyntitulot	4 540	4 680	5 900	3 930	4 220	3 520	3 370
Lainojen nostot	16 500	19 900	20 900	28 200	22 800	18 400	26 400
Lainojen lyhennykset	-15 300	-16 700	-18 400	-20 200	-20 300	-18 900	-21 300
Rahoitusomaisuuden muutos	-690	-630	-390	-970	-3 430	-2 330	-740
Kassan ylijäämä	16 780	15 630	13 080	15 690	6 340	11 660	9 930

Kuva 10. Maitotilojen kassan ylijäämä (€/eläinyksikkö) tilan taloudellisen koon mukaan vuosina 2015–2017

Maitotilojen tarkastelu tilojen taloudellisen koon mukaan osoittaa, että kassan ylijäämä per eläinyksikkö ei vuosina 2015–2017 kasvanut tilakoon mukana vaan maksuvalmiutta ajatellen kaikkein heikoimmassa tilanteessa olevat tilaryhmät löytyivät suurimpien tilojen joukosta (Kuva 10). Viljatililla tilanne oli päinvastainen, kun kassan ylijäämä laskettiin per hehtaari.

Lainojen hoitomenot olivat keskimäärin 19 % kaikista menoista vuonna 2017. Keskimäärin lainojen nostoja on ollut hieman lainojen lyhennyksiä enemmän, joka näkyy myös kokonaistasolla jatkavien tilojen velkaantumisenä. Omavaraisuusasteella mitattuna maatilat ovat kuitenkin keskimäärin vakavaraisia, sillä omavaraisuusasteen keskiarvo oli 72 % vuonna 2017. Matalin omavaraisuusaste oli kasvihuoneyrityksillä ja siipikarjatililla (Taulukko 3).

Taulukko 3. Omavaraisuusaste tuotantosunnittain, % ($100 \cdot \text{Oma pääoma} / \text{taseen loppusumma}$)

	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Viljatilat	78	83	85	85	85	83	84	81	83
Muut kasvinviljelytilat	78	81	82	81	76	78	76	80	74
Kasvihuoneyritykset	56	41	35	37	33	34	38	41	37
Avomaapuutarhatilat	91	83	70	74	85	90	83	83	71
Maitotilat	74	71	72	71	69	68	64	63	63
Muut nautakarjatilat	74	69	70	69	69	68	69	71	57
Sikatilat	71	69	73	75	71	76	80	76	84
Siipikarjatilat	63	59	50	59	54	45	50	47	54
Keskiarvo	74	74	75	75	74	73	73	72	72

*Taulukko 4. Suhteellinen velkaantuneisuus tuotantosunnittain, % (100 * Vieras pääoma / Liikevaihto)*

	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Viljatilat	110	87	81	80	78	97	99	112	107
Muut kasvinviljelytilat	77	78	76	77	100	102	109	101	126
Kasvihuoneyritykset	48	72	85	79	78	84	82	73	69
Avomaapuutarhatilat	27	43	76	70	35	23	51	48	74
Maitotilat	72	83	78	81	86	88	104	104	106
Muut nautakarjatilat	76	96	94	93	91	97	97	93	134
Sikatilat	69	71	63	58	61	59	48	56	39
Siipikarjatilat	59	116	111	75	84	90	89	92	78
Keskiarvo	74	83	81	80	82	89	94	95	98

Suhteellista velkaantuneisuutta kuvaa vieraan pääoman suhde toiminnan laajuuteen, ts. liikevaihtoon. Alin suhteellinen velkaantuneisuus on 2010-luvulla ollut avomaapuutarhatiloilla, korkein puolestaan muilla nautakarjatiltoilla. Myös viljatiltoilla ja muilla kasvinviljelytiltoilla, joilla liikevaihto on usein huomattavasti kotieläintiloja pienempi ja tukien osuus liikevaihdosta merkittävämpi, on suhteellinen velkaantuneisuus ollut korkeampi kuin maito-, sika- ja siipikarjatiltoilla (Taulukko 4). Kasvinviljelytiltojen osakaisuus voi toisaalta mahdollistaa melko korkeankin suhteellisen velkaantuneisuuden, mikäli yksityistalouteen tulee kassavirtaa muista ansiolähteistä ja sitä on mahdollista tarvittaessa hyödyntää myös oman pääoman ehtoisena rahoituksena tilan talouden hoidossa.

3.2 Maatilojen rahoitusasema kansainvälisessä vertailussa

Maatilojen pääomamarkkinoita tutkittiin vuosina 2010-2013 osana EU-rahoitteista Factor Markets -hanketta (Comparative Analysis of Factor Markets for Agriculture across the Member States). Tutkimuksen kohteena olivat muun muassa maatalouden pääomarakenne, investoinnit ja lainamarkkinoiden epävakaus (Myyrä ym., 2011; Pietola ym., 2011). Tilatason tarkastelussa olivat mukana seuraavat maat: Tanska, Saksa, Ranska, Unkari, Irlanti, Italia, Alankomaat, Suomi ja Yhdistynyt kuningaskunta (Myyrä ym., 2011). Kyseisen tarkastelun aineisto käsitti vuodet 1989-2008.

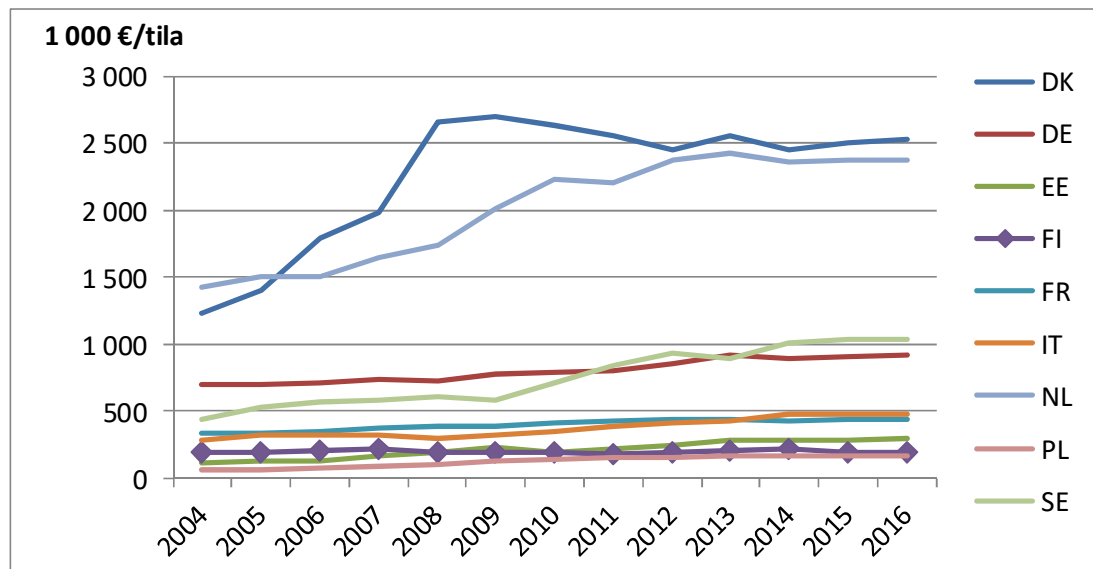
Factor Markets -hankkeen tulosten mukaan maatalouden investointeja ja kehittämistä koskevat strategiat olivat eri maissa hyvin erilaiset ja maatalouden rahoitusmarkkinat segmentoituneet eri maiden välillä. Velkaisuusaste nousi vuonna 2008 keskimäärin 4 prosenttiyksikköä, 14 prosentista 18 prosenttiin. Nousu oli kaksinkertainen verrattuna 1980- ja 1990-luvun taitteen lamavuosiin todettuun kasvuun verrattuna. Tanskan maatalouden keskimääräinen velkaisuusaste kipusi 50 prosenttiin, ja Hollannissakin se ylitti 40 prosenttia. Pohjois-Euroopan maiden maataloussektorit olivat keskimääräistä velkaantuneempia. Suomi ja Ruotsi sijoittuivat 28 prosentin velkaisuusasteillaan EU:n kahdeksan velkaantuneimman maan joukkoon. Tanskalainen viljelijä maksoi vuonna 2008 luotoistaan keskimäärin 7 prosentin korkoa, suomalainen vastaavasti 4,1 prosenttia. Kreikkalaisen viljelijän maksama korko oli yli 10 prosenttia, mutta kreikkalaisten viljelijöiden kaikista varoista vieraan pääoman osuus oli vain 0,6 prosenttia (Pietola ym., 2011).

Maatalouskiinteistöjen ja viljelymaan arvostuksissa on maittain suuria eroja, mikä heijastuu tilojen rahoituksellista asemaa kuvaaviin indikaattoreihin. Factor Markets –hankkeessa todettiin, että tanskalainen viljelijä oli saanut taseisiin kirjattujen kiinteistöjen hintojen nousun kautta pääomalleen keskimäärin 9 prosentin tuoton jo kahdenkymmenen vuoden ajan. Samalla tilojen maatalousomaisuuden arvo kasvoi huomattavasti enemmän kuin tilojen nettoinvestoinnit antoivat odottaa (Myyrä ym., 2011).

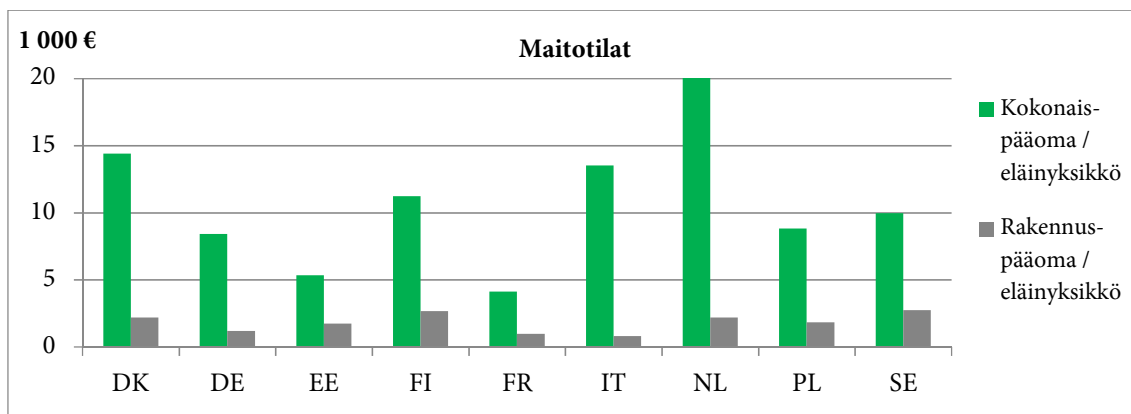
Tilakohtaisten tunnuslukujen tarkastelua päivitettiin FADN (Farm Accountancy Data Network) -aineiston perusteella kattamaan vuodet 2004–2016 (viimeisen vuoden tiedot ennakkollisia). Samalla vertailumaiden joukkoa muutettiin niin, että se sisältää tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavat EU:n jäsenmaat: Tanska (DK), Saksa (DE), Viro (EE), Suomi (FI), Ranska (FR), Italia (IT), Alankomaat (NL), Puola (PL) ja Ruotsi (SE). Alkuperäisen aineiston lähde on FADN-tietokanta (http://ec.europa.eu/agriculture/rica/database/database_en.cfm), jota julkaistaan osin myös Luken Taloustohtorissa (luke.fi/taloustohtori). Termien perässä olevat SE-alkuiset koodit viittaavat FADN-aineiston koodeihin. Julkaisemattomat tunnusluvut tutkijat ovat johtaneet edellä mainituista tietolähteistä saadusta aineistosta.

Kokonaispääoma (= taseen loppusumma)

Kokonaispääoma pitää sisällään viljelijän omistuksessa olevan kiinteän ja muun omaisuuden vuoden lopun tilanteen mukaan arvotettuna (SE436). Pääoman määrän kehitykseen vaikuttavat sekä tehdyt investoinnit että omaisuususerien arvostusperusteet.

Kuva 11. Maatilojen kokonaispääoma maittain vuosina 2004-2016 (nimellishinnoin)

Kuva 12. Maitotilojen kokonais- ja rakennuspääoma per eläinyksikkö maittäin vuonna 2016

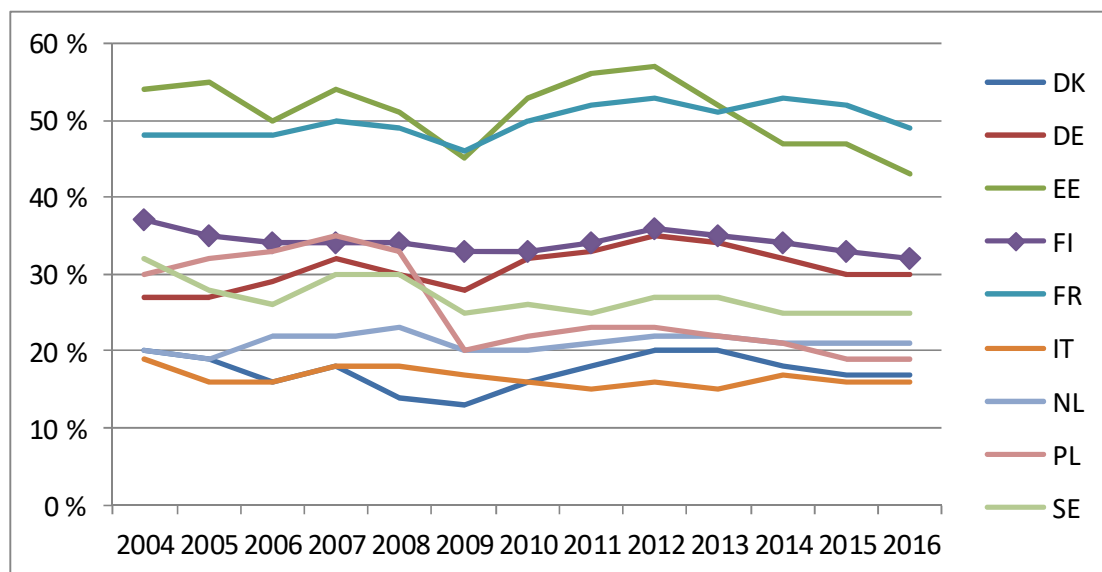
Tanskalaiset ja hollantilaiset maatilat olivat omaisuustilaston kärjessä vuonna 2004 ja olivat sitä entistä suuremmalla erolla muihin maihin verrattuna vuonna 2016. Tanskassa omaisuuden nimellisarvo kasvoi tarkastelujaksolla yli kaksinkertaiseksi. Tilojen taloudellinen koko (ESU) kasvoi sen sijaan vain 74 %. Alankomaissa vastaavat luvut olivat vähän lähempänä toisiaan; omaisuus kasvoi 65 %, taloudellinen koko 45 %. Seuraavan omaisuuttaan kasvattaneen ryhmän muodostivat saksalaiset ja ruotsalaiset maatilat. Saksassa omaisuuden ja taloudellisen koon kasvu kulkivat lähellä toisiaan, 32 % ja 20 %. Ruotsissa vastaavat luvut olivat 136 % ja 49 %. Muissa maissa omaisuuden nimellisarvot kasvoivat maltillisesti, vaikka taloudellinen koko saattoi kasvaa huomattavasti kuten Italiassa (71 %) ja Virossa (77 %). Suomi oli vertailumaiden ainoa maa, jossa omaisuuden arvo oli tarkastelujakson lopussa pienempi kuin alussa, vaikka tilojen taloudellinen koko kasvoi samanaikaisesti 45 % (Kuva 11).

Maidontuotantoon erikoistuneilla tiloilla kokonaispääoman määrä eläinyksikköä kohti noudatti samaa järjestystä kuin kaikkien tilojen kokonaispääoman määrä eli pääomaa oli eniten hollantilaisilla ja tanskalaisilla tiloilla. Rakennuspääoman suhteen kärjessä olivat Ruotsi ja Suomi, joskin maitten väliset erot olivat huomattavasti pienemmät kuin kokonaispääoman määrässä (Kuva 12). Suomalaisilla maitotiloilla rakennuspääoma per eläinyksikkö oli 1,87-kertainen koko EU:n keskiarvoon verrattuna, kokonaispääoma per eläinyksikkö 1,21-kertainen. Suomalaisilla sika- ja siipikarjatiltoilla vastaavat luvut olivat 2,07-kertainen ja 1,41-kertainen EU:n keskiarvoon verrattuna.

Pääoman kierto nopeus (= kokonaistuotto / taseen loppusumma)

Pääoman kierto nopeus lasketaan jakamalla kokonaistuotot (Total output, SE131 + Balance current subsidies & taxes, SE600) kokonaispääomalla (SE436). Pääoman kierto nopeus ilmaisee, miten kauan pääoma on sidottuna tuotantoon. Jos kiertonopeuden arvo on pieni, kiertonopeus on hidas ja pääoma on sidottu tuotantoon pitkäksi ajaksi.

Pääoma kiersi nopeimmin koko tarkastelujakson ajan Ranskan ja Viron maatiloilla. Seuraavina tulivat Suomi ja Saksa. Hitaimmin pääoma kiersi Italiassa ja Tanskassa (Kuva 13).

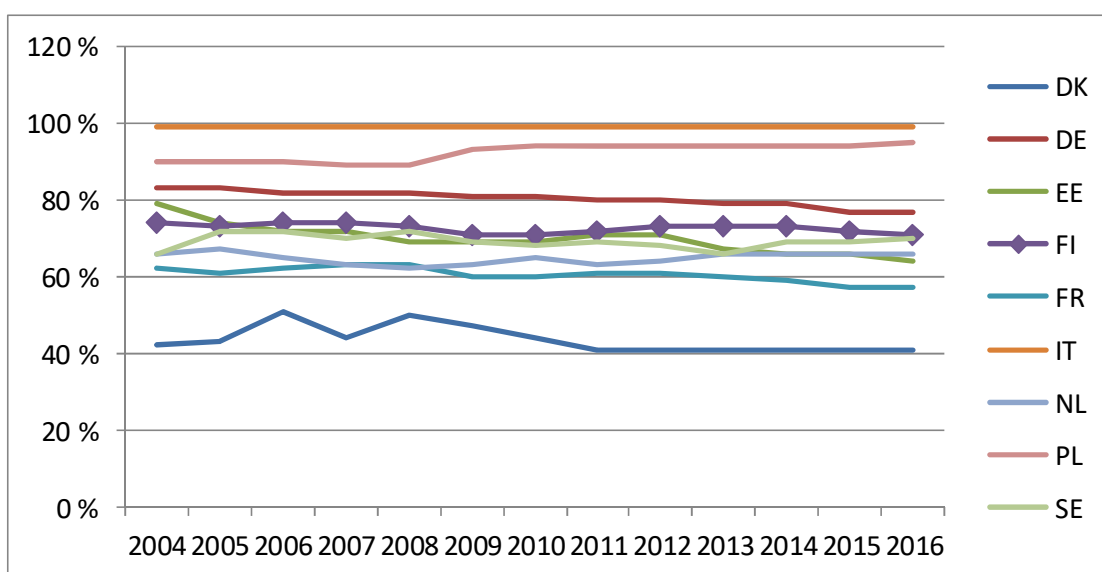

Kuva 13. Maatilojen pääoman kiertonopeus maittäin vuosina 2004-2016

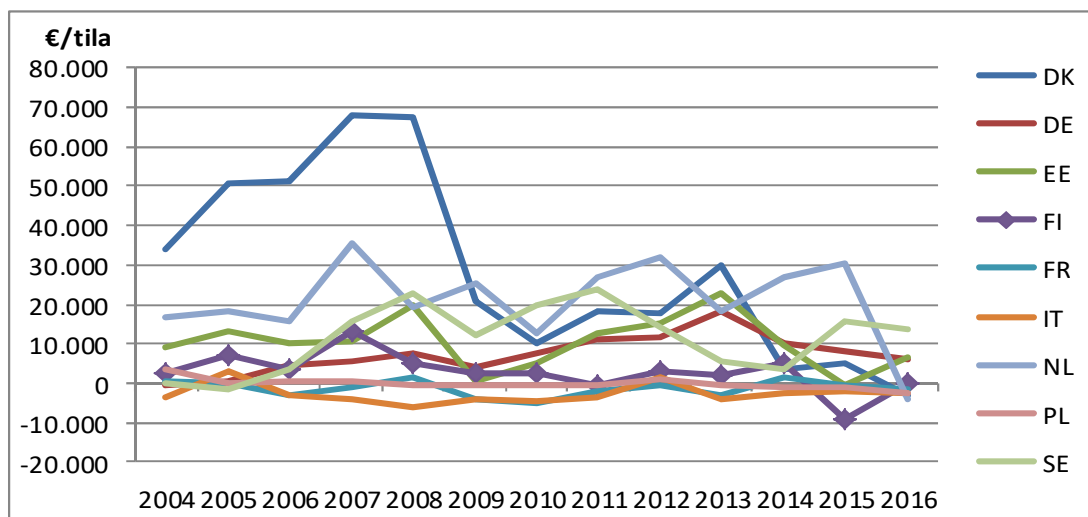
Omavaraisuusaste ($= 100 \cdot (\text{taseen loppusumma} - \text{vieras pääoma}) / \text{taseen loppusumma}$)

Omavaraisuusaste on oman pääoman (Net worth, SE501) ja kokonaispääoman (Total assets, SE436) suhde (%). Omavaraisuusaste mittaa yrityksen vakavaraisuutta ja rahoitusriskiä ts. kykyä kestää tappioita ja vastata taloudellisista sitoumuksista pitkällä aikavälillä. Yritys on sitä vakavaraisempi ja rahoitusriski sitä pienempi, mitä korkeampi on sen omavaraisuusaste.

Omavaraisuusasteessa ei tapahtunut oleellisia muutoksia vuodesta 2004 vuoteen 2016; maakohtaiset tunnusluvut pysyivät jotakuinkin samalla tasolla koko jakson ajan. Tasot kuitenkin vaihtelivat Tanskan noin 40 prosentin ja Italian 99 prosentin välillä. Suomi sijoittui maitten kesikastiin runsaan 70 prosentin omavaraisuusasteellaan (Kuva 14).

Kuva 14. Maatilojen omavaraisuusaste maittäin vuosina 2004-2016

Kuva 15. Maatilojen nettoinvestoinnit maittäin vuosina 2004-2016

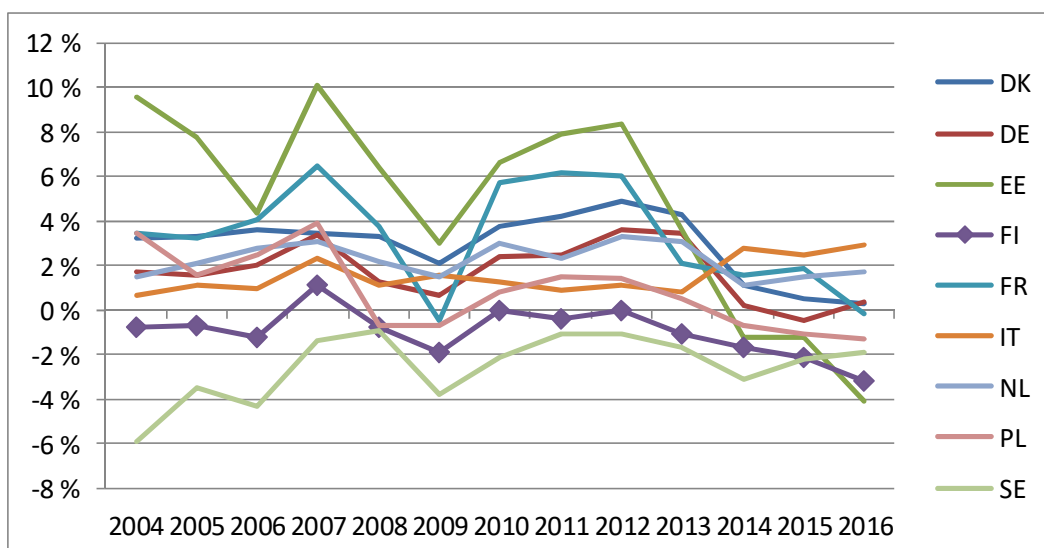
Nettoinvestoinnit (= bruttoinvestoinnit - poistot)

Nettoinvestoinnit (SE521) saadaan vähentämällä bruttoinvestoinneista (SE516) tehdyt poistot (SE360). Koko tarkastelujakson keskimääräiset nettoinvestoinnit jäivät negatiiviseksi Italiassa, Ranskassa ja Puolassa. Voimakkaimmin investoivat Tanskan ja Alankomaiden maatilat, seuraavaksi eniten Ruotsin ja Viron tilat. Suomessa nettoinvestoinnit saivat positiivisen arvon lukuun ottamatta vuosia 2011 ja 2015 (Kuva 15).

Kokonaispääoman tuotto prosentti (= $100 \cdot (\text{nettotulos} + \text{korot ja rahoituskulut}) / \text{keskimääräinen kokonaispääoma}$)

Kokonaispääoman tuotto lasketaan vähentämällä maataloustulosta yrittäjäperheen palkkavaatimus ja lisäämällä siihen maksetut velkojen korot. Kun tämä pääomalle jäävä korvaus jaetaan tilivuoden keskimääräisellä koko pääomalla, saadaan kokonaispääoman tuotto prosentti. Tämä mittaa koko pääomalle saatua tuottoa, jota voidaan verrata vierasta pääomasta maksettuun korkoon.

Ruotsissa pääoman tuotto prosentti oli koko tarkastelujakson ajan negatiivinen, Suomi ylsi positiiviseen tulokseen (1,1 %) vain vuonna 2007. Virossa pääoman tuotto prosentti oli vertailumaiden huippua vuoteen 2012 asti, mutta päättyi jakson lopussa maiden alimpaan lukemaan, -4,1 prosenttiin (Kuva 16).

Kuva 16. Maatilojen kokonaispääoman tuottoprosentti maittäin vuosina 2004-2016

Vieraan pääoman hinta ($=100 \cdot (\text{maksetut korot ja rahoituskulut})/\text{vieras pääoma}$)

Vieraan pääoman hinta (%) saadaan laskemalla maksettujen korkojen ja rahoituskulujen (SE380) prosentuaalinen osuus vieraan pääoman määrästä (SE485). Lyhyt- ja pitkäaikaisen vieraan pääoman hinta ei ole laskettavissa erikseen, joten saatu tulos kuvaa hintaa tilojen vallitsevalla rahoitusrakenteella.

Hinta vaihteli maittäin ja vuosittain välillä 2,2 % - 6,9 % (Taulukko 5). Pääsääntöisesti vieraan pääoman hinta laski tarkastelujakson loppua kohden ollen alimmillaan Ranskassa vuonna 2016. Korkeinta hintaa maksettiin Tanskassa vuonna 2008. Vuonna 2016 vieraasta pääomasta maksettiin eniten Puolassa.

Taulukko 5. Maatilojen vieraan pääoman hinta (sis. rahoituskulut) maittäin vuosina 2004-2013 ja 2016 (vuosilta 2014-2015 tiedot puuttuvat)

Maa/	Vieraan pääoman hinta, %										
vuosi	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2016
DK	4,7	4,3	4,4	4,9	6,9	5,1	4,4	3,9	3,5	2,9	2,5
DE	4,3	4,1	4,0	4,0	4,2	4,0	3,9	3,6	3,6	3,1	2,6
EE	3,0	3,0	3,6	4,3	4,9	4,8	3,8	3,8	3,4	2,6	2,2
FI	3,4	3,2	3,5	4,0	4,2	3,3	2,7	2,7	2,8	2,5	2,5
FR	3,6	3,4	3,4	3,4	3,5	3,4	3,2	3,1	3,0	2,8	2,2
IT	6,0	4,5	5,0	4,9	3,5	3,4	2,5	2,8	3,1	3,3	2,5
NL	4,0	3,9	4,1	4,3	4,6	4,2	4,0	3,9	3,8	3,7	2,9
PL	2,8	2,8	2,6	2,5	2,9	3,0	3,4	3,2	3,7	3,5	3,8
SE	4,6	4,1	3,9	4,2	4,9	3,4	2,9	4,1	4,2	3,7	2,3

4 Maatalouden investointituki

4.1 Kansainvälinen vertailu

Maatalouden investointeja tuetaan kaikkialla Euroopassa. Yleisimmin käytetty tukiväline on EU:n maaseutuohjelma (EAFRD). Kuluvalla ohjelmakaudella ohjelman avulla pyritään saamaan liikkeelle yhteensä 17 miljardin (julkinen ja yksityinen rahoitus) investoinnit 332 500 maatilalla. Rahoituksen laajuus vaihtelee eri maiden välillä. Taulukossa 6 on esitetty muutaman eri maan tavoitteita investoinneille vuosina 2014–2020. Suomessa tavoitellaan 7 000 maatilalan tukemista ohjelman avulla. Voimakkain investointitavoite suhteessa maataloustuotannon arvoon on Baltian maissa, Italiassa ja Puolassa. Sen sijaan Suomessa ja Ranskassa tavoitellaan suurinta tuettavien tilojen osuutta tilojen kokonaismäärästä.

Taulukko 6. Tavoitellut investointien laajuudet maaseutuohjelman tuetuissa investoinneissa eräissä EU-maissa vuosina 2014–2020 (<https://cohesiondata.ec.europa.eu/>)

	Tavoitellut maatalouden kokonaisinvestoinnit (julkinen ja yksityinen rahoitus) miljoonaa euroa	Vuotuinen investointitavoite suhteutettuna maataloustuotannon kokonaisarvoon	Tavoiteltu investointien tilojen lukumäärä	Tuettavien tilojen osuus suhteutettuna kokonaistilomäärään (2013)
Suomi	182.9	0.7 %	7 000	13 %
Ruotsi	35.4	0.1 %	3 500	5 %
Viro	141.5	2.4 %	810	4 %
Latvia	160.6	1.8 %	3 700	5 %
Liettua	253.5	1.3 %	5 110	3 %
Tanska¹	70.9	0.1 %	3370	9 %
Saksa	445.6	0.1 %	13 310	5 %
Puola	1386.1	0.8 %	42 900	3 %
Italia	3513	1.0 %	26 730	3 %
Ranska	1908.2	0.4 %	59 380	13 %

¹Tanskan maaseutuohjelmassa maatalojen fyysisten omaisuuksien tuet maksetaan yhdistetyllä toimenpiteellä pienten ja keskisuurten yritysten (SME) investointitukien kanssa

4.2 Maatalousinvestointien tuettu rahoitus Suomessa

Suomessa laki maatalouden rakennetuista (1476/2007) määrittelee, että tukea maatalan investointeihin voidaan myöntää maatalousyrittäjälle tehokkuuden ja laadun kehittämiseen maatalouden tuotantotoiminnassa. Investointituki myönnetään prosentuaalisena osuutena tuettavan toimenpiteen hyväksyttävistä kustannuksista. Tuki voidaan myöntää avustuksena, korkotukena, valtiontakauksena taikka näiden yhdistelmänä. Tukiin liittyy ikäraja, jonka mukaan hakijan oltava hakemuksen vireille tullessa 18 vuotta täyttänyt. Tuen rahoituslähde (ohjelman osarahoitteiset varat vai Maatilatalouden kehittämisrahat), säädetään kansallisesti maatalan investointituen kohdentamisesta annetun valtioneuvoston asetuksen 19 §:n 3 momentissa.

Rakennetuet myönnetään valtion talousarviossa ja Maatilatalouden kehittämisrahaston (Makera) käyttösuunnitelmassa tarkoitukseen käytettävissä olevien varojen rajoissa. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään tietyn minimipistemäärän ylittämistä. Jos haettu tukimäärä ylittäisi käytettävissä olevien varojen määrän, pisteytys mahdollistaa rahoitettavien hankkeiden valitsemisen. Valintamenettelyssä hankkeita arvioidaan kuuden valintaperusteen avulla¹(Taulukko 7).

Taulukko 7. Maatalouden rakennetukihakemusten arviointiperusteet ja niiden painot

	Arviointikohta	Paino
1.	Vaikutus tuen kohteena olevan yrityksen talouteen	25 %
2.	Vaikutus tuen kohteena olevan yrityksen kilpailukykyyn	20 %
3.	Vaikutus ympäristöön	20 %
4.	Vaikutus tuotanto-olosuhteisiin	15 %
5.	Vaikutus ohjelman muiden tavoitteiden toteutumiseen, esim. onko kyseessä yhteishanke	10 %
6.	Elinkeinojen merkitys kokonaistulonmuodostuksen kannalta ja tuettavan hankkeen vaikutus siihen	10 %

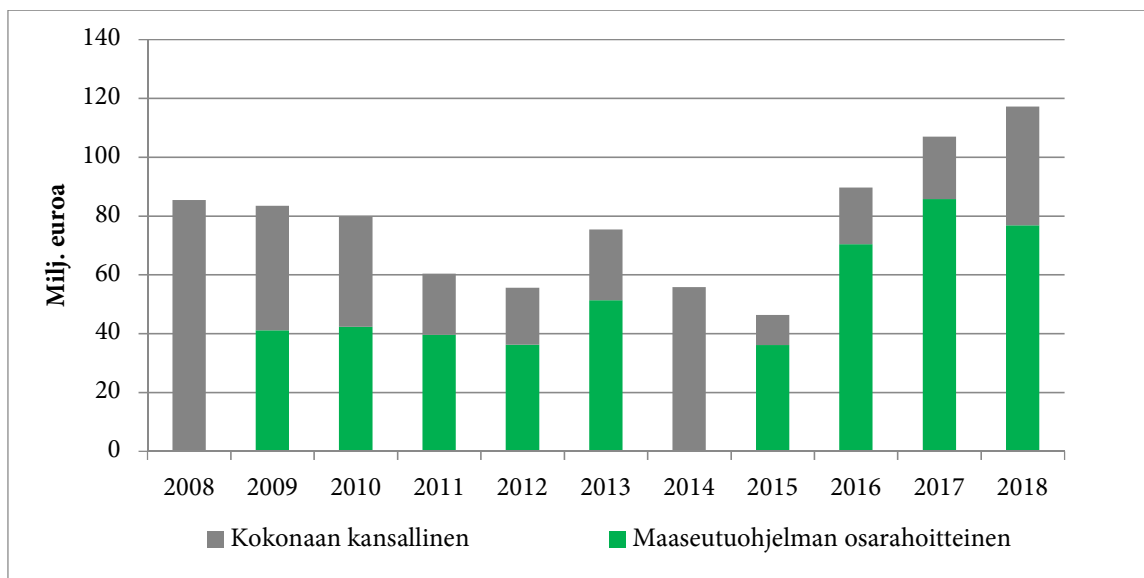
Tyypillisesti ohjelman osarahoitusta on käytetty suurempien kohteiden, kuten lypsykarjanavetoiden tukemiseen. Investointien määrää ei voida kuitenkaan etukäteen arvioida täsmällisesti ja vaihtelua investointiaktiivisuudessa vuosien välillä voi esiintyä. Hankkeiden toteutusaika on neljä vuotta. Jos rahoituspäätöksiä tehdään merkittävä määrä ohjelmakauden lopussa, ei niitä välttämättä ehditä maksaa ennen ohjelman sulkemista. Tästä syystä ohjelman rahoitusta on toisaalta käytetty etupainotteisesti niin, että ohjelmasta varattu rahoitus saadaan rahoituskauden aikana käytettyä.

Maaseutuohjelman osarahoitteisissa tuissa ongelmana on kausien vaihtumiseen liittyvä epävarmuus, joka on toisaalta ennakoitavissa. Kansallinen investointien rahoitus Make-
ran kautta on mahdollistanut investointiavustukset toimeenpanon katkosten aikana. Vuosina 2008 ja 2014 investointiavustukset rahoitettiin kokonaan kansallisista varoista (Kuva 17).

4.2.1 Investointiavustus

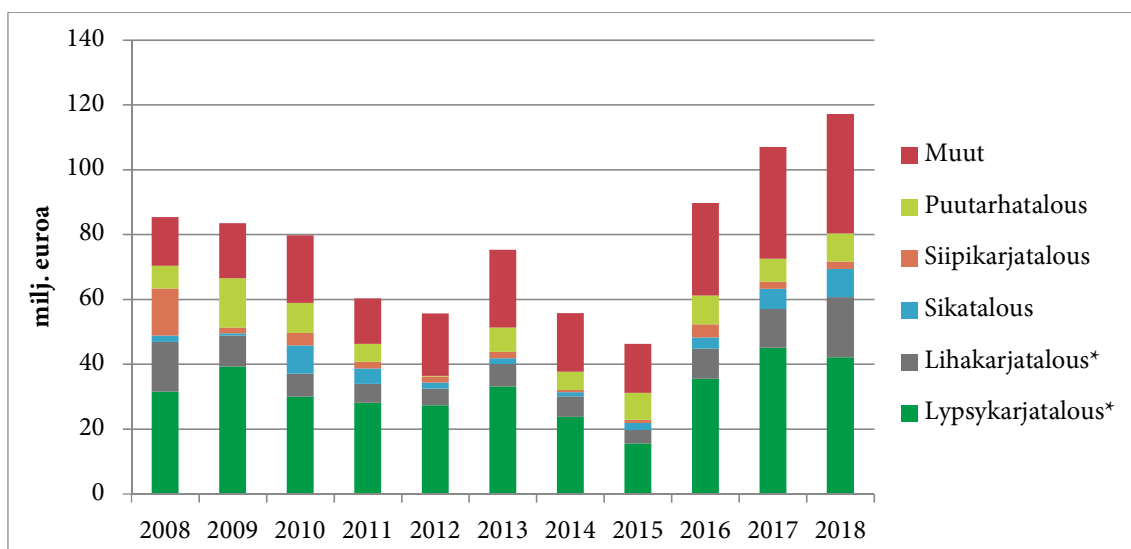
Investointiavustusta maksetaan investointikohteesta ja tukialueesta riippuen 10 – 40 % hyväksyttävästä kustannusarviosta. Nuorille viljelijöille avustusosuus voidaan maksaa 10 prosenttiyksiköllä korotettuna. Investointiavustuksen saamisen edellytykset ja ehdot ovat kuitenkin samat kaikissa investoinneissa ja tuotantosuunnissa, lukuun ottamatta sitä, että pienemmissä hankinnoissa kuten yhteiskoneiden hankinnoissa tai salaojituksissa hakijan ei tarvitse toimittaa yrityksen liiketoimintasuunnitelmaa.

¹ Päätös Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014-2020 toteutuksessa käytettävistä valintaperusteista (MMM Dnro 421/441/2015)

Kuva 17. Maatalouden investointiavustusten kokonaisuus vuosina 2008–2018

Investointiavustusten summasta kokonaisuutena tarkasteltuna 42 % on kohdistunut maidontuotantoon. Lihanautojen kasvatus huomioituna yli puolet avustuksista on kohdistunut nautasektorille. Luokka Muut sisältää mm. salaojitus-, energia-, tuotanto- tai konevarasto-, työympäristö-, lammass ja vuohi-, turkistalous- ja kuivaamoinvestoinnit (Kuva 18).

Kuva 18. Maatalouden investointiavustukset kohteittain vuosina 2008–2018 (*Osa Lypsy- ja lihakarjatalouden avustuksista on kirjattu samalle kohdetoimintokoodille vuosina 2015–2017. Keskinäiset osuudet on estimoitu.)

4.2.2 Korkotukilainat

Korkotukilainoja voi saada rakennetukilain mukaisesti viljelyn aloittamisen yhteydessä sekä rakennetukiasetuksessa määriteltäviin investointeihin. Korkotuen tukiaika nuorten viljelijöiden avustuksissa on voimassa viisi vuotta², jonka jälkeen lainan korko on kokonaan yrittäjän vastuulla. Investointien korkotukilainoissa aikarajoitetta ei ole, lukuun ottamatta kokonaislaina-ajan rajoitetta.

Korkotukilainojen lainakanta muodostuu maatalouden rakennetukilain (1476/2007), maaseutuelinkeinojen rahoituslain (329/1999), porotalouden ja luontaiselinkeinojen rakennetuista annettavan lain, porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000), maa- ja metsätalouden rakennepoliittisista toimenpiteistä annetun lain (1303/1994), maaseutuelinkeinolain (1295/1990) ja maatilalain (188/1977) mukaisista korkotukilainoista.

Nopein muutos korkotukilainojen kannassa tapahtui vuosien 2004 ja 2009 välillä, jolloin kanta noin 1,5-kertaistui lähelle nykyistä tasoa (Taulukko 8). Valtion menot korkotukilainoista olivat korkeimmillaan vuonna 2008 yli 51 miljoonaa euroa. Korkotason yleinen lasku pudotti myös valtion vuotuiset menot nykyiselle, reilun 10 miljoonan euron tasolle. Se tarkoittaa kantaan suhteutettuna alle prosentin korkotukea lainanottajan maksaman koron lisäksi.

Taulukko 8. Korkotukilainojen kanta ja valtion menot korkotukilainoista

Aika (31.12.)	Korkotukilainojen kanta, milj. € (nimellinen)	Korkotukilainojen kanta, milj. € (reaali- nen, 2018=100)	Menot (Valtion tilinpäätökset), milj.€, nimellinen	Menot / kanta	Suurin myönnet- tävä uusi laina- pääoma vuodes- sa, milj. €
2018	1485	1485	11,0	0,7 %	250
2017	1490	1499	10,6	0,7 %	250
2016	1510	1537	11,0	0,7 %	250
2015	1560	1597	12,7	0,8 %	250
2014	1560	1902	12,5	0,8 %	250
2013	1500	1546	11,3	0,8 %	250
2012	1481	1732	18,6	1,3 %	300
2011	1461	1575	16,7	1,1 %	300
2010	1437	1598	13,9	1,0 %	300
2009	1417	1595	31,9	2,2 %	300
2008	1286	1448	51,1	4,0 %	285
2007	1286	1507	42,4	3,3 %	170
2006	1126	1352	27,4	2,4 %	250
2005	999	1221	21,1	2,1 %	250
2004	829	1022	20,2	2,4 %	151

² Korkotuen käyttöajan rajoite perustuu 1305/2013 19 art. 5. kohtaan, jonka mukaan yrityksen perustamistuki (ts. nuoren viljelijän aloitustuki) maksetaan vähintään kahdessa erässä enintään viiden vuoden aikana

Korkotuen myöntämisen edellytyksenä on rakennetukilain (28.12.2007/1476) mukaan enintään 25 vuotta pitkä laina-aika. Vuodesta 2013 alkaen korkotuki on ollut enintään 3 prosenttiyksikköä lainan korkoprosentista ja aiemmin myönnettyissä enintään 4 prosenttiyksikköä. Edellytyksenä on kuitenkin, että lainan saaja maksaa lainasta vähintään yhden prosentin vuotuista korkoa. Aikaisemman rahoituslainsäädännön nojalla vuosina 1996–2012 myönnettyissä lainoissa korkotuen enimmäismäärä on enintään 4 tai 5 prosenttiyksikköä lainan myöntämisaikakohdasta riippuen. Ennen vuotta 1996 myönnettyistä maaseutuelinkeinolain mukaisista lainoista maksetaan luottolaitokselle korkotukea 50 % luottolaitoksen perimästä kokonaiskorosta.

4.2.3 Valtiontakaukset

Valtiontakaus myönnetään täytetakauksena, joka tarkoittaa sitä, että valtio vastaa velasta vain siltä osin kuin suoritusta ei saada muusta vakuudeksi annetusta omaisuudesta kannettua. Takausta voidaan myöntää Makeran käyttösuunnitelmassa vuosittain vahvistetun lainojen pääoman enimmäismäärän rajoissa. Rakennetukilain mukaista valtiontakausta saa samanaikaisesti olla maksamatta enintään 80 miljoonaa euroa. Takaajan vastuun toteutumisesta aiheutuvat menot katetaan Makeran varoista. Valtiontakaus voidaan myöntää sellaiselle hakijalle, jolla ei ole maatilaa hallintaan, sijaintiin tai muihin vastaaviin syihin liittyen lainan saamiseksi riittäviä vakuuksia. Valtiontakauksista ei myönnetä, jos hakijalla on käytettävissään muuta vakuudeksi käypää omaisuutta.

Takausta katsotaan EU:n lainsäädännön näkökulmasta valtion tueksi maataloudelle. Tuen suuruus arvioidaan komission päätöksen K(2011) 1321 perusteella. Valtiontakaukseen sisältyvän tuen määrä on vähintään 0,15 prosenttia mutta enintään 5,0 prosenttia koko takauksen määrästä. Maa- ja metsätalousministeriö ilmoittaa vuosittain etukäteen kunakin vuonna myönnettäviä valtiontakauksia varten valtiontakaukseen sisältyvän tuen määräksi katsottavan osuuden valtiontakauksen määrästä. Valtiontakaus voi ainoastaan erityisestä syystä olla suurempi kuin 30 prosenttia toimenpiteen kokonaisrahoituksesta. Jos samaan investointiin on myönnetty tai myönnetään avustusta, avustus ja valtiontakaus yhteensä eivät saa ylittää 70 prosenttia tuen kohteena olevan investoinnin kokonaisrahoituksesta. Yhtä maatilaa kohden saa olla valtiontakauksia voimassa enintään 2 500 000 euroa. Myös valtiontakaukselle on annettava vastavakuus, joka voi olla kiinteistö- tai yrityskiinnitys. Yhteisömuotoiselta yritykseltä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi edellyttää myös henkilötakausta yhteisön osakkailta ja jäseniltä.

Takauksien myöntövaltuutta on kasvatettu muutamana viime vuonna ja valtion takausvastuu on noussut lähemmäs lain ylärajaa (Taulukko 9).

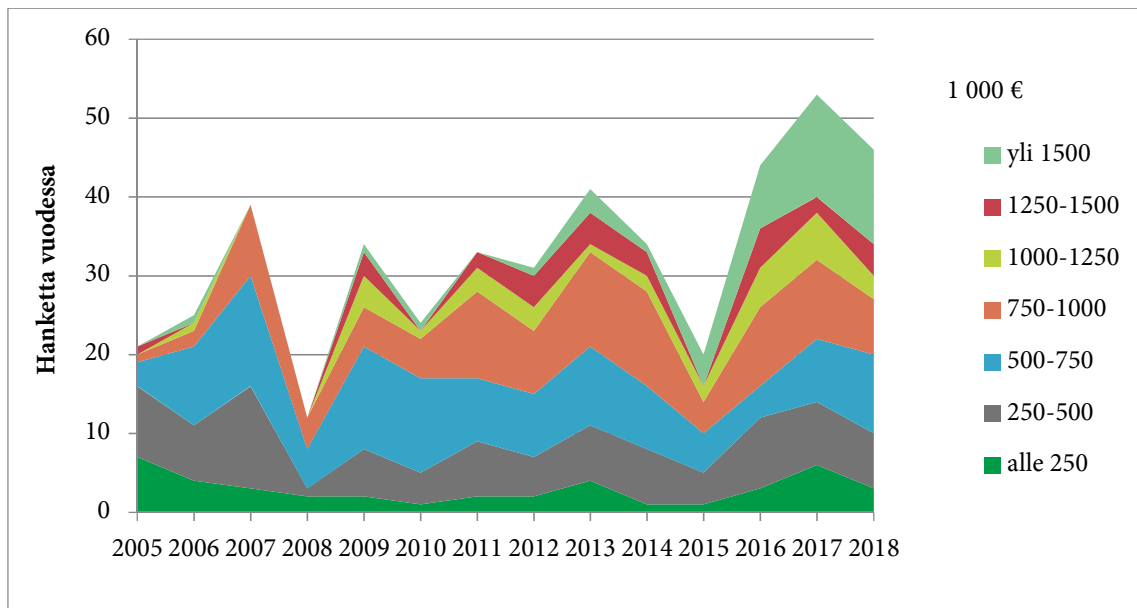
Taulukko 9. Rakennetukilain mukaiset valtiontakaukset vuosina 2010-2018

	Myöntöval- tuus, milj. €	Annetut takaukset, kpl	Myönnetty takaus, milj. €	Tukikelpoi- nen kustan- nus per hanke, €	Takauksen pääoma keskimäärin per hanke, €	Valtion takausvas- tuu, milj. €
2018	16	51	13,2	1 150 000	259 000	51
2017	14	56	12,6	1 138 000	225 000	47
2016	10	41	9,5	1 160 000	231 900	40
2015	10	17	4,4	1 060 000	257 000	40
2014	10	34	7,3	952 000	215 000	34
2013	10	40	8,9	765 000	222 000	26
2012	10	31	7,1	955 600	227 900	24
2011	10	32	6,5	900 000	203 000	21
2010	12	29	5,6	877 000	194 200	14
2009	7	40	6,8	770 000	168 300	14
2008	7	15	2,0	739 000	129 700	16
2007	7	39	5,2	692 000	131 900	13

Lain mukaan valtiontakauksesta peritään enintään 200 euron perustamismaksu, mutta merkittävämpi on puolivuositainen maksu, jonka suuruus on 0,75 prosenttia takauksen kulloinkin jäljellä olevasta määrästä. Maksuista muodostuvat takausprovisiot tuloute-
taan Makeraan. Valtiontakauksista on syntynyt vastuisiin nähden pienet
takaustappiot. Takausprovisiot ovat kasvaneet samalla, kun myöntövaltuutta on
kasvatettu (Taulukko 10). Luotonantaja voi hakea puolivuositain takausluoton
hoitamisesta korvauksena 0,2 prosenttia takauksen kulloinkin jäljellä ole-
vasta määrästä.

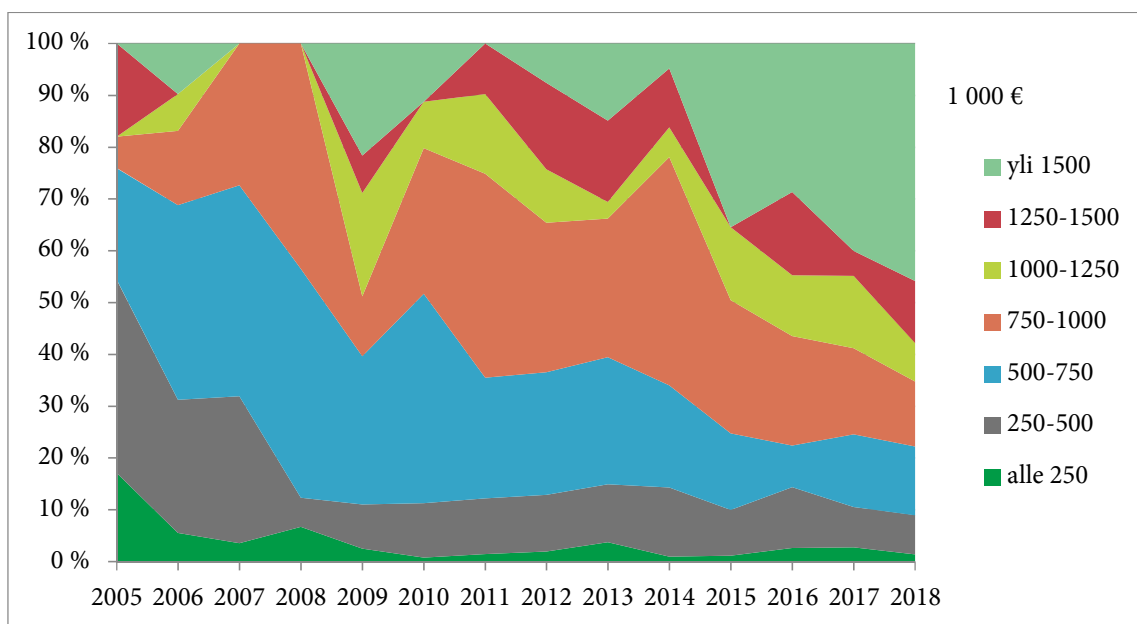
Taulukko 10. Takaustappiot, valtionlainojen vastuuhyvitykset ja takausprovisiot

	Takaus- tappiot	Valtion varoista myönnet- tyjen lainojen valtionvas- tuuhyvitykset	Yhteensä	Takausprovisiot
2018	536 047	537 555	1 073 602	1 166 371
2017	0	0	0	954 427
2016	170 856	105 300	276 156	586 188
2015	0	20 376	20 376	541 204
2014	70 000	31 508	101 508	451 204
2013	0	77 763	77 763	372 717
2012	227 231	141 161	368 392	309 995
2011	0	1 619 606	1 619 606	257 630
2010	360 000	4778	364 778	195 629
2009	0	74 444	74 444	154 414
2008	47 092	62 015	109 107	138 595
2007	0	68 359	68 359	96 613
Yht.	1 411 226	2 742 865	4 154 091	5 224 987

Kuva 19. Takausten lukumäärät hankkeen hyväksytyjen kustannusten mukaan

Myönnettyissä takauksissa on tyypillisimmillään kyse melko suurista hankkeista, mutta joissakin tapauksissa myös pienemmissä hankkeissa on haettu takausta (Kuva 19). Vuosina 2016-2018 yli 1,5 miljoonan euron hankkeita on ollut useita, kun niitä on aiempina vuosina ollut vain yksittäisiä. Suurten, yli 1,5 miljoonan euron hankkeiden osuus vuosittain myönnettyistä takauksista onkin kasvanut (Kuva 20). Suuremmat hankkeet toteutetaan usein osakeyhtiöissä. Yleisin takausta saanut hanke on lypsy- tai lihakarjanavetan rakentaminen tai siihen liittyvä hanke. Takausta on myönnetty myös puutarhatalouden sekä sika- ja siipikarjatalouden rakentamisinvestointeihin.

Kuva 20. Myönnettyjen takausten osuudet hankkeen hyväksytyjen kustannusten mukaan

4.2.4 Maksuvalmiuslainat

Maksuvalmiuslainat eivät ole varsinaisia rakennetukia, mutta ovat viime vuosina vaikuttaneet omalla roolillaan maatalouden rahoitukseen. Maatilojen lyhyen aikavälin maksuvalmiuden parantamiseksi valtioneuvosto antoi vuonna 2016 lain maataloille vuosina 2016 ja 2017 myönnettävistä valtiontakauksista (922/2016, valtiontakauslaki). Lain tarkoituksena oli helpottaa tilapäisiä taloudellisia vaikeuksia maataloilla, jotka kuitenkin omaavat edellytykset jatkuvaan kannattavaan toimintaan. Laki uusista valtiontakauksista helpottaa tilojen maksuvalmiutta ja kehittämistä mahdollistamalla tilapäisrahoituksen järjestelemisen yhdellä valtion takaamalla maksuvalmiuslainalla. Maksuvalmiuslainoihin varattiin valtiontakauksia Makerasta enintään 160 miljoonan euron takausmäärälle. Laki astui voimaan vuoden 2016 marraskuussa. Vuonna 2017 Makerasta myönnettiin annetun lain mukaisia takauksia 32,4 miljoonaa euroa ja takausten saldo vuoden lopussa oli 29,0 miljoonaa euroa.

Uusi laki valtiontakauksista maatilojen maksuvalmiuslainoille (232/2019) tuli voimaan 26.2.2019. Takauksen kohteena olevan lainan enimmäismäärä on 62 500 euroa tilaa kohti. Valtiontakaus koskee enintään 80 prosenttia takauksen kohteena olevan lainan määrästä, eli enintään 50 000 euroa. Laina-aika on enintään 5 vuotta. Takausten myöntövaltuus on enintään 100 miljoonaa euroa.

Maksuvalmiuslainojen takaukset otettiin käyttöön poikkeuksellisten maatalouden markkinahäiriöiden aiheuttamien vaikeuksien vuoksi, tavoitteena tarjota mahdollisuus tasapainottaa rahoitusvaikeuksiin ajautuneiden tilojen taloutta. Valtion takaaman maksuvalmiuslainan avulla tilat pystyivät esimerkiksi välttämään muut kalliit vakuudettomat rahoitukset. Maksuvalmius mahdollistaa rahoituksen myös esimerkiksi kustannuksia alentaviin panosten oikea-aikaisiin hankintoihin. Kokemukset maksuvalmiuslainojen vaikuttavuudesta ovat vielä niukat, koska lainoja on ollut tarjolla vasta vähän aikaa.

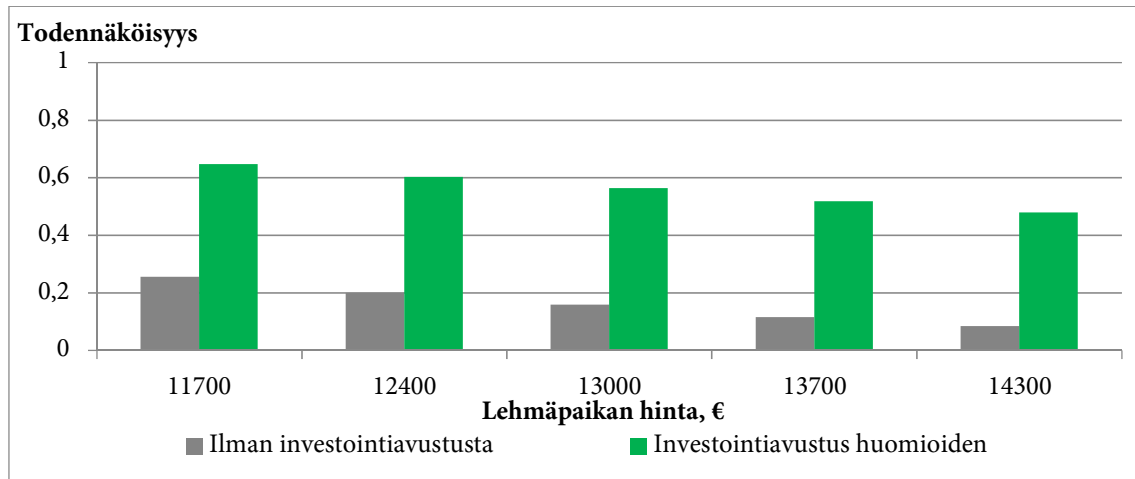
4.3 Investointitukien vaikuttavuus

Tuetun rakentamisen ehdoilla on ohjattu investointeja lainsäädäntöä tiukempiin ehtoihin esimerkiksi mitoituksen tai paloturvallisuuden osalta. Tällä pyritään varmistamaan, että uudisrakentaminen tehdään tulevia tarpeita ja rakennuksen elinkaarta ajatellen riittävän nykyaikaiselle tasolle. Investointituki toisaalta kompensoi lainsäädännön minimiä korkeampia rakennuskustannuksia ja on yksi tuen oikeutuksen peruste. Esimerkki investointituen ohjausvaikutuksesta on parsinavettaan kohdistuvat rakentamisinvestoinnit, joissa tukea voidaan myöntää vain peruskorjaukseen, mutta ei kustannuksiin, jotka aiheutuvat parsinavetan pinta-alan tai tilavuuden lisäämisestä 16.10.2018 alkaen.

Maatalousinvestointien kannattavuusehdot ovat vaikeasti saavutettavia alan kannattavuuden ollessa keskimäärin heikolla tasolla. Maatalousmarkkinoiden globalisoituminen on lisännyt sekä tuotosten että panosten hintavaihtelua, mikä on puolestaan kasvattanut investointien tuottovaatimusta verrattuna investointeihin vakailla markkinoilla. Investointiavustuksilla on näin ollen merkittävä vaikutus siihen, kuinka investoinnin kannattavuusehdot pystytään saavuttamaan.

Kuva 21 kertoo esimerkin siitä, mikä merkitys 35 prosentin investointiavustuksella ja toisaalta lehmäpaikan hinnalla on 142 lehmän lypsykarjanavettainvestoinnissa tukialu-

eella C2. Laskelma on ottanut huomioon investointiin liittyvän hintariskin ja siksi tuloksena on kannattavan investoinnin todennäköisyys eikä esim. enimmäishinta, joka eläinpaikasta kannattaa maksaa. Kuva osoittaa, ettei investoinnille ole realistisia toteuttamisedellytyksiä ilman investointiavustusta.

Kuva 21. Kannattavan investoinnin todennäköisyys ilman investointiavustusta ja investointiavustus huomioon ottaen (Lähde: www.luke.fi/mariski)

Korkotukea on maksettu myös matalien korkojen aikana. Merkityksellistä on kuitenkin ollut myös se, että korkotuettujen lainojen osalta korkomenot ovat pitkälti tiedossa tulevien vuosien osalta ja maksuvalmiuden suunnittelu on ollut tältä osin helpompaa. Valtion talousarviossa on viime vuosina varauduttu toteutunutta suurempaan momentin käyttöön, koska matalien korkojen aikanakaan tulevasta korkotasosta ei ole varmuutta.

Valtiontakausten kysyntä on kasvanut. Myönnetyt takaukset painottuvat suuriin hankkeisiin, koska pienemmissä hankkeissa tarvetta vakuusvajeen täyttämiseen ei välttämättä vastaavassa määrin ole. Takausta saa vain, jos muuta vaihtoehtoa vakuudeksi ei ole. Lisäksi takaus on maksullinen, joten sitä kannattaa ylipäättään käyttää vain todellisessa tarpeessa ja hyvin kannattavissa hankkeissa, kuten hyvin suunnitelluissa tuotannon laajentamisissa.

5 Maatalousrahoituksen tarjonta

Maatalousrahoituksen tarjonnan osalta tutkimushankkeessa selvitettiin, miten kotimaiset rahoituslaitokset näkevät maatalouden aseman rahoitusmarkkinoilla. Tutkimuksessa haluttiin vastata kysymykseen siitä, muodostuuko tai onko maatalousrahoituksen tarjonnasta tunnistettavissa sellaisia hankauskohtia, jotka ratkaisemalla maatalouden asemaa rahoitusmarkkinoilla voidaan parantaa.

Haastatteluiden perusteella arvioidaan maatalousrahoituksen toimijoiden ymmärrystä sektorin kehityksestä ja sen kohtaamista haasteista. Lisäksi pyritään tunnistamaan rahoituspäätöksiin ja maatalouden rahoitukseen liittyvät keskeiset tekijät sekä arvioimaan, vastaako maatalousrahoituksen tarjonta sektorilta muodostuvaan kysyntään. Lopuksi muodostetaan näkymä maatalousrahoituksen tulevaisuudesta keskipitkällä aikavälillä ja tunnistetaan siihen kohdistuvat keskeisimmät muutospaineet.

5.1 Ryhmähaastattelujen toteutus

Tutkimuksessa toteutettiin ryhmähaastattelut kahden keskeisen kotimaisten rahoituslaitoksen maatalousrahoituksen parissa työskenteleville asiantuntijoille. Ryhmähaastattelut toteutettiin yhtenevällä rungolla Tampereella kesäkuussa 2018 ja Helsingissä marraskuussa 2018. Ensimmäisessä ryhmähaastattelussa oli paikalla kymmenen asiantuntijaa ja toisessa 14. Haastateltavien toimialue kattoi molemmissa tapauksissa laajasti keskeiset maatalousalueet ympäri Suomen.

Haastattelut teemoitettiin kolmen kokonaisuuden alle:

- 1) Minkälaisia maatalouden rahoitustarpeet ovat tällä hetkellä?
- 2) Mitkä tekijät vaikuttavat maatalouden rahoitukseen ja miten?
- 3) Minkälainen on maatalouden rahoituskenttä tulevaisuudessa?

Teemat toimitettiin haastatteluun osallistuneille etukäteen tiedoksi. Kaksi haastattelijaa toteutti haastattelut. Haastattelut tallennettiin ja niistä tehtiin kattavat muistiinpanot. Lisäksi tallenteet litteroitiin.

5.2 Ryhmähaastattelujen tulokset

Haastattelujen perusteella maatalousrahoituksen parissa työskentelevät asiantuntijat tuntevat sektorin kehityksen, oman toimialansa ja -alueensa maataloustuotannon erityispiirteet sekä omaavat varsin kattavan näkemyksen maatalouden kokonaisuudesta Suomessa. Maatalouden kohtaamista haasteista ja niiden syistä ei ole merkittävää erimielisyyttä eri rahoituslaitosten tai niissä työskentelevien henkilöiden välillä. Suhtautuminen maatalouteen näyttäisi kuitenkin eroavan hieman eri henkilöiden välillä. Osa maatalousrahoituksen asiantuntijoista rinnastaa maatalouden selkeästi muuhun pienyritystoimintaan, mutta osa kokee maatalouden olevan sektorina erityisasemassa.

Myös maatalouden rakennemuutos ja siihen vaikuttavat tekijät ovat maatalousrahoituksen parissa toimivien tiedossa. Ryhmähaastatteluissa tunnistettiin selvästi keskeiset maa-

taloussektorin rakennetta ohjaavat tekijät sekä niiden alueittaiset ja tuotantosuunnittaiset erot. Yksi haastattelujen merkittävimmistä huomioista on se, että viljelijän osaaminen ja viljelijäkohtaiset ominaisuudet korostuivat kaikessa maataloussektorin rahoitukseen liittyvässä keskustelussa.

Maatalouden rahoitusasema tällä hetkellä

Maatalouden rahoitustarpeet muodostuvat edelleen pääasiassa investointien rahoittamisesta. Kotieläintalouden laajennusinvestoinnit, sukupolvenvaihdosten toteuttaminen sekä peltomaan hankinta ovat mittaluokaltaan suurimmat rahoituskohteet. Kotieläintiloilla rahoitetaan sekä rakennusinvestointeja että peltomaan hankintaa. Kasvinviljelytiloilla pelto on euromääräisesti merkittävin investointikohde. Myös kuivureita, lämpökeskuksia ja siloja rahoitetaan velkarahalla.

Osa-aikaisten viljelijöiden investointihalukkuus on selvästi vähäisempää kuin päätoimisilla viljelijöillä. Aloittavien viljelijöiden investointimahdollisuuksia heikentävät suuret sukupolvenvaihdoslainat. Osin tästä syystä aloittamisen jälkeen laajentaneiden tilojen velkarasitus kasvaa ja pankit joutuvat hillitsemään asiakkaiden investointitahtia.

Ammattimaisimpien tuottajien osalta velkataakan kasvu ei kuitenkaan yleensä muodostu ongelmaksi. Määrävä tekijä on tilakoon ja velkamäärän suhteen pysyminen sellaisena, että toiminnan kasvu riittää turvaamaan myös suuremman velkamäärän hoitamisen. Maataloudesta ei käytännössä synny luottotappioita.

Tuotantosuunnan tai toiminnan muutokset saattavat kasvattaa sekä velkarasitusta että rahoitusriskiä. Sama vaikutus on myös silloin, kun tilakokoluokkaa lähdetään kasvattamaan pienestä isoksi kertainvestoinnilla. Kasvavien tilojen velkataakka nousee, kun toiminnan vakiintumisvaihe jää ketjumaisesti toteutettavien investointien jalkoihin. Samalla tilan kasvunhallinta muuttuu haastavammaksi.

Lyhytaikaisen maksuvalmiusrahoituksen määrä on kasvussa. Koneinvestointien rahoitus on siirtynyt enenevässä määrin rahoitusyhtiöiden liiketoiminnan piiriin. Kausirahoituksen tarve on kuitenkin kasvussa ja yritysrahoituksesta tuttujen limiittien ja muiden lyhyen aikavälin rahoitusratkaisujen tarve on kasvanut.

Maatalouden lainakantaan liittyvä joustotarve on kasvanut. Yleisin väline ovat lyhennysvapaat, jolloin velallinen maksaa lainastaan ainoastaan korot. Myös lainojen uudelleenjärjestelyjä tehdään, mutta niiden kokonaismäärässä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia.

Yksittäisen rahoituspäätöksen koko on kasvanut. Peltolohkojen ostamisen sijaan rahoitusta haetaan enenevässä määrin tilakokonaisuuksien hankintaan. Kotieläintuotannon investoinneissa rakennusten koko on kasvanut. Samalla kaikissa tuotantosuunnissa tehdään pienempiä ylläpitoinvestointeja verraten tasaisesti.

Investointien koon kasvun seurauksena takaisinmaksuajat ovat pidentyneet. Investointien takaisinmaksuajat ovat haastatteluihin osallistuneiden näkemyksen mukaan kasvaneet paikoin liian pitkiksi. Uusiin investointeihin tarvitaan rahoitusta jo ennen kuin aikaisemmat investoinnit on saatu kuoletettua. Tämä johtaa tilojen velkarasituksen ja sitä kautta tilakohtaisten riskien kasvuun.

Osakeyhtiömuotoisten maatilojen osuus maatalousrahoituksen asiakkuuksista on edelleen suhteellisen pieni. Tässä on kuitenkin alueellisia, tuotantosuunnittaisia ja toimijakohtaisia eroja. Osakeyhtiöiden tekemät investoinnit ovat yleensä suurempia.

Maataloussektorin rahoittamisessa merkittävimmät ongelmat liittyvät yleensä siihen, että tuottajien kassavirta ja likviditeetti ovat heikot. Vakuuksista ei nykyisessä maatalouden rahoitusjärjestelmässä yleensä muodostu ongelmaa. Etenkin perheviljelmien vakuudet riittävät vastaamaan rahoitustarpeita. Sen sijaan vakuusvaje voi olla ongelma esimerkiksi yhtiömuotoisissa hankkeissa, joissa investoinnin kohde muodostaa pääosan yhtiön varallisuudesta, tai harvaan asutulla maaseudulla, jossa tilan yleinen markkina-arvo voi olla realisointitilanteessa alhainen.

Sääntelyn kiristyminen, investointien kasvu ja rahoituslaitosten rakenteiden muuttuminen ovat keskittäneet maatalouden rahoituspäätöksiä. Tämä kehitys on osaltaan muuttanut maatalouden rahoitusta ja rahoituspäätösten tekemistä lähemmäksi muun yritystoiminnan vastaavia käytäntöjä.

Maatalouden rahoitukseen vaikuttavat tekijät

Maataloussektorin heikko kokonaiskannattavuus vaikuttaa koko maatalouden rahoitukseen. Samaan aikaan tarve maatalouden rakenteen muutokselle ja muutoksen rahoittamiselle on kuitenkin hyvin tunnistettu. Rahoituksen tarjonnan näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että rahoitusta hakevien tuottajien kyky toteuttaa investointi ja toteutettavien hankkeiden järkevyys varmistetaan ennen rahoituspäätösten tekemistä.

Rahoitusta saadakseensa maatalon perusedellytysten tulee olla kunnossa. Tilan maksukyky ja -valmius ovat usein kriittinen tekijä. Investoinnin tulee olla toiminnan kokonaisuuteen suhteutettuna järkevä ja parantaa toiminnan kannattavuutta pitkällä aikavälillä. Myös vakuuksien tulee olla kunnossa.

Maatalousrahoituksen saamiseen ja rahoituksen hintaan vaikuttaa ensi sijassa yrittäjän kyky rahoituksen kohteena olevan investoinnin toteuttamiseen. Rahoituksen hintaan vaikuttavat toiminnan riskit. Maatilat kuuluvat usein korkeampaan riskiluokkaan, jolloin rahoituksen hinta muodostuu maataloilla korkeammaksi kuin kotitalouksilla tai parhaiten kannattavilla yrityksillä.

Tuottajien yrittäjäominaisuudet ovat vahvistuneet. Talousraportoinnin ja -seurannan parantaminen on kuitenkin kasvavien investointien ja toiminnan laajentumisen kannalta keskeinen tekijä. Puutteellinen raportointi heikentää tilan toimintaedellytyksiä. Samalla se heikentää uskoa rahoitusta hakevan tuottajan kykyyn toteuttaa rahoitettava investointi.

Pankkien rooli maatalouden rakenteen ohjaajana on ryhmähaastattelujen perusteella kasvanut. Neuvonnan tai viranomaisten prosessin läpi tulevat hankkeet eivät aina ole rahoituskelpoisia. Pankit hylkäävät omilla päätöksillään myös sellaisten hankkeiden rahoitusta, jotka täyttävät tukiehdot ja joita neuvojat suosittelevat rahoitettavaksi.

Lainan takaisinmaksuajan merkitys korostuu tarkasteltaessa investointien kannattavuutta. Takaisinmaksuajan pidentyminen ohjearvioihin verrattuna tarkoittaa yleensä sitä, että investoinnin kannattavuus on tavoiteltua heikompi.

Tulevaisuus

Maatalouden liiketoimintaosaamisen vahvistaminen on keskeinen tekijä maatalousrahoituksen tulevaisuuden kannalta. Maatalouden harjoittaminen ammattimaisesti on jatkossa aikaisempaa vaativampaa, jolloin myös maatalousrahoituksessa kiinnitetään huomiota rahoitusta hakevien toimijoiden edellytyksiin johtaa hankkeiden toteuttamista.

Maatalousrahoituksen asiakkaiden määrä laskee, mutta kokonaisrahoituksen arvioidaan säilyvän nykyisellä tasolla. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yksittäiset asiakaskokonaisuudet kasvavat. Samalla myös niihin liittyvät riskit kasvavat.

Rahoitettavat investoinnit ovat aikaisempaa suurempia. Suuret tilat kasvavat aikaisempaa suuremmiksi ja pienet poistuvat maatalousrahoituksen piiristä kokonaan. Pitkällä aikavälillä tämä johtaa siihen, että velkarahoitteisen vieraan pääoman lisäksi kasvaa myös sijoittajilta tulevan pääoman tarve. Kasvavien maatalousyritysten omistuspohjan laajentaminen uuden ja maatalouden ulkopuolisen pääoman avulla nähdään tulevaisuudessa välttämättömäksi.

Siihen, että sektorin ulkopuoliset sijoitukset kohdistuisivat maatalouteen, suhtaudutaan kuitenkin epäilevästi. Keskeisenä ongelma nähdään se, että maataloustuotanto on vahvasti sidoksissa henkilöön ja perinteisiin. Normaalissa sijoitustoiminnassa sijoitettu pääoma tuo päätösvaltaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa yrityksen toimintaan. Nykymuotoisessa maataloudessa ja maatalouden yritysrakenteissa valta on tiukasti maataloustuottajan omissa käsissä.

Osakeyhtiöiden määrä maataloustuotannossa tulee kasvamaan. Samalla osakeyhtiöt ovat aikaisempaa suurempia. Osakeyhtiömuotoisen maatalousyrityksen talousraportointi helpottaa pankin toimintaa, mutta niiden muodostaminen ei kuitenkaan jatkossa ole itsetarkoitus.

Etenkin kotieläintuotannon ympärille muodostettu osakeyhtiö kohtaa usein vakuusvajetta, jos yhtiöön ei ole liitetty myös yhtiökumppanien peltoja. Osakeyhtiöiden määrän ja koon kasvu vaatii osaltaan sen, että maatalouteen saadaan ulkopuolista ja täydentävää pääomarahoitusta.

Maatalousrahoituksen rinnalle tulee jatkossa myös aikaisempaa voimakkaammin uusien, maatalouden tuotannontekijöihin nojaavien, tuotantomuotojen rahoitus. Ryhmähaastatteluissa esimerkkinä tällaisesta nousi sirkkakasvattamo, jossa rahoitusta haettiin maatalouden tuotantotilan muuttamiseen kokonaan uuteen toimintaan. Myös maatalouden energiainvestointien määrä on kasvussa. Näitä esimerkinmukaisia hankkeita rahoittavat enenevässä määrin myös vähittäispankkitoiminnan ulkopuoliset rahoittajat.

Koneinvestointien rahoitus siirtyy entistäkin enemmän pankeilta rahoitusyhtiöiden leasing-rahoituksen piiriin. Leasingin kasvun seurauksena maatilojen vakuuksia ja velkarahoitusta voidaan hyödyntää aikaisempaa paremmin rakennus- ja peltomaainvestointeihin. Leasing-rahoituksessa kone itsessään muodostaa riittävän vakuuden ja rahoituskautsi voidaan mitoittaa siten, että sen päättyessä jäljellä oleva velka vastaa enintään koneen jälleenmyyntiarvoa. Samalla tilojen maksuvalmius ja kassavirran hallinta nousevat aikaisempaakin suurempaan rooliin.

Ilmastonmuutokseen sopeutumisen ja ilmastonmuutoksen torjunnan katsottiin ryhmähaastatteluissa vaikuttavan myös maatalousrahoitukseen. Ilmastonmuutos lisää tuotannon riskejä, joihin myös investointien toteuttamisessa on aikaisempaa paremmin varauduttava. Samalla rahoituksen piiriin voi tulla aikaisempaa enemmän vaikkapa kastelujärjestelmien kaltaisia investointeja. Toisaalta esimerkiksi hiilen sitominen voi muodostua maatalouden tuloja suoraan kasvattavaksi toiminnaksi.

Julkisen rahan rooli maatalouden rakennemuutoksen rahoittajana on rahoituslaitosten mukaan välttämätön. Ryhmähaastatteluissa esiin tulleen näkemyksen mukaan maatalouden investoinneista merkittävä osa jäisi tekemättä ilman nykyisenkaltaista avustus- ja takausjärjestelmää.

Samalla nykyisestä järjestelmästä tunnistetaan useita hankauskohtia. Nykyinen maatalouden rahoitusmalli, jossa investointien rahoitus muodostuu maatilatalouden kehittämisrahaston kautta tulevista takauksista, Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaan kuuluvista sukupolvenvaihdos- ja investointiavustuksesta, sekä korkotukilainoista, on ryhmähaastatteluiden perusteella muodostuneen näkemyksen perusteella hankala. Tilalle tarvittaisiin yksinkertaisempi ja läpinäkyvämpi rahoitusprosessi, jossa rahoitusta hakeva pystyisi toimimaan niin sanotulla yhden luukun periaatteella.

Investointien ja sukupolvenvaihdoksen kohteena olevien tilojen koko on kasvanut siinä määrin, että nykyiset investointitukien ja avustusten enimmäismäärät eivät rahoituslaitosten näkemyksen mukaan ole välttämättä riittäviä. Tästä seuraa, että myös maatalousrahoituksen riskinjako on mietittävä aikaisempaa enemmän. Yksityisten rahoitusmekanismien laajentaminen ja sijoituksena sektorille kohdistuvan oman pääoman määrän kasvattaminen nähdään tähän yhdeksi ratkaisuksi.

Pankkien maatalousrahoituksessa käyttämien kriteerien ei uskota merkittävästi muuttuvan lähitulevaisuudessa. Tuotantosuunnalla arvioidaan jatkossa olevan aikaisempaa suurempi merkitys. Esimerkiksi broilerihallien rakentaminen nähdään nykyisten kulutustrendien valossa kohtuullisen turvalliseksi investoinniksi. Navetta- tai sikainvestointeihin liittyy toimintaympäristön muutoksesta johtuen kasvavaa epävarmuutta, joka täytyy ottaa huomioon rahoituspäätöksiä tehtäessä.

Toimenpidesuosituks

Ryhmähaastatteluiden perusteella maatalousrahoituksen kokonaisuutta tulee yksinkertaistaa siten, että maatalouden investointitukien piirissä oleva toimija voisi hoitaa rahoitusprosessin asioimalla ainoastaan yhden toimijan kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lupaviranomaiset ja hallinto muodostaisivat rahoituslaitosten kanssa yhteisen prosessin, jossa varmistetaan tarpeen mukainen kommunikaatio.

Neuvonnan roolia ja vastuuta maatalousinvestointien suunnittelussa tulee terävöittää. Rahoituslaitosten, viranomaisten ja hallinnon tulee luoda aikaisempaa paremmin ohjaava järjestelmä investointien suunnittelusta niiden toteuttamiseen. Investointeja ja niiden rahoitusta tulee tarkastella aikaisempaa kriittisemmin suhteessa toimintaympäristön muutokseen.

Investoivien maatalousyritysten raportointi ja osaamisvaateita tulee edelleen kiristää. Osaamisvaateita voitaisiin vahvistaa esimerkiksi siten, että erikseen määritellyn eurorajan ylittävien navetta- ja muiden merkittävien laajennusinvestointien tuki- ja rahoitusehdoksi asetetaan vaatimus kahdenkertaisesta kirjanpidosta. Tämä on linjassa myös sen

kanssa, että maatalouden rahoittaminen siirtyy koko ajan lähemmäksi normaalia pienten ja keskisuurten yritysten rahoitusprosessia.

Maataloussektorille tarvitaan uutta pääomaa ja uusia rahoitusmekanismeja. Sukupolvenvaihdoksiin tulevien tilojen koko kasvaa. Samaan aikaan myös laajentamisinvestointien koko kasvaa. Maataloussektorilla ei muodostu riittävässä määrin pääomaa kasvavien yksiköiden kehittämisen rahoittamiseksi. Maatalouteen sijoittaville erillisrahastoilla saattaisi olla mahdollisuus paikata tätä rahoitusvajetta.

Laatikko 1. Ryhmähaastatteluissa esille nousseita kommentteja

"...Jotenkin mä itse näen sen, että meiltä tällä hetkellä myös puuttuu semmoiset keskikokoiset yrittäjät ihan täysin, siis semmoiset, jotka investoisi. Että meillä on niitä isoja, jotka tekee ja ne tekee jatkuvasti. Ja sitten taas on pieni joukko niitä asiakkaita, joille ei missään nimessä voi mitään lisää lainaa myöntää..."

"...että jos katsotaan ylipäättänsä tätä meidän osakeyhtiölakia tai siihen liittyviä asioita niin ne asiantuntijat on Suomessa aika kortilla, joilta saisi oikeata tietoa ja korostaa tätä oikeata tietoa, että miten se on järkevästi tehtävissä..."

"...Mun mielestä se talouden osaaminen on se ratkaisu ja se, että ihan pitää tuota kahdenkertaista kirjanpitoa vähänkin isoimmilla tiloilla, niin kaikilla tehdä. Ei ole väliä onko se osakeyhtiö vai viljelijä toimii toiminimellä..."

"...Niin siis aina täytyisi miettiä se, että mikä on se velkamäärä suhteessa sen tilan toiminnan kokoon ja kannattavuuteen. Että tähän on... koska siellä on eri kokoisia tiloja, että mikä on se lähtötilanne ja mikä se on sen investoinnin jälkeen..."

"...jotenkin uskon siihen, että kyllä meillä löytyy halukkuutta sitten ottaa näkemystä niiden kohdalle, jolla se yrittäjäominaisuus on kunnossa. Että kun ne tarkasti harkitaan ja mietitään, niin kyllä sitä riskinottohalukkuuttakin löytyy..."

6 Maatalousrahoituksen kysyntä

6.1 Kyselyn tavoitteet, menetelmä ja aineisto

Maatalousrahoituksen kysyntää selvitettiin viljelijöille suunnatulla kyselyllä. Kyselyn tarkoituksena oli tutkia rahoituksen saatavuutta maatalousyrittäjien näkökulmasta. Kyselyssä selvitettiin tuottajien tekemiä ja suunnitteilla olevia investointeja, rahoituksen saantia, investointimahdollisuuksia, vakuuksien tai likviditeetin muodostamia pullonkauloja sekä rahoitusehtoja. Lisäksi selvitettiin eri rahoitusvaihtoehtojen kiinnostavuutta ja yrittäjien tyytyväisyyttä niihin.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin kvantitatiivista kyselytutkimusta. Kyselyn aineisto kerättiin sähköisesti Kantar TNS:n DataLaari-paneelistä. DataLaari on valtakunnallinen lähes 5 000 maatalon muodostama tutkimuspaneeli. Tilat edustavat Suomen yli viiden peltotehtaan tiloja tuotantosuunnittain. Mukana on tiloja kaikista tuotantosuunnista. Tähän kyselyyn poimittiin satunnaisotannalla mukaan tiloja niin, että odotettavissa oli 600-650 vastausta. Kyselyn tiedonkeruu toteutettiin ajalla 8.-23.10.2018. Tutkimuksen aineisto koostuu 614 vastauksesta.

Saatuja vastauksia tarkastellaan pääasiassa suorien jakaumien ja keskiarvojen avulla. Ristiintaulukoinneilla pyrittiin selvittämään taustaltaan erilaisten vastaajien käsityksissä ja kokemuksissa mahdollisesti esiintyviä eroja.

6.2 Vastaajien taustatiedot

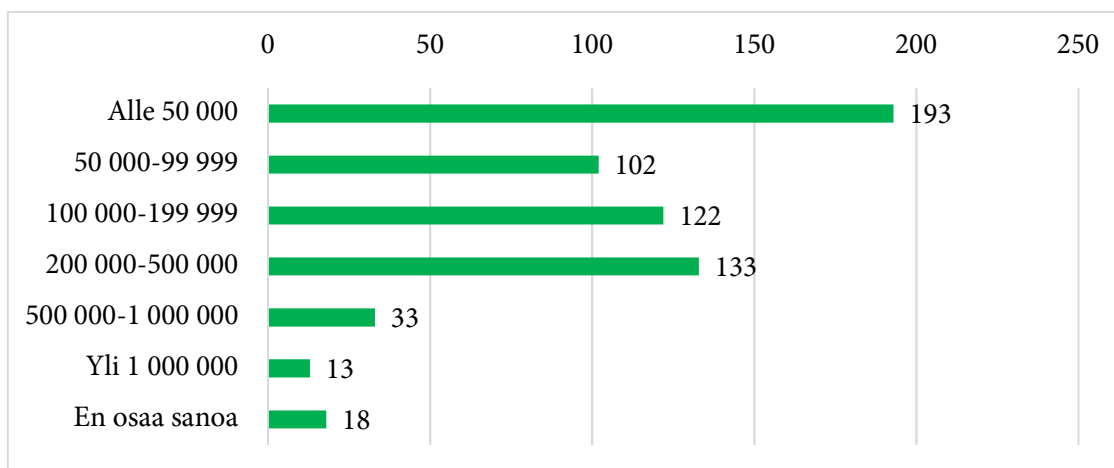
Vastaajista suurin osa, 32,6 %, oli viljajiloja. Seuraavaksi eniten oli maitotiloja (27,2 %), naudanlihatiloja (12,7 %) ja muita kasvinviljelytiloja (12,4 %). Viljajilojen määrä vastaa niiden osuutta kaikista Suomen maataloista. Luonnonvarakeskuksen Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne -tilaston mukaan vuonna 2017 kaikista Suomen maataloista 33,4 % oli viljajiloja. Verrattaessa vastaajien jakaumaa Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne -tilastoon, huomataan, että kotieläintilojen osuudet ovat aineistossa ylliedustettuina (Taulukko 11). Tämä johtuu siitä, että kyselyyn haluttiin mukaan riittävä määrä kotieläintiloja, jotta voidaan verrata eri tuotantosuuntien antamia vastauksia.

Taulukko 11. Tutkimuksen maatalojen tuotantosuunta

	Tutkimuksen maatalat	Suomen maatalat 2017 ¹
Viljanviljely	32,6 %	33,4 %
Maidontuotanto	27,2 %	13,8 %
Naudanlihantuotanto	12,7 %	7,1 % ²
Muu kasvinviljely	12,4 %	29,6 %
Sikatalous	4,7 %	1,2 %
Siipikarjatalous	2,8 %	0,9 %
Muut	7,7 %	14,0 %

¹ Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne, Luonnonvarakeskus

² Naudanlihantuotanto ja muu nautakarjatalous yhteensä

Kuva 22. Tutkimuksen tilojen liikevaihto (N=614).

Kyselyssä kysyttiin tilojen liikevaihtoa luokiteltuna. Suurin osa vastaajista (31,4 %) ilmoitti tilansa liikevaihdon olevan alle 50 000 euroa. Tiloja, joiden liikevaihto oli yli 500 000 euroa, oli noin 5 %. (Kuva 22.) Koska liikevaihto on kysytty luokiteltuna muutujana, sen vertaaminen muiden aineistojen keskiarvoihin ei ole mielekäästä.

Kyselyyn vastanneista selvästi suurin osa, 57,0 %, on toiminut maatalousyrittäjänä yli 20 vuotta. 11-15 vuotta ja 16-20 vuotta maatalousyrittäjänä toimineita oli kumpiakin 12,5 %. Vastaavasti 6-10 vuotta yrittäjäkokemusta oli kertynyt 10,1 % vastaajista ja enintään viisi vuotta yrittäjänä toimineita oli 7,2 % vastaajista.

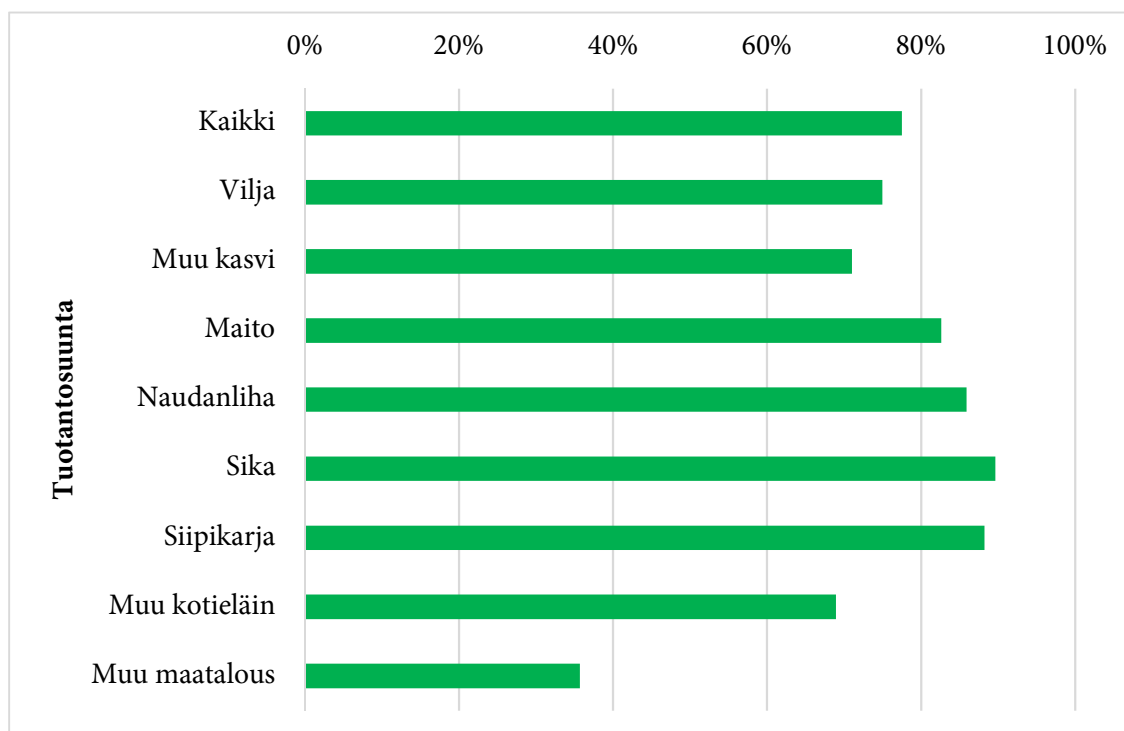
Vastaajista vajaalla neljänneksellä (22,6 %) oli tiedossa jatkaja. Suurimmalla osalla (40,7 %) vastaajista ei ollut tiedossa jatkajaa ja reilu kolmannes (36,6 %) ei osannut sanoa, onko tilalla jatkajaa.

Tiloista, joilla oli tiedossa jatkaja, seuraava sukupolvenvaihdon oli yleisimmin luvassa 5 vuoden sisällä (32,4 %), tai yli 10 vuoden kuluttua (31,7 %). Reilu neljännes kertoi seuraavan sukupolvenvaihdoksen tapahtuvan 6-10 vuoden kuluttua ja vajaa kymmenesosa ei osannut sanoa, milloin seuraava sukupolvenvaihdon tapahtuu. Jatkaja oli useimmin kotieläintiloilla. Myös tilakoolla oli yhteys jatkajaan: mitä suurempi tila, sitä todennäköisemmin sille oli tiedossa jatkaja. Nopeimmin sukupolvenvaihdos oli odotettavissa vilja- ja sikatiloilla, kun siipikarjatililla seuraavaan sukupolvenvaihdokseen oli keskimäärin pisin aika.

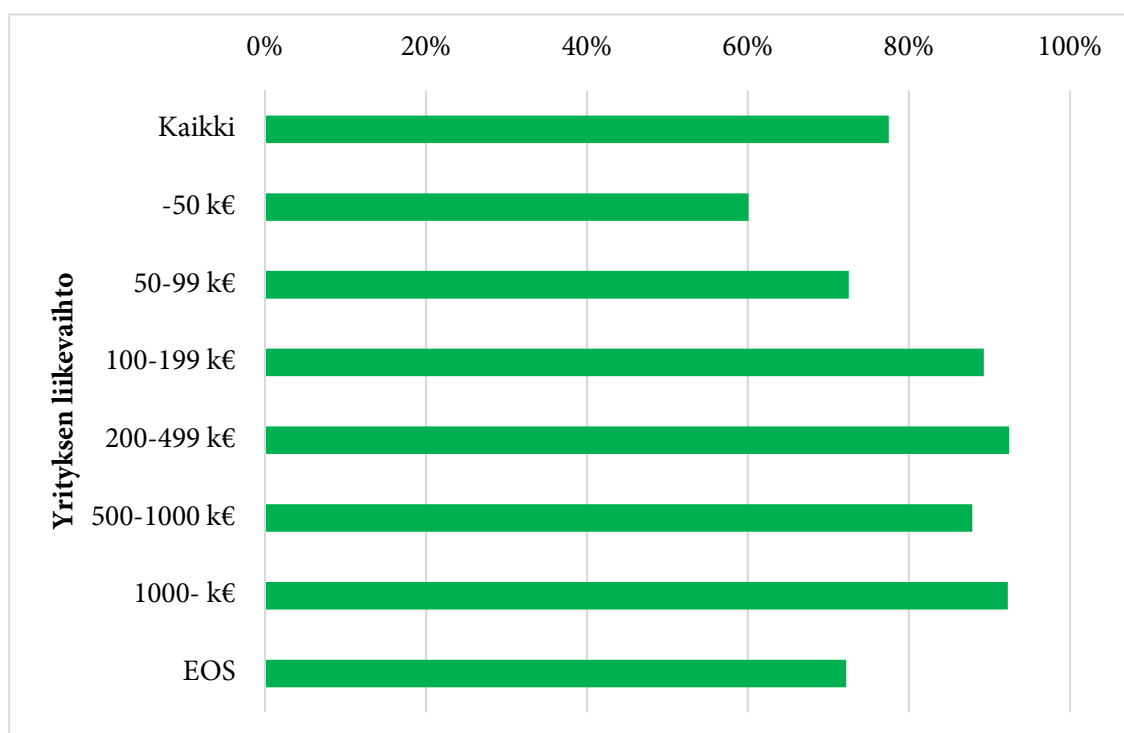
6.3 Vastaajien investoinnit

6.3.1 Viimeisen viiden vuoden investoinnit

Kaikista kyselyyn vastanneista tiloista 77,5 % oli investoinut tilansa kehittämiseen viimeisen viiden vuoden aikana. Kotieläintilat olivat investoineet ahkerammin kuin kasvitilat. Kotieläintiloista investoineiden osuus oli suurin sika- ja siipikarjatilojen joukossa. Nautatiloistakin oli investoinut hieman suurempi osuus kuin kasvintuotantotiloista. (Kuva 23.)

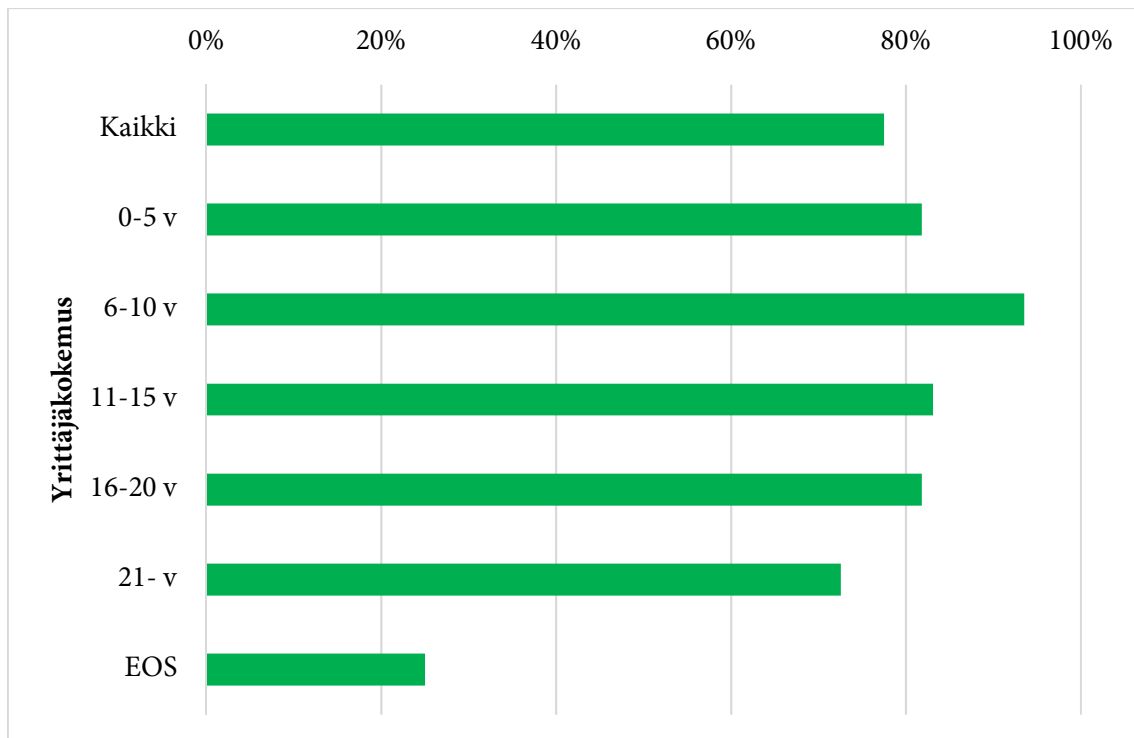

Kuva 23. Investoineiden osuus tuotantosuunnittain.

Kuva 24. Investoineiden osuus liikevaihdon mukaan.

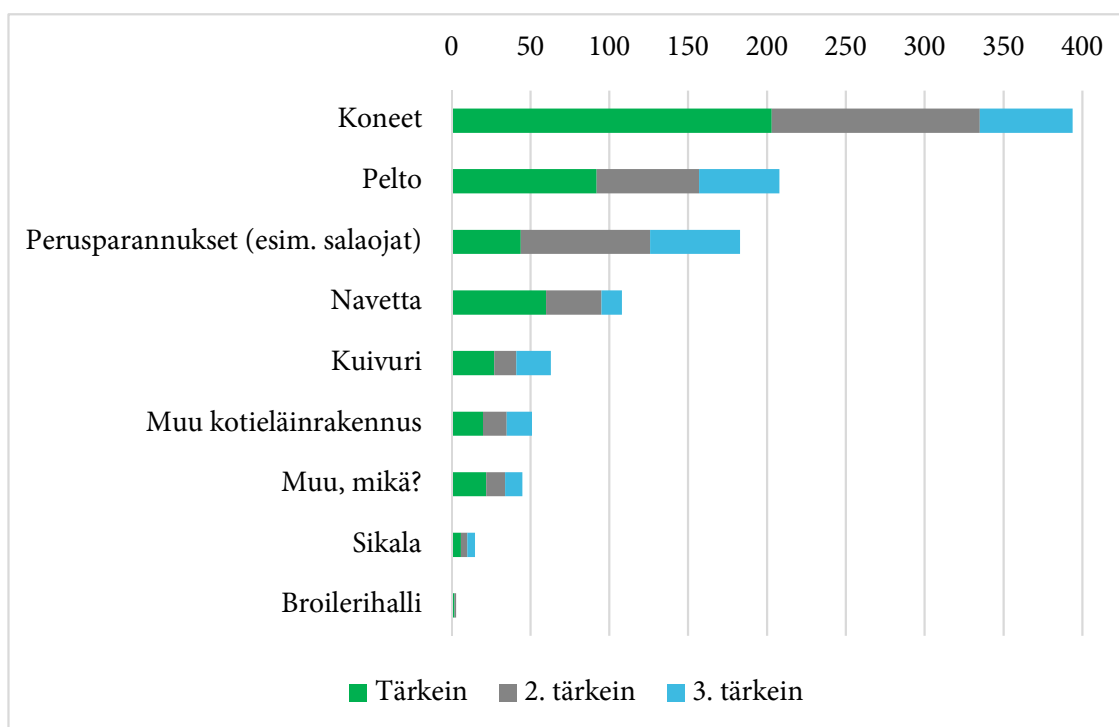
Myös tilojen liikevaihdolla oli vaikutusta investointikäyttäytymiseen. Pienimmistä tiloista investoineiden osuus oli 60,1 %, kun yli 100 000 euron liikevaihdon tiloista oli investoinut yhdeksän kymmenestä. (Kuva 24.)

Kuva 25. Investointeiden osuus yrittäjäkokemuksen mukaan.

Yrittäjäkokemuksen mukaan luokitelluissa investoinneissa todettiin kaksi piikkiä: 6-10 vuotta yrittäjänä toimineet investoivat muita useammin ja yli 20 vuotta yrittäjänä toimineet muita harvemmin. Tilan kehittämiseen panostetaan siis vasta, kun tilanpito on vakiintuneessa vaiheessa. Toisaalta, kun tilanpidon lopettaminen lähenee, investointihalukkuus heikentyy. Jos yli 21 vuotta yrittäjänä toimineella on tiedossa jatkaja, hän kuitenkin investoi varsin todennäköisesti (89 % on investoinut), kun puolestaan ne, joilla ei ole jatkajaa, investoivat selvästi harvemmin (58 %). (Kuva 25.)

Yleisin investointikohde viimeisen viiden vuoden aikana on ollut koneet. Koneisiin ovat investoineet erityisesti kasvi- ja naudanlihatilat. Toiseksi yleisin investointikohde on ollut pelto. Kotieläintilat ovat ostaneet hieman kasvintuotantotiloja useammin peltoa. Jos tarkastellaan ainoastaan tärkeimmäksi nimettyä investointia, kolmanneksi yleisin investointi oli navetta. Jos tarkasteluun otetaan mukaan toiseksi ja kolmanneksi tärkeimmät investoinnit, perusparannukset, kuten salaojitus, nousevat navettojen ohi kolmanneksi. (Kuva 26.)

Kuva 26. Viimeisen viiden vuoden investointikohteet.

Yleisimmin investointeja tehtiin tuotannon ja laitteistojen ajantasaistamiseksi. Tuotannon laajentaminen oli toinen yleinen investoinnin syy. Uusiin vaatimuksiin vastaaminen oli kolmanneksi yleisin investointiperuste, joskin selvästi vähemmän yleinen kuin kaksi edellä mainittua.

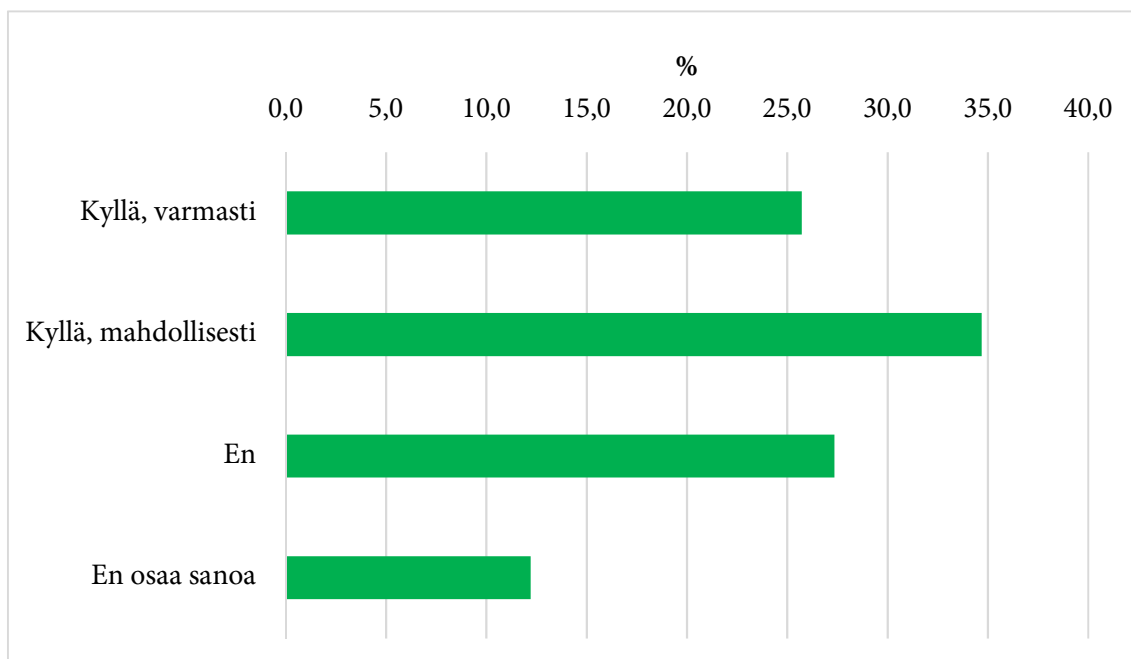
Koska investointien kokoa kysyttiin luokitellusti, keskimääräisiä investointeja ei voida raportoida. Kaikista investoinneista 36,4 % oli alle 50 000 euron suuruisia ja 21,7 % investoinneista välillä 50 000-99 999 euroa. Vastaavasti 11,1 % investoinneista oli vähintään puolen miljoonan euron suuruisia ja 3,7 % yli miljoonan euron suuruisia. Kotieläintuotannossa, erityisesti siipikarja- ja sikataloudessa, investoinnit olivat selvästi suurempia kuin kasvintuotannossa. Investointien koko kasvoi tilan liikevaihdon myötä. Lisäksi tuoreet yrittäjät ovat tehneet suurimpia investointeja.

6.3.2 Tulevien viiden vuoden investoinnit

Vastanneista tiloista neljäsoset ilmoitti investoivansa tilansa kehittämiseen seuraavan viiden vuoden aikana varmasti. 34,7 % piti investointia seuraavan viiden vuoden aikana mahdollisena. Vastaavasti 27,4 % vastaajista ilmoitti, ettei investoi seuraavan viiden vuoden aikana ja joka kahdeksas vastaaja ei osannut sanoa investointiaikeistaan. (Kuva 27.)

Varmasti investoivien osuus oli suurin siipikarjatilastoilla. Muissa tuotantosuosunnissa suurin osa vastaajista piti investointia mahdollisena. Niiden, jotka eivät aio investoida, osuus oli suurin muilla kasvintuotanto-, vilja- ja siipikarjatilastoilla. Tilan koko vaikuttaa investointihalukkuuteen. Suuremmat tilat investoivat todennäköisemmin kuin pienemmät. Merkittävä ero oli myös siinä, oliko vastaaja investoinut edellisen viiden vuoden aikana. Ne, jotka olivat investoineet, aikoivat investoida jatkossakin. Tilan kehittä-

minen on tällä perusteella jatkuva prosessi. Toisaalta, ne, jotka eivät ole tilaansa kehittäneet tähän mennessä, eivät investoi lähitulevaisuudessaakaan.

Kuva 27. Seuraavien viiden vuoden investointiaikeet.

Tilat, jotka eivät aio investoida, olivat useimmin viljatilaja (35,1 %) tai maitotiloja (25,6 %). Ne ovat myös keskimäärin pieniä tiloja. 45,8 % tiloista, jotka eivät aio investoida on liikevaihdoltaan alle 50 000 euron tiloja. Lisäksi useampi kuin kolme neljästä yrittäjästä, jotka eivät ole investoimassa, kuuluu kokeneimpaan yrittäjäluokkaan ja 69,6 % heistä ei ole tiedossa jatkajaa.

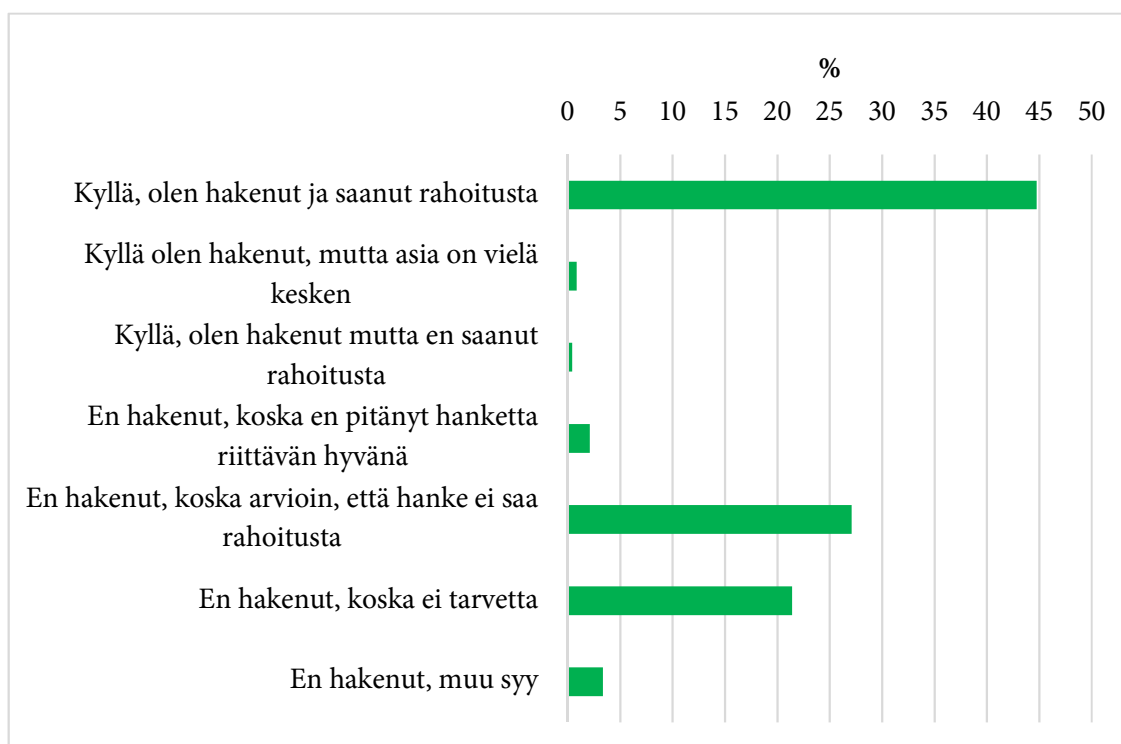
Tulevien viiden vuoden investoinneissa koneet ovat menneiden viiden vuoden tapaan ykkösenä. Niiden osuus on kuitenkin merkittävästi aikaisempia vuosia pienempi. Pelto, navetta ja perusparannukset ovat tulevaisuudessa yleisempi suhteessa koneisiin, kuin mitä olivat viimeisen viiden vuoden aikana. Navetta on koneiden ja pellon jälkeen kolmanneksi yleisin tärkein investointi. Kun tarkastellaan kolmea tärkeintä investointia, perus-parannukset nousevat navettojen edelle.

Kasvintuotanto- ja naudanlihatiloilla koneet ovat tärkein investointikohde. Maitotiloilla ykköseksi nousevat navetat. Lannanlevitysalaa tarvitsevat sika- ja siipikarjatilat puolestaan investoivat jatkossa useimmin peltoon. Liikevaihdoltaan suurimmat tilat ovat usein kotieläintiloja. Se näkyy siinä, että liikevaihdon kasvaessa peltojen osuus tärkeimmistä investoinneista kasvaa. Vastaavasti pienemmän liikevaihdon tiloilla tärkein investointi on keskimääräistä useammin kone.

Yli 20 vuotta yrittäjänä toimineiden investoinneissa korostuvat koneinvestoinnit. Tämä johtuu ainakin pääosin siitä, että tilanpidon jättävät haluavat uusia koneita ennen sukupolvenvaihdosta, että jatkajan on helpompi päästä alkuun.

6.3.3 Investointien rahoitus

Kaikista investoineista suurin osa (44,8 %) oli hakenut ja saanut rahoitusta. 27,1 % ei ollut hakenut rahoitusta, koska arveli, ettei saisi rahoitusta. Vastaavasti 21,4 % investoineista ei tarvinnut rahoitusta investointiinsa. (Kuva 28.) Rahoitusta on haettu ja saatu useimmin kotieläintiloilla. Pienempien tilojen investointeihin ei ole haettu rahoitusta, kun isoimpien tilojen investointeihin on haettu ja saatu rahoitusta suurimmassa osassa tapauksia. Useampi kuin kolme neljästä navettainvestoinnista on hakenut ja saanut rahoitusta useimmin. Myös kuivureissa hakeneiden ja saaneiden osuus on lähes kaksi kolmasosaa. Rahoitusta on useimmin jätetty hakematta koneinvestointeihin.

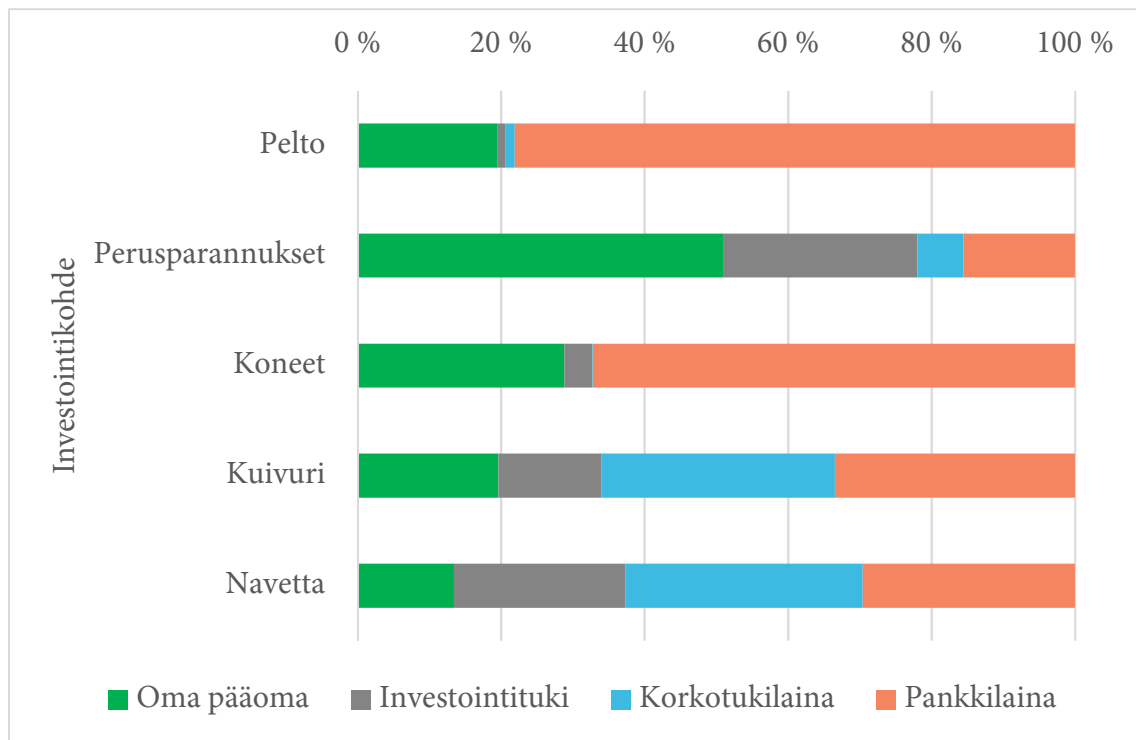
Kuva 28. Ulkopuolisen rahoituksen haku investointiin.

Tilat, jotka eivät hakeneet rahoitusta, koska sille ei ollut tarvetta, olivat useimmiten kokeneita, suhteellisen pieniä viljajaloja. Investoinnit, joihin ei tarvittu rahoitusta, olivat useimmin (55,8 %) koneinvestointeja. Myös peltoihin (17,1 %) ja perusparannuksiin (10,1 %) investoitiin toisinaan ilman tarvetta rahoitukseen. Broilerihalli oli ainoa investointi, jota kukaan ei ollut toteuttanut ilman tarvetta rahoitukseen.

Kaikista investoinneista noin puolet rahoitetaan pankkilainalla, neljäsosa omalla pääomalla. Loppu neljäsosa rahoitetaan kutakuinkin puoliksi investointituella ja korkotukilainalla. Pienemmissä investoinneissa pankkilaina on avainroolissa. Suuremmissa investoinneissa korkotukilainan ja investointiavustuksen rooli korostuu. Tämä johtuu pääosin siitä, että investointitukea ja korkotukilainaa myönnetään lähinnä sellaisiin investointeihin, jotka ovat luonteensa takia suuria.

Pellon ja koneiden hankintaan tukia ei ole tarjolla, joten niitä rahoitetaan pääasiassa pankkilainalla. Perusparannuksissa oman rahan merkitys on poikkeuksellisen suuri,

mutta niihin käytetään myös investointiavustuksia. Perusparannuksiin saatavat investointiavustukset ovat pääasiassa salaojitukseen kohdistuvia tukia. Kuivureihin ja navetoihin on tarjolla enemmän investointitukea ja korkotukilainaa. Niiden osuus navettojen rahoituksesta onkin usein yli puolet ja kuivureiden rahoituksestakin huomattava. Pankkilaina on myös navetoissa ja kuivureissa mukana suuremmalla osuudella kuin oma pääoma. (Kuva 29.)

Kuva 29. Investoinnin rahoituksen jakautuminen (N=217).

Investointeihin käytettyjen lainojen vakuutena on käytetty lähes yksinomaan maatalouden varoja. Myös metsätalouden varoja on käytetty jonkin verran. Muut omaisuuserät ovat toimineet maatalouden investointien vakuutena ainoastaan satunnaisesti.

Lainatarjouksia investoineet pyysivät kolmessa tapauksessa neljästä vain yhdeltä rahoittajalta. Kolmelta tai useammalta rahoittajalta lainatarjouksen pyysi ainoastaan 3,6 % investoineista.

Investointeihin käytettyjen pankkilainojen kokonaiskorot olivat kyselyssä varsin lähellä tilastojen kertomaa korkotasoa. Suurimman osan kokonaiskorko oli 2-3 prosenttia. Suurempia korkoja oli varsin harvoin. Alle 2 prosentin kokonaiskorko oli suhteellisen yleinen, mutta alle 1 prosentin korkoja oli vain satunnaisesti.

Yrityksen koolla ja korkotasolla on havaittavissa oleva yhteys. Matalammat korot painottuvat suurimpiin liikevaihtoluokkiin. Myös viljatilojen lainojen korot ovat keskimäärin matalampia kuin kotieläintilojen. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että lainat ovat pienempiä ja siten riskit ovat matalampia.

Lainojen takaisinmaksuajat olivat yleisimmin 5–14 vuoden välillä. Varsinkin yli 10 vuoden lainojen tapauksessa lainanottajat olisivat toivoneet keskimäärin hieman myönnettyä pitempää laina-aikaa.

Yleisimmäksi syyksi rahoituksen hylkäämiseen kerrottiin tilan liian pienet tulot. Lähes yhtä suuri osa vastaajista kertoi, etteivät tiedä, miksi rahoitus hylättiin. Selvästi edellisiä harvemmin syyksi koettiin investoinnin taloudellinen kannattamattomuus. Vakuuksien tai aikaisemman luottohistorian puutteen ei koettu olleen syynä rahoituksen hylkäämiseen.

Yleisellä tasolla rahoituksen myöntämiseen ja sen ehtoihin uskottiin eniten vaikuttavan maksukyvyn, velkaisuuden, kannattavuuden ja vakuuksien. Korkotukilainan ja valtion takausten nähtiin vaikuttavan rahoituksen myöntämiseen ja ehtoihin vähemmän kuin muiden tekijöiden.

Investointituen osuus rahoituksesta puolestaan koetaan tekijäksi, joka lisää eniten yleistä halukkuutta maataloustuotantoa kehittäviin investointeihin. Muita tärkeitä tekijöitä olivat lainan maksuajan pituus ja korkotaso. Vastaavasti tilan velkaisuuden ja epävarmuuden maatalouden tulevaisuudesta koettiin vähentävän halukkuutta investoida.

Nykyisistä rahoitusinstrumenteista hieman muita kiinnostavammaksi arvioitiin investointituki. Pankkilainaan puolestaan oltiin tyytyväisimpiä.

Odotusten vastaisesti eri tyyppisten tilojen välillä ei löytynyt merkittäviä eroja sen paremmin rahoituksen kysyntään kuin sen tarjontaankaan liittyen. Myös muuten erikoiset ja elinkaaren eri vaiheissa olevat tilat kokivat tilanteen varsin samanlaiseksi.

7 Maatalousrahoituksen hankauskohdat

7.1 *Hankauskohtien tunnistaminen*

Tilastotarkastelun, rahoituslaitoksille toteutettujen ryhmähaastatteluiden sekä tuottajakyselyn perusteella tutkimuksessa tiivistettiin kolme teemaa, joiden pohjalta tutkimusongelman tarkastelua jatkettiin. Nämä teemat olivat maatalouden pääoma, uusien rahoitusvälineiden tuomat mahdollisuudet sekä tulevaisuuden rahoitustarpeet ja niihin vastaaminen (Kuva 30).

Maatalouden pääoman tarkastelussa lähtökohdaksi otettiin pääoman nykyinen määrä ja jakautuminen sektorilla. Sen jälkeen kartoitettiin sitä, miten pääoma jakautuminen tulevaisuudessa muuttuu maataloussektorin sisällä. Rahoitusvälineiden osalta arvioitiin nykyisten välineiden mahdollisuuksia vastata tulevaisuuden rahoitustarpeisiin sekä uusien välineiden merkitystä niiden täydentäjinä tai korvaajina. Kolmannessa teemassa tarkasteltiin nykyisten ja uusien rahoitusvälineiden mahdollisuuksia tulevaisuuden investointien ohjaamisessa ja toteuttamisessa.

Hankauskohtien määrittämistä varten järjestettiin laajasti sidosryhmät osallistanut työpaja. Työpajassa muodostettiin tarkasteltujen teemojen kautta keskeiset maataloussektorin tulevaisuuden hankauskohdat, joihin rahoitusjärjestelmän pitää pystyä vastaamaan.

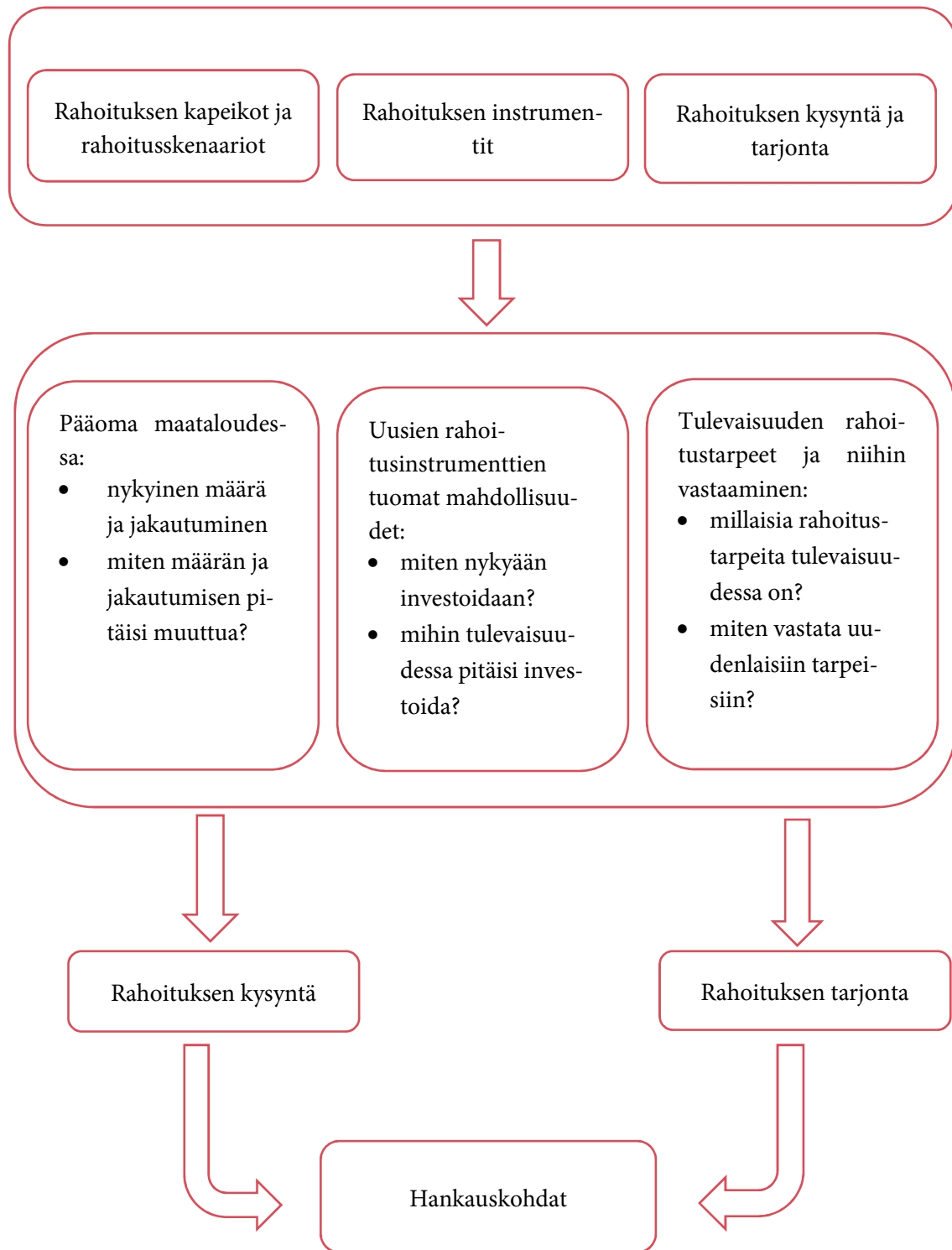
7.2 *Tutkimuksessa määritetyt hankauskohdat*

Maatalouden rahoitus ei nykyisellään näyttäydy isona ongelmana, mutta olemassa olevat rahoitusvälineet eivät välttämättä pysty vastaamaan maatalouden tuleviin haasteisiin. Tutkimuksessa tunnistettiin kolme maatalousrahoituksen tulevaisuuteen liittyvää hankauskohtaa:

- tulevaisuuden sukupolvenvaihdosten pääomatarpeet
- osakeyhtiöiden tai muiden yhteistyömuotojen vakuusvaje
- sektorin ulkopuolisen sijoitus- ja riskirahoituksen kanavoiminen

Tilakoon kasvaessa sukupolvenvaihdokset vaativat aikaisempaa suurempia pääomia. Samalla sukupolvenvaihdokseen liittyvät taloudelliset riskit kasvavat ja kynnys ryhtyä maatalousyrittäjäksi nousee. Toistaiseksi kuitenkin jatkaja on tiedossa sitä todennäköisemmin, mitä suuremmasta tilasta on kyse.

Kun yritysten velkaisuus kasvaa sukupolvenvaihdoksen yhteydessä, yrityksen kehittäminen yrittäjäuran alkuvaiheessa vaikeutuu. Vaikka yrittäjäominaisuudet olisivat rahoittajan näkökulmasta riittävät ja hanke toteuttamiskelpoinen, yrityksen liian suuri velkaantumisaste voi estää rahoituksen saamisen. Lisäksi monilla voimakkaasti laajentuneilla tiloilla kannattavuus on jo ennen sukupolvenvaihdosta heikko ja velkaantumisaste korkea. Velkarasitteen hoitamiseen tarvitaan aikaisempaa enemmän aikaa. Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että pankit pitävät monia maatalousyritysten nykyisiäkin laina-aikoja liian pitkinä yritysrahoituksessa.

Kuva 30. Hankauskohtien määrittäminen

Osakeyhtiöiden ja muiden yhteistyömuotojen ongelmaksi uhkaa muodostua vakuusvaje. Vaje syntyy, kun yritys toimii irrallaan muusta maataloustuotannosta kuten osakeyhtiömuotoinen navetta, jonka osakkaita ovat usean eri tilan yrittäjät. Osakkaiden pelot, metsät ja muu omaisuus pidetään osakeyhtiön ulkopuolella. Tällöin yrityksellä ei ole riittävästi vakuuksia, ja rahoituslaitokset arvottavat yrityksen rahoitusriskit korkeam-

miksi kuin perheviljelmämuotoisen maatalouden rahoitukseen liittyvät riskit. Se puolestaan heijastuu rahan hintaan.

Maataloudessa ei juuri ole perinteitä sektorin ulkopuolisen sijoitus- ja riskirahoituksen käytöstä. Tällaista rahaa ei ole juuri ollut tarjolla. Sektorille kuitenkin tarvitaan muutaakin rahoitusta kuin pankkien antamaa lainaa ja julkisen sektorin tarjoamia tukia. Yrityskoon kasvaessa riskit kasvavat, ja riskejä tarvitaan jakamaan uusia osapuolia. Pankit eivät halua, eikä niitä säätelevien määräysten puitteissa edes voi, yksin rahoittaa hankkeita, joihin liittyy merkittäviä riskejä. Sijoituspääomalla voitaisiin myös vahvistaa yritysten tasetta. Maatalouden ulkopuolinen sijoitus- ja riskirahoitus ei kuitenkaan ole yleisesti maatalousyrittäjien mielestä kovin kiinnostavaa. Suuret tilat näkevät ulkopuolisessa rahoituksessa enemmän mahdollisuuksia kuin pienemmät tilat.

Ongelmana sijoitus- ja riskipääoman saamisessa on se, että maatalouteen sijoitetun pääoman tuotto on yleisesti melko heikko. Yhtenä mahdollisena keinona voisi toimia joukkorahoitus. Investointihanke, jonka avulla kehitetään kuluttajien tärkeänä pitämiä piirteitä maataloustuotannossa, voisi kyetä keräämään merkittäviäkin pääomia joukkorahoituksen avulla. Joukkorahoitus nähdään naudan- ja sianlihantuottajien keskuudessa hieman kiinnostavampana kuin viljelijöiden keskimäärin. Myöskään sijoitusrahastoja, jotka sijoittavat maatalouteen, ei ole tähän mennessä perustettu.

Pankkirahoituksen epäämisen keskeisiä syitä ovat suunnitellun investoinnin kannattavuus ja tilan maksukyky. Viljelijäkohtaiset ominaisuudet korostuivat myös maataloussektorin rahoitukseen liittyvissä keskusteluissa. Kyseiset rahoituksen hankauskohdat eivät poistu uusilla rahoitusvälineillä, mutta sikäli kuin kannattavuusongelmat eivät ole toimintaympäristöstä johtuvia, rahoitusnäkymiä voidaan parantaa maatalouden liiketoimintaosaamisen vahvistamisella. Osaamisen vahvistamista ja taloudellisen ymmärryksen lisäämistä voidaan edistää julkisen rahoituksen ehtoihin sisällytettävillä vaatimuksilla.

8 EU:n rahoitusohjelmien mahdollisuudet maatalouden rahoituksessa

Maatalouden investointien tukeminen EU-jäsenmaissa on tähän asti perustunut lähinnä maiden maaseutuohjelmiin kirjattuihin toimenpiteisiin. Tuki on ollut pääasiassa avustusta. EU:n komissio on kuitenkin ottanut yritysten, mukaan lukien maatalouden, investointien ja kehittämisen tukemisessa käyttöön ns. uudet rahoitusvälineet. Näiden uusien, palautuvien rahoitusvälineiden tavoitteena on kohdistaa tukea entistä paremmin taloudellisesti elinkelpoisille hankkeille. Tässä luvussa esitellään näiden uusien rahoitusvälineiden perusteita sekä käyttöä maatalouden rahoituksessa eräissä jäsenmaissa, jotka ovat jo soveltaneet niitä tai valmistelevat parhaillaan käyttöönottoa.

Suomessa näistä rahoitusvälineistä on toistaiseksi käytössä pk-yritysaloitte, joka on suunnattu pk-yritysten, ei maatalouden, investointien tukemiseen. Lisäksi Suomessa on käytössä pankkien välittämä pk-yritysten lainojen EIR-takausohjelma SME InnovFin. Tässä ohjelmassa ei ole mukana komission eikä rakennerahastovaroja. Ohjelmassa on innovatiivisuuskriteeri. Samoin Suomessa on käytössä Euroopan investointipankin (EIP) tarjoamia vastaavia riskienjakojärjestelmiä välittäjäpankeille midcap-yritysten tukemiseen sekä EIP:n jälleenrahoitusohjelma, jonka kautta tuetaan pk-yritysten rahoitusta.

8.1 Rakenne- ja investointirahastot

Euroopan rakenne- ja investointirahastojen eli **ERI**-rahastojen (European Structural and Investment Funds, **ESIF**-rahastot, myös ESI Funds) avulla voidaan tukea esimerkiksi yritystoiminnan, tutkimuksen ja kehityksen, infrastruktuurin, työllisyyden ja koulutuksen, maatalouden, metsätalouden ja kalatalouden kehittämistä jäsenmaissa. Aikaisemmin investointeja tuettiin lähinnä avustusten kautta, mutta nykyään jäsenvaltiot voivat käyttää myös rahoitusvälineitä ERI-osarahoitteisten ohjelmien tavoitteiden tukemisessa.

Euroopan rakenne- ja investointirahastoja on viisi:

- Euroopan aluekehitysrahasto, **EAKR** (European Regional Development Fund, **ERDF**), joka edistää tasapainoista kehitystä EU:n eri alueilla.
- Euroopan sosiaalirahasto, **ESR**, (European Social Fund, **ESF**), joka tukee työllisyshankkeita eri puolilla EU:ta ja investoi EU:n inhimilliseen pääomaan, erityisesti työntekijöihin, työnhakijoihin ja nuoriin.
- Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto eli maaseuturahasto (European Agricultural Development Fund for Rural Development, **EAFRD**), on Euroopan unionin yhteisen maatalouspolitiikan toisen pilarin rahoitusväline, joka keskittyy EU:n maaseutualueiden erityishaasteisiin, maatalouteen, metsäsektorille ja maaseutualueiden kehittämiseen.
- Euroopan meri- ja kalatalousrahasto, **EMKR**, (European Maritime and Fisheries Fund, **EMFF**), joka auttaa kalastajia siirtymään kestävämpiin kalastuskäytäntöihin.

hin ja rannikkoyhteisöjä monipuolistamaan elinkeinojaan sekä pyrkii parantamaan elämänlaatua Euroopan rannikkoalueilla.

- Koheesiorahasto, **KR** (Cohesion Fund, **CF**), joka rahoittaa liikenne- ja ympäristöhankkeita niissä maissa, joiden bruttokansantulo asukasta kohden on alle 90 % EU:n keskiarvosta.

Rahastoilla on yhteinen oikeudellinen kehys, mutta niihin sovelletaan myös tiettyjä rahastokohtaisia asetuksia. Vuosina 2014–2020 rakennerahastojen kautta investoidaan 500 ohjelmaan 454 miljardia euroa, jotka kohdennetaan strategisille, kasvua luoville aloille. Pääasiassa investoidaan tutkimukseen, kehittämiseen ja innovointiin, pk-yritysten tukeen, vähähiiliseen talouteen sekä tieto- ja viestintäteknologiaan (Euroopan komissio, 2016).

Rakenne- ja investointirahastojen varat kanavoidaan jäsenvaltioiden yhteisesti rahoittamien, monivuotisten ohjelmien kautta, jotka hyväksytään komissiossa ja toteutetaan jäsenvaltioissa jaetun hallinnon mukaisesti. Paikallisviranomaiset vastaavat ERI-rahastoista tuettujen hankkeiden valinnasta, täytäntöönpanosta ja seurannasta.

ERI-rahastoista voidaan rahoittaa hankkeita avustuksilla ja rahoitusvälineillä, jotka ovat osa jäsenvaltioiden hallintoviranomaisten täytäntöön panemia ohjelmia. Tuki voi muodostua avustuksesta, lainasta, takauksesta tai joissain tapauksissa myös pääomasta. Rahoitusvälineiden rahoitettavien hankkeiden on oltava taloudellisesti elinkelpoisia eli niiden odotetaan joko luovan tuottoa tai niillä odotetaan saatavan aikaan säästöjä, joiden avulla saatu tuki voidaan maksaa takaisin. Takaisinmaksettu tuki investoidaan uudestaan alueelle ja sen avulla pyritään houkuttelemaan mukaan myös yksityistä rahoitusta, jolloin pystytään kasvattamaan kokonaisrahoituksen määrää (vipuvaikutus).

8.2 Maaseuturahasto

8.2.1 Maaseuturahaston osarahoittamat rahoitusvälineet

Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston kokonaisbudjetti kaudella 2014–2020 on yli 96 miljardia euroa. Tämä tuki kohdennetaan maa- ja metsätalouteen, ympäristön/luonnonvarojen hallintaan sekä talouden kestävään kehitykseen maaseutualueilla. Maaseuturahaston tarjoamaa tukea voidaan kanavoida avustuksin ja rahoitusvälineiden avulla (Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto).

Maaseuturahastosta voidaan osarahoittaa rahoitusvälineitä, joiden tarkoituksena on tukea jäsenmaiden maaseudun kehittämisohjelmiinsa kirjaamia investointipainopisteitä. Rahoitusvälineet voivat myös tukea useita maaseuturahaston toimintaan sisältyviä toimenpiteitä. Edellytyksenä on *tunnistettu markkinahäiriö* eli tapaus, jossa pankit ovat haluttomia lainaamaan ja/tai joissa yksityinen sektori on haluton investoimaan. Tuki voi esimerkiksi kohdentua sellaisiin pieniin maataloihin tai maatalouden uuteen yritystoimintaan, jotka eivät kykene osoittamaan luottokelpoisuuttaan tai joilta puuttuu tarvittavaa varallisuutta.

Rahoitusvälineet voivat edistää useimpia EU:n maaseudun kehittämiseksi asetettuja painopisteitä:

- edistämällä tietämyksen siirtoa ja innovointia maa- ja metsätaloudessa ja maaseutualueilla;
- edistämällä kaikkien maatalouden muotojen kilpailukykyä sekä maatilojen kannattavuutta;
- edistämällä elintarvikeketjun toimivuutta;
- edistämällä luonnonvarojen käytön tehokkuutta ja tukemalla siirtymistä vähähii-liseen ja ilmastomuutoksen kestävään talouteen maataloudessa sekä elintarvi-ke- ja metsäaloilla; ja
- edistämällä yhteiskunnallista osallistumista, köyhyyden vähentämistä ja talouden kehitystä maaseutualueilla, erityisesti koskettaen pienten yritysten syntyä ja kehi-tystä, kuin myös uusien työpaikkojen luontia.

Maaseuturahaston rahoitusvälineet ovat kaikkien taloudellisesti kannattavia investointi-hankkeita toteuttavien maa- ja metsätalouden sekä maaseutualueiden tuensaajien käy-tettävissä. Rahoitettavien hankkeiden on oltava taloudellisesti kannattavia eli niiden on voitava olettaa tuottavan joko tarpeeksi tuloja tai säästöjä tuen maksamiseksi takaisin. Takaisinmaksettu rahoitus käytetään uudestaan samalla alueella. Rahoitusvälineet on suunniteltu siten, että ne houkuttelevat yhteisinvestointeja muista lähteistä, mukaan lukien yksityiset investoinnit. Näin voidaan kasvattaa saatavilla olevan rahoituksen mää-rää erityisesti toimialoilla tai alueilla, joilla on ongelmia rahoituksen saatavuudessa. Ra-hoitusvälineet ovat hallinnoitavissa kansallisten tai alueellisten pankkien, kansainvälis-ten organisaatioiden kuten Euroopan investointipankin (EIP) tai Euroopan investointi-rahaston (EIR), rahoituslaitosten ja hallintoviranomaisten (vain lainat ja takaukset) toi-mesta.

Rahoitusvälineet voivat toimia lainojen, takausten ja pääomarahoituksen muodossa ja niitä voidaan toteuttaa eri tavoin:

- **Lainat** voivat olla saatavilla tilanteissa, joissa lainaa ei markkinoilla ole tarjolla (esim. pankeilta) tai lainoja voidaan tarjota edullisemmin ehdoin verrattuna markkinaehtoiisiin lainoihin (esim. alhaisemmilla koroilla, pidemmällä takaisin-maksuajoilla tai vähäisemmillä vakuusvaatimuksilla).
- **Mikroluotot**, jotka ovat pienempiä lainoja ilman rahoituspalveluita jääville yksi-tyishenkilöille. Niitä tarjotaan usein lyhyeksi laina-ajaksi ilman tai vähäisin va-kuusvaatimuksin (esim. viljelijöille tarjottavat lainat sadon arvoa tai laatua pa-rantavien laitteiden ostoon).
- **Takaukset**, jotka annetaan vakuudeksi lainanantajalle pääoman takaisinmaksus-ta tilanteessa, jossa lainanottaja on kykenemätön maksamaan lainaa takaisin. Tämä voi olla hyödyllistä esimerkiksi viljelijöille, joilla on tarvittava osaaminen ja pankkirahoitus saatavilla, mutta joilta puuttuu tarvittava takaus tai vakuus lai-nan nostamiseksi.
- **Pääomarahoitus**, jossa pääoma on investoitu koko tai osittaista yrityksen omis-tusta vastaan; pääomasijoittaja saattaa olettaa jonkinasteista johdon määräysval-taa yrityksessä, osuutta yrityksen tuotoista ja saattaa myöhemmässä vaiheessa

myydä osuutensa tuottojen realisoimiseksi. Pääomarahoitus hyödyttää todennäköisimmin suuririskisiä ja nopean kasvupotentiaalin yrityksiä – esimerkiksi elintarvikealalla toimivia pk-yrityksiä, jotka kehittävät uutta tekniikkaa tai investoivat siihen.

Rahoitusvälineitä voidaan hyödyntää myös yhdessä avustusten ja muiden tukimuotojen kanssa. Rahoitusvälineet voivat myös luoda mahdollisuuksia investoijille ja rahoituslaitoksille. Rahoituksen saaminen on tyypillisesti ollut kallista ja vaikeaa maa- ja metsätalouden yrityksille. Useissa maissa pankit ja muut rahoituslaitokset pitävät näille toimialoille myönnettävien lainojen ja luotonannon riskejä suurina. Julkisen sektorin tukemat rahoitusvälineet ja niihin liittyvä riskinjako voivat kuitenkin tehdä hankkeista houkuttelevampia investointeja.

8.2.2 Rahoitusvälineiden soveltaminen

Rahoitusvälineet ovat olleet osa EU:n maaseuturahaston (EAFRD) lainsäädäntöä jo yli 15 vuotta ja niitä on käytetty maaseutuohjelman toteuttamisessa kolmella ohjelmakaudella. Ensimmäisen kerran rahoitusvälineet tulivat osaksi EU:n maaseudun kehittämispolitiikkaa vuonna 2000. Maaseuturahaston osarahoittamia rahoitusvälineitä koskevat säännöt määriteltiin säädöksessä (EU) No 1974/2006, joka mahdollisti lainarahastojen, takuiden ja riskipääomaa sisältävien rahastojen käytön.

Tästä huolimatta maaseuturahaston osarahoittamia rahoitusvälineitä voidaan edelleen pitää uutena tapana resurssien kanavoimiseksi maatalouden, elintarvikkeiden jalostuksen, maaseutuyrittämisen ja metsätalouden investointeihin. Kiinnostus uusia rahoitusvälineitä kohtaan on kasvanut viime vuosina, erityisesti 2007–2008 finanssi- ja talouskriisin jälkeen.

Ohjelmakaudella 2007–2013 vain seitsemän jäsenmaata toimeenpani maaseuturahaston osarahoittamia rahoitusvälineitä. Nämä maat olivat: Bulgaria, Ranska, Kreikka, Italia, Latvia, Liettua ja Romania. Rahoitusvälineistä 11 oli takuurahastoja ja kolme oli lainarahastoja.

Ohjelmakaudella 2014–2020 kiinnostus maaseuturahaston osarahoittamia rahoitusvälineitä kohtaan on lisääntynyt huomattavasti. Vuoden 2018 lopussa ex ante -arviointeja oli tehty 54 kpl ja 25 rahoitusvälinettä oli joko käytössä tai valmisteilla. Valmistelun vaihe vaihtelee eri jäsenmaissa. Uusia soveltajia ovat mm. Saksa, Viro, Alankomaat, Espanja, Portugali ja Slovenia. Sen sijaan Latvia ja Liettua sovelsivat rahoitusvälineitä ohjelmakaudella 2007–2013 mutta eivät enää 2014–2020. Toteutus vaihtelee eri jäsenmaissa ja alueilla. Eri maissa käytössä tai valmisteilla olevia rahoitusvälineitä on esitelty seuraavassa kappaleessa.

8.2.3 Teemat ja sisältö

Maaseuturahaston strategisia tavoitteita ja painopistealueita voidaan toteuttaa useiden yksittäisten toimenpiteiden ja alatoimenpiteiden avulla (Taulukko 12). Ylivoimaisesti yleisimmät rahoitusvälineiden avulla tuettavat toimenpiteet jäsenmaiden maaseutuohjelmissa ovat: (4.2) Maataloustuotteiden jalostuksen, markkinoinnin ja kehittämisen investoinnit sekä (4.1) maatilojen investoinnit. Seuraavaksi yleisimmät ovat: (8.6) Inves-

toinnit metsäteknologiaan, metsätuotteiden jalostukseen, liikkeelle panemiseen ja markkinointiin sekä (6.4) Investoinnit maatalouden ulkopuolisten toimintojen luomiseen ja kehittämiseen. Rahoitusvälineitä käytetään alatoimenpiteen 8.6. tukemiseen mm. Kreikassa, Espanjassa, Ranskassa, Italiassa, Portugalissa ja Sloveniassa. Toimenpiteen 6.4. mukaisia investointeja taas tuetaan rahoitusvälinein Virossa, Espanjassa, Ranskassa, Italiassa, Romaniassa ja Sloveniassa.

Taulukko 12. Rahoitusvälineiden avulla toteutettavat maaseutuohjelmien alatoimenpiteet

Alatoimenpide	
4.1	Maatilojen investoinnit
4.2	Maataloustuotteiden jalostuksen, markkinoinnin ja kehittämisen investoinnit
4.3	Maa- ja metsätalouden infrastruktuurin kehittämiseen, modernisointiin ja omaksumiseen liittyvät investoinnit
4.4	Maatalouden ilmastotavoitteisiin liittyvät ei-tuottavat investoinnit
6.4	Investoinnit maatalouden ulkopuolisten toimintojen luomiseen ja kehittämiseen
7.2	Kaikenlaisen pienen mittakaavan infrastruktuurin luomiseen, parantamiseen ja laajentamiseen liittyvät investoinnit, mukaan lukien investoinnit uusiutuvaan energiaan ja energian säästöön
7.5	Yleisessä käytössä olevan virkistysinfrastruktuurin investointien, matkailutiedotuksen ja pienen mittakaavan matkailuinfrastruktuurin investointien tuki
8.3	Tulipalojen ja luonnonkatastrofeista sekä katastrofeista johtuvien metsätuhojen ehkäisemisen tuki
8.4	Tulipaloista ja luonnonkatastrofeista sekä katastrofeista johtuvien metsätuhojen ennallistamisen tuki
8.6	Investoinnit metsäteknologiaan, metsätuotteiden jalostukseen, liikkeelle panemiseen ja markkinointiin
16.1	Tuki maatalouden tuottavuuden ja kestävyysnäkemyksen takaamiseksi luotavien EIP toimintaryhmien luomiseen ja toimintaan
16.2	Pilottiprojektien ja uusien tuotteiden, käytäntöjen, prosessien ja teknologioiden tuki
16.3	Maaseutumatkailun markkinointiyhteistyö
16.4	Lyhyet tarjontaketjut ja paikalliset markkinat
16.6	Tarjontaketjun yhteistyön tuki raaka-aineen kestävä tarjoamista varten ruoan tuotantoon, energiaksi ja teollisiin prosesseihin
19.2	Paikallisen kehittämisstrategian toimenpiteiden toimeenpano

Tuen saajina voivat olla maatilojen lisäksi pk-yritykset, muut yritykset, julkiset organisaatiot, viljelijäryhmät, tuottajaryhmät ja -organisaatiot, yksityishenkilöt, luonnolliset ja juridiset henkilöt, metsänomistajat sekä harvemmin myös paikalliset toimintaryhmät.

Yleisimmin rahoitusvälineiden avulla tavoitellaan maatilojen taloudellisen tehokkuuden parantamista (painopiste 2a). Tähän pyritään ennen kaikkea maatilojen sekä maataloustuotteiden jalostuksen, markkinoinnin ja kehittämisen investointien (toimenpiteet 4.1. ja 4.2) tukemisen avulla. Toiseksi yleisin tavoite on ruokaketjun integraation parantaminen (3a), johon pyritään ennen kaikkea jalostuksen, markkinoinnin ja kehittämisen avulla. Seuraavaksi yleisimmät tavoitteet liittyvät uusiutuvaan energiaan (5c) sekä tuotannon monipuolistamiseen, pk-yrityksiin sekä työpaikkojen luomiseen (6a) (Taulukko 13).

Taulukko 13. Rahoitusvälineiden avulla toteutettavat maaseutuohjelmien temaattiset painopisteet

Painopiste	Tavoite
2a	Maatilojen taloudellisen tehokkuuden parantaminen
2c	Metsien kestävä käyttö
3a	Ruokaketjun integraation parantaminen
5a	Vesitehokkuus
5b	Energiatehokkuus
5c	Uusiutuva energia
5d	Matalahiilinen ja taloudellisesti kestävä maa-, ruoka- ja metsätalous
6a	Yritystoiminnan monipuolistaminen, pk-yritykset ja työpaikkojen luominen

8.2.4 Esimerkkejä maatalouden rahoitusvälineistä

Maaseuturahaston osarahoittamia rahoitusvälineitä on tällä hetkellä käytössä ja valmisteilla useissa maissa ja eri alueilla. Eri maiden rahoitusvälineiden keskeisiä ominaisuuksia on kerätty Taulukkoon 14.

Taulukko 14. Jäsenmaissa käytössä ja valmisteilla olevia maatalouden rahoitusvälineitä

Maa	Eur (milj.), EAFRD/ yhteensä	Tuotteet	Kohderyhmä	Hallinto*	EAFRD tavoite ja alatoimenpide
Viro	32,4 EAFRD / 36 yht.	Lainat, takaus	Maaseudun yritykset	M: maaseutuministeriö I: maaseudun kehittämisrahasto MES P: Agricultural registers and information board	Tavoitteet 2a, 3a, 6a, 5c, alatoimenpiteet 4.1, 4.2, 6.4
Saksa, Mecklenburg-Vorpommern	10 EAFRD/ 11,78 yht.	Lainat	Elintarviketeollisuuden pienet, keskisuuret ja start-up – yritykset	M: Osavaltion maatalous- ja ympäristöministeriö I: F: P: Paikallinen pankki	Tavoite 3a, alatoimenpide 4.2
Italia, Lombardia	23,3 EAFRD/ 54 yht. + 49,8 rahoituslaitokset	Lainat ja avustus	Ruokaketju, maa- ja elintarviketalous	M: P: Aluehallinto I: F: Paikallinen kehitys- pankki Finlombarda	Tavoite 3a, alatoimenpide 4.2
Romania	93 EAFRD/ 116 yht.	Takaus	Viljelijät, maaseudun pk-yritykset	M: Ministeriö P: Agency for Financing Rural Investments	
Kroatia					Tavoitteet 2a, 2c, 3a, 5c, 5d, 6a, alatoimenpiteet 4.1, 6.4, 8.6
valmisteilla	70,6 yht.	Lainat, takaus	Elintarvikkeiden jalostus, maa- ja metsätalous	I: HAMAC-BIGRO, HBOR	
Latvia			Viljelijät, kalastajat, pk-yritykset, matkailu	M: Maatalousministeriö F: RDF I: P: Rural Support Service	
2007-2013	45 yht.	Lainat			

* M= Hallintoviranomainen (managing authority), I= Toimeenpaneva elin (Implementing body), F= Rahastonhoitaja (Fund manager), P=Maksun välittäjä (paying agency)

8.2.4.1 Viro

- Maatalousrahaston osarahoittamia ”kasvu- ja investointilainoja” mikro- ja pk-yrityksille, maatalousyrityksille ja maaseudun yrityksille (EAFRD loan fund).

Rahoituksen määrä on 36 milj. euroa, josta kansallinen osuus 3,6 milj. euroa (Estonia Case Study).

- Tunnistettu ongelma: pankkien tarjoamat epäedulliset ehdot kuten korkeat lainakorot, lyhyet maksuajat, korkeat vakuusvaatimukset eli toisaalta tarjottujen vakuuksien arvostaminen liian matalaksi. Pankit pitävät sektorin investointeja liian riskisinä, keskittyvät suuriin yrityksiin ja ovat haluttomia luotottamaan erityisesti maidontuotantoa.
- Temaattiset kohteet: Maatilojen investoinnit (alatoimenpide 2A), maataloustuotteiden jalostus ja markkinointi (3A, 6A), toiminnan monipuolistaminen maatalouden ulkopuolelle (5C, 6A).
- Mikro- ja pienyritysten kasvulainojen laina-aika 5 vuotta, pk-yritysten pitkien lainojen jopa 15 vuotta. 30 % lainasta voidaan käyttää käyttöpääoman hankintaan.
- Esimerkki: lainan avulla viljelijä investoi yhteensä 150 000 euroa, josta rahoitusinstrumenttilaina 85 000 euroa. Kasvatti kuivurin kapasiteettia sekä varastointia, mitä tilan kasvanut viljantuotanto edellytti. Erityisesti vakuusvaatimus helpottui, lisäksi hyödynsi nuoren viljelijän matalampaa korkoa.
- **Hallintoviranomainen** (Managing authority) on Viron maaseutuministeriö. **Toimeenpaneva elin** (Implementing body) on Maaelu Edendamise Sihtasutus (MES, "the Estonian rural development foundation" joka on perustettu v. 1993). **Maksutaho** on Agricultural Registers and Information Board. Lisäksi mukana ovat pankit ja rahoituslaitokset.
- Tarjotaan lainoja, joiden korot ovat alle markkinakorkojen ja pidemmällä maksuajoilla. Suotuisia korkoehtoja tarjotaan erikseen nuorille viljelijöille, tuottajaryhmille, start-up-yrityksille ja mikroyrityksille, vammaisille ja naisille.
- Lainabudjetin lisäksi rahoitusinstrumentilla on saatu houkuteltua yksityistä pääomaa mukaan osarahoitukseksi.
- Lainojen lisäksi ohjelmassa on takauksia tuottajaryhmille ja nuorille viljelijöille, mutta näitä ei ole vielä käytetty.
- Ex ante -arviointiin kului aikaa vuosi. Suunnitteluvaiheessa arvioitiin tavanomaiset lainat, joissa riskiä on jaettu, sekä takaukset hyödyllisimmiksi. Toteutuksessa päädyttiin kuitenkin räätälöityihin ratkaisuihin. Täydentää avustuksia (ei korvaa).
- Taustalla onnistuneet, ohjelmakaudella 2007-2013 käytössä olleet kalatalousrahaston osarahoittamat rahoitusvälineet sekä kansallisesti rahoitetut maatalouden rahoitusvälineet.

8.2.4.2 Saksa

- Mecklenburg-Vorpommernin osavaltion alueella toimiva EAFRD-osarahoitteinen lainainstrumentti, "The food and agriculture loan fund" (Darlehen für Ernährung und Landwirtschaft; ErLa). Rahaston tavoitteena on tukea innovatiivisten elintarvikkeiden ja maataloustuotteiden pääsyä markkinoille (Germany Case Study).
- Rahoitusinstrumentti tarjoaa elintarvikealan mikroyrityksille, pienille ja keski-suurille yrityksille (SME) sekä start-up -yrityksille lainaa käyttöpääomaa sekä investointeja varten. Lainaa ei myönnetä pelkästään käyttöpääomaan. Lainoituskelpoisia ovat mm. henkilöstökustannukset, materiaalihankinnat ym.
- Rahoitusta on käytössä yhteensä noin 12 milj. euroa, josta kansallista Mecklenburg-Vorpommernin osavaltion rahaa on 15 % ja EAFRD:sta 85 %.
- Paikallinen takauspankki toimii rahastonhoitajana, joka hoitaa lainoituksen toimeenpanon markkinoinnista ja neuvonnasta lainan takaisinmaksuun. Hallintoviranomainen (managing authority) on osavaltion maatalous- ja ympäristöministeriö.
- Lainansaannin ehtona on aiempi kielteinen luottopäätös. Myönnettävät lainat ovat suuruudeltaan 80 000 – 1 000 000 euroa. Laina-aika on käyttöpääomalainoissa maksimissaan 8 vuotta ja investointilainoissa 20 vuotta Lyhennysvapaata voi saada korkeintaan 2 vuotta. Korot sovitaan yrityskohtaisesti.
- Myönnettävät lainat eivät sisällä valtion tukea. Jos ErLa-laina kuitenkin myönnetään markkinahintaa alemmalla korkoprosentilla, pätevät siihen *de minimis* -säännöt. Tässä tapauksessa *de minimis* -tuki ei saa ylittää 200 000 euroa kolmen vuoden aikana. Lainanhakijan on mainittava hakemuksessaan myös kaikki viimeisen kolmen vuoden aikana vastaanotetut avustukset.
- Rahaston perustamisen syynä oli lainarahan heikko saatavuus innovatiivisten elintarvikkeiden ja maataloustuotteiden kehittämiseen ja lanseeraukseen. Sen sijaan maatalouden rahoitukseen ei tarvittu uutta rahoitusvälinettä (*ex ante* -selvitys).
- Ei ollut tarvetta korkotukilainoille, koska markkinakorot olivat jo valmiiksi matalia. Vaikuttavammaksi keinoksi arvioitiin ketjun pk-yritysten innovaatioiden kehittämisen tukeminen. Rahoitusta ei ollut saatavilla etenkin yrityksille, joilla ei vielä ollut tasaista tulovirtaa tai pitkää toiminta- ja luottohistoriaa, joiden hankkeet olivat suuria suhteessa nykyiseen kokoon, joiden onnistumisen ja kannattavuuden suhteen oli epävarmuutta tai joilla oli riittämättömät vakuudet.

- Lainan tai pääoman tarjoaminen luo korkeampaa lisäarvoa kuin tuet resurssien kierrätysvaikutuksen takia. Rahoitusinstrumentti täydentää alueella olemassa olevia pk-yritysten tuki- ja lainavälineitä.
- Temaattiset kohteet: Tukea alkutuottajien kilpailukyvyn kehittämistä integroimalla heidät paremmin elintarvikeketjuun laatu järjestelmien, maataloustuotteiden lisäarvon kasvattamisen, paikalliskaupoissa ja lyhyissä tarjontaketjuissa mainostamisen, tuottajaryhmien ja -organisaatioiden sekä eri toimialojen välisen yhteistyön avulla.

8.2.4.3 Italia, Lombardia

- Italiassa, Lombardian alueella toimiva maaseudun kehittämistä lainoin ja avustuksin tukeva rahasto (Credit Fund for rural development). Rahaston tavoitteena on lisätä elintarvikeketjun lisäarvoa tukemalla elintarvikealan yrityksiä (Italy Case Study).
- Ex ante -arvioinnissa nousi esiin toimialan epävarmuudesta ja yritysten huonosta maksuvalmiudesta johtuva rahoituksen puute sekä lisäarvon epätasainen jakautuminen elintarvikkeiden tarjontaketjussa. Investointien väheneminen vaikutti elintarvikkeiden tarjontaketjuun sen eri vaiheissa.
- Arvioinnissa korostui tarve parantaa alkutuottajien kilpailukykyä. Tämä sisältää alkutuotannon integroimisen paremmin elintarvikeketjuun laatu järjestelmien, maataloustuotteiden lisäarvon kasvattamisen, paikalliskaupoissa ja lyhyissä tarjontaketjuissa mainostamisen, yhdistysten sekä tuottajaorganisaatioiden ja toimialojen välisen yhteistyön avulla.
- Elintarvikkeita jatkojalostavien yritysten tukeminen todettiin sopivimmaksi keinoksi tuen vaikuttavuuden maksimoimiseksi. Lainan ja avustuksen yhdistelmä valittiin investointien maksimoimiseksi. Sen avulla voidaan myös paremmin tukea luoton saamista, houkutella yksityistä osarahoitusta sekä varmistaa pitkän ajan kestävyyttä.
- Projekteissa on mukana laaja verkosto toimijoita (mm. yrityksiä, kansalaisia ja julkisen hallinnon edustajia), joiden tavoitteena on kehittää tiettyä tarjontaketjua tai aluetta. Lopulliset edunsaajat valitaan projektien puitteissa. Projektien tulisi erityisesti liittyä maataloustuotteiden prosessointiin, markkinointiin ja kehittämiseen. Integroituun tarjontaketjuun liittyvät projektit ovat kehittäneet erityisesti alueen tuotantoketjuja. Alueelliset projektit taas ovat edistäneet paikallisen maaseudun alueellista, taloudellista ja sosiaalista kehitystä yhdistämällä alueen julkiset ja yksityiset toimijat.
- Rahoitusta on käytössä yhteensä 54 milj. euroa, josta kansallisen rahoituksen osuus on 57 % ja EAFRD:n 43 %. Rahoituksesta 33,2 milj. euroa kohdistuu ra-

haston kautta myönnettäviin lainoihin ja 20,8 milj. euroa avustuksiin. Lisäksi edellytetään 49,8 milj. euroa rahoitusta luotto- ja rahalaitoksilta (60 % jokaisesta lainasta).

- Investoinnin kustannuksista 80 % katetaan lainalla ja 20 % avustuksilla. Laina ja avustus voidaan myöntää vain yhdistelmänä. Rahasto rahoittaa 40 % ja yksityinen pankki 60 % lainasta. Maaseutuohjelman myöntämän matalakorkoisen lainan korkoprosentti on 0,5. Edunsaajan valitseman, yksityisen pankin myöntämän lainan korkoprosenttina on markkinakorko, joka riippuu yrityksen luottokelpoisuudesta ja projektin riskeistä.
- Tuen kokonaismäärä ei saa ylittää 30 % tukikelpoisista kustannuksista; 20 % avustuksena ja korkeintaan 10 % tukiekvivalenttina rahaston lainatuesta. Tukikelpoisia kustannuksia ovat jalostus- tai markkinointitoimintojen pystyttäminen tai parantaminen, uusien tehtaiden tai koneiden hankinta sekä investointeihin suoraan liittyvien it-laitteiden hankinta.
- Rahoitettujen investointien koko on ollut n. 0,5 – 10 milj. euroa. Laina-aika voi olla korkeintaan 10 vuotta, josta voi saada lyhennysvapaata korkeintaan 3 vuotta.
- Rahoitusinstrumenttia hallinnoi Lombardian aluehallinto (managing authority), joka on myös perustanut rahaston (Fondo credito). Se ottaa vastaan lainahakemukset, arvioi projektit ja aloitteet sekä valitsee edunsaajat. Paikallinen aluehallinto hoitaa myös maksatuksen (Paying agency) rahastoon sekä edunsaajille. Paikallinen kehityspankki (Finlombarda SpA) toimii rahaston hoitajana. Se arvioi lainanhakijat, tekee sopimukset pankkien kanssa sekä allekirjoittaa lainasopimukset edunsaajien kanssa. Vuoden 2018 alussa osarahoitusta koskeva sopimus oli allekirjoitettu 11 pankin kanssa.
- Edunsaajat valitaan kaksinkertaisen luottoarvioinnin kautta. Rahoitusinstrumentti lisää luotto- ja rahoituslaitosten välistä kilpailua mahdollistaen yritysten lainansaannin edullisemmin ehdoin.

8.2.4.4 Romania

- Kaksi EAFRD-rahoitteista takausohjelmaa tukee viljelijöitä ja maaseudun yrityksiä. Kansallista rahoitusta on 116 milj. euroa, jonka avulla saatiin 426 milj. euroa lainoja eli rahoituksesta 20 % kansallista ja 80 % EAFRD:sta (Romania Case Study).
- Romanian liittyessä EU:iin 2007 maan maatalous oli modernisoinnin tarpeessa, tuottavuus oli heikko ja maaseutualueet muodostivat suuren osan maasta. Ennen instrumenttia viljelijöiden oli hankala saada lainaa, koska pankit vaativat vakuuksia yli 100 % luoton määrästä. Vaikka resursseja olisi ollut, hakijat koettiin liian riskisiksi.

- Esimerkki: nuori kananmunatilallinen sai takauksen 80 prosentille lainastaan, jonka turvin hän pystyi investoimaan tuotantolaitoksen modernisointiin.
- Hallintoviranomainen on maatalous- ja maaseutuministeriö. Takauksen myöntää maaseudun lainan takausrahasto (Rural Credit Guarantee Fund, RCGF), jonka omistaa kolme liikepankkia. Maksutahona on Agency for Financing Rural Investments. Mukana on 31 pankkia koko maan kattavasti.
- Temaattiset kohteet: Maatilojen nykyaikaistaminen, maa- ja metsätaloustuotteiden lisäarvon kasvattaminen, mikroyritysten luominen ja kehittäminen ja matkailuun liittyvän yritystoiminnan tukeminen.
- Vuoden 2017 lopussa Romaniaan luotiin Maaseuturahaston osarahoittama rahastojen rahasto (EAFRD Fund of funds, FoF). Rahaston tavoitteena on mahdollistaa paikallisten viljelijöiden ja maaseudun yrittäjien rahoituksen saanti. Rahoitusvälineen avulla voidaan myöntää lainoja (Portfolio Risk Sharing Loan) Euroopan investointirahaston (EIF) valitsemien rahoituksen välittäjien kautta. Tämä rahoitusväline on vasta rakenteilla. Lisätietoja: [http://www.eif.org/what we do/resources/eafrd-fof-romania/index.htm](http://www.eif.org/what_we_do/resources/eafrd-fof-romania/index.htm)

8.2.4.5 Kroatia

- Valmisteilla olevaan rahoitusinstrumenttiin (Loan and Guarantee Fund) on tarkoitus kohdistaa rahoitusta 70,6 miljoonaa euroa, joka on 3 % Kroatian maaseudun kehittämisohjelmasta (avustukset 97 %)(Krešimir, 2018).
- Ehdotetun investointisuunnitelman mukaan rahoitusinstrumenttien avulla voitaisiin tukea maataloustuottajien, elintarvikkeiden jalostajien sekä metsäsektorin kasvua ja kehitystä. Tukimuodot olisivat: Mikro- ja pienlainat, investointilainat sekä yksilölliset takaukset maaseudun kehittämiseen.
- Ex ante -arvioinnin mukaan suurin rahoitusvaje on elintarvikkeiden jalostuksessa, maataloudessa ja metsätaloudessa.
- Suurimmat ongelmat rahoituksen saatavuudessa liittyvät riittämättömiin vakuuksiin, rahoitussektorin erittäin valikoivaan suhtautumiseen maataloustuottajien rahoitukseen, korkeisiin korkoihin, lainaprosessin maksuihin ja erilaisiin siihen liittyviin vakuutuksiin, jotka lisäävät investointikustannusta sekä oman panoksen puutteeseen.
- Rahoitustarpeita ovat: käyttöpääoma, uudelleenrahoitus sekä aineellisen ja aineettoman omaisuuden hankinta: karja, yksivuotiset taimet, tuotantotilat, koneet ja tarvikkeet, koneiden ja tarvikkeiden vuokraus, uusien tuotteiden ja palveluiden tuominen markkinoille, kansainvälisten toimintojen kehittäminen sekä pääsy uusille markkinoille ja yritysten energiatehokkuuden parantaminen.

- Tavoitteet 2a, 2c, 3a, 5c, 5d, 6a, alatoimenpiteet 4.1, 4.2, 6.4, 8.6
- Rahoitusinstrumenttien toimeenpanossa luotetaan kansallisiin toimijoihin, joilla on kokemusta maatalouden lainoituksesta ja vakuuksista sekä Euroopan aluekehitysrahaston ERDF:n mukaisista rahoitusinstrumenteista (Croatian Agency for SMEs, Innovations and Investments (HAMAC-BIGRO) ja Croatian Bank for Reconstruction and Development (HBOR)).
- Rahaston hyviä puolia ovat mm. lainapäätöksen nopeus sekä pienemmät raportointivelvoitteet. Huono puoli on mm. se, ettei rahoitusta voi käyttää ennen rahoituksen hakua muodostuneisiin kustannuksiin, arvonalisäveroihin eikä uudelleenrahoitukseen. Lisäksi rahoitusinstrumenttia ei voi hyödyntää yhdessä muiden Euroopan rakenne- ja investointirahaston (ESIF) mukaisten avustusten tai rahoitusinstrumenttien kanssa.
- Ex ante -arviointi valmistui maaliskuussa 2018. Maaseutuohjelmaan tarvittavat muutokset on tehty ja hyväksytty. Rahoitussopimukset on allekirjoitettu keväällä 2018.
- Mikro- ja pienlainten oletettiin olevan edunsaajien käytössä kesäkuussa 2018, takauksien heinäkuussa 2018 ja investointilainten vuoden 2018 lopussa.

8.2.4.6 Latvia

- Käytössä ohjelmakaudella 2007–2013 (Latvia Case Study).
- Yhteensä 44,7 milj. euroa maaseutu- ja kalatalousrahaston (EAFRD- ja EFF, European Fisheries Fund) rahoittamia lainoja rahaston (Credit Fund) kautta viljelijöille, kalastajille ja pk-yrityksille sekä matkailuun. Ei kansallista rahoitusta mukana, vaan kokonaan EU-rahoitteinen.
- Taustalla finanssikriisi, joka heikensi luotonsaantia. Pankit olivat muutenkin haulluttomia luotottamaan korkeariskisenä pidettyä sektoria. Avustus ei ollut riittävä tukimuoto, sillä sen saaja ei voinut välttämättä käyttää sitä, koska avustus maksetaan vasta projektin päätyttyä. Lainat ovat auttaneet saamaan hankkeita käyntiin. Kuluvalle ohjelmakaudella ei ole enää mahdollista saada lainojen ohella avustusta ennen varsinaista rahoitusta. Sitten lainojen saatavuus ja hinta ovat parantuneet, joten ohjelma ei ole enää käytössä.
- Temaattiset kohteet: Maatilojen nykyaikaistaminen, maataloustuotteiden lisäarvon kasvattaminen, yritysten luominen ja kehittäminen, matkailutoiminnan kehittäminen, vesiviljelyn tuotannolliset investoinnit; kalatalous- ja vesiviljelytuotteiden prosessointi ja markkinointi
- Hallintoviranomainen on Latvian maatalousministeriö. Rahastonhoitaja on valtion omistama ”RDF” (Rural Development Fund). Maksun välittäjä on (Rural

Support Service). Kolme pankkia mukana, mutta ei niiden kautta yksityistä pääomaa. Pankit arvioivat luottohakemukset ja laskevat liikkeelle lainan, mutta maksutaho myöntää sen. Pankit kantavat luottoriskin.

- Hyötynä mahdollisuus myöntää matalampikorkoisia lainoja; keskimäärin kaksi prosenttia alle markkinaehtoisten lainojen. Korko oli kaikille sama luottoriskistä riippumatta. Myös maksuajat olivat pidemmät kuin markkinaehtoisissa lainoissa. Lisäksi oli valtiontakausinstrumentti siltä varalta, etteivät vakuudet olisi riittäneet, mutta sitä käytettiin harvoin lainojen takaamisessa.
- Esimerkki: maitotila investoi uuteen, tilavaan navettaan. Maidontuotanto tehostui parempien olojen myötä. Koko 1 milj. euron laina Credit fundista. Sai matalamman koron ja sai valtiontakauksen, koska rakennukset eivät riittäneet kattamaan vakuusvaatimusta kokonaan. Korkotuen määrä laskettiin vähennettäväksi avustuksen määrästä.
- Järjestelmä osoittautui hakijalle monimutkaiseksi ja hitaaksi, kun hakemuksia piti jättää kahteen paikkaan arvioitavaksi. Tasakorko ei kannustanut pienten ja korkeamman luottoriskin yritysten luotottamiseen. Tappioidenjakomekanismi pankkien ja rahaston välillä kannustaisi tarjoamaan korkeariskisemmille asiakkaille lainoja. Jatko-ohjelmassa suunnitellaan keskittyttävän pienten yritysten lainojen tukemiseen

8.3 Strategisten investointien rahaston käyttö maatalouden rahoituksessa

8.3.1 ESIR-rahoitusvälineet

Euroopan strategisten investointien rahasto eli **ESIR**-rahasto (European Fund for Strategic Investment, **EFSI**-rahasto) on EU:n aloite, jonka tarkoituksena on vauhdittaa investointeja rahoituslähteiden tehokkaammalla käytöllä. Tämä tarkoittaa lähinnä yksityisen pääoman mobilisointia strategisiin investointeihin julkisen takauksen avulla.

ESIR on Euroopan komission **Euroopan investointiohjelman** (Investment Plan for Europe eli **Juncker plan**) rahoituspilari eli väline. Euroopan komissio ja Euroopan investointipankki **EIP** (European Investment Bank EIB) ottivat strategisten investointien rahaston käyttöön helpottaakseen maailmanlaajuisen finanssikriisin aiheuttamasta investointivajeesta selviämistä.

ESIR tukee strategisia investointeja avainaloilla, joita ovat muun muassa infrastruktuuri, energiatehokkuus ja uusiutuva energia, tutkimus ja innovointi, ympäristö, maatalous, digitaalinen teknologia, koulutus, terveys ja sosiaaliset hankkeet. Se auttaa myös pieniä start-up -yrityksiä niiden toiminnan laajentamisessa ja kasvussa tarjoamalla riskirahoitusta. Hankkeille ei ole asetettu alakohtaisia tai alueellisia kiintiöitä. Rahoitustukea myönnetään kysynnän perusteella. Takausjärjestelyn pääosan on tarkoitus kuitenkin kohdistua infrastruktuuriin ja uudistaviin teollisiin investointeihin, pk-yrityksille välittäjäpankkien kautta, sekä tukea rajat ylittäviä hankkeita kuin myös Pariisin ilmastoso-

pimuksen sitoumusten saavuttamista. ESIR soveltuu myös julkisen ja yksityisen sektorin yhteishankkeille sekä yritysten t&k-hankkeille (esir.fi).

ESIRin oli alunperin tarkoitus olla toiminnassa vuoteen 2018 asti, mutta Euroopan komissio päätti vuonna 2017 jatkaa sen toimintaa EU:n budjettikauden loppuun, vuoteen 2020 asti. Samalla kolmivuotiskauden tavoite 315 miljardin euron investoinneista nostettiin 500 miljardiin euroon.

Strategisten investointien rahasto koostuu kahdesta osiosta:

1. Infrastruktuuri- ja innovaatioikkuna, jota hallinnoi Euroopan investointipankki (EIP), ja
2. PK-yritysikkuna, jonka toteutuksesta vastaa Euroopan investointirahasto EIR (EIF, European Investment Fund) (esim. COSME, InnovFin).

PK-rahoitus kanavoidaan pääsääntöisesti välittäjäpankkien tai -rahastojen kautta. Suuret yritykset ja hankkeet voivat hakea rahoitusta suoraan Euroopan investointipankista. EIF on osa Euroopan investointipankkia, ja sen tarkoituksena on tukea yrittäjyyttä ja innovaatioita tarjoamalla pk-yrityksille riskirahoitusta.

Strategisten investointien rahaston mukaiset riskirahoitusvälineet eroavat rakennerahastojen rahoitusvälineistä, sillä niiden riskiprofiili ja –perusteet sekä täytöntöönpano ovat erilaisia. ESIR tarjoaa riskirahoitusvälineitä (ei avustuksia) EIP:n kautta ilman alueellisia tai toimialakohtaisia kiintiöitä ja investointirahoituksen markkinakysynnän pohjalta.

Strategisten investointien rahaston rahoitusvälineitä voidaan käyttää jäsenmaissa rinnakkain rakennerahastojen kanssa. Yhdistämällä resurssit voidaan saada aikaan lisäinvestointeja sekä hyödyntää mahdollisimman hyvin yksityisiä rahastoja. Niiden käyttöä voidaan yhdistellä useilla tavoilla kyseessä olevan investoinnin mukaan:

1. ERI-rahastojen ja ESIR-rahaston käytön yhdistäminen suoraan hanketasolla, jolloin elinkelpoinen hanke saa rahoitusta ERI-ohjelmasta (avustuksen tai rahoitusvälineen muodossa lainana, takauksena tai pääomana), ESIR-rahastosta ja mahdollisesti muilta ERI- ja ESIR-rahastoista kiinnostuneilta sijoittajilta.
2. ERI-rahastojen ja ESIR-rahaston käytön yhdistäminen investointijärjestelyn tasolla, jolloin hallintoviranomainen perustaa uuden investointijärjestelyn (ns. rahoitusvälineen), johon ESIR ja muut sijoittajat investoivat varojaan muun muassa kerroksittaisen rahaston muodossa. Hallintoviranomainen voi myös ohjata ERI-ohjelman rahoituksen olemassa olevaan investointijärjestelyyn (ns. rahoitusvälineeseen), joka on perustettu ESIR-resurssien turvin kansallisella, alueellisella, kansainvälisellä tai rajat ylittävällä tasolla. Investointijärjestely investoi sitten ESIR-rahaston ja erillisten ERI-rahastojen ohjelmarahoituksen hankkeisiin (ja muut sijoittajat voivat osallistua).
3. ERI-rahastojen ja ESIR-rahaston yhdistäminen (investointijärjestelyn kautta) rahoitusvälineen tai hankkeen tasolla. Tässä vaihtoehdossa hallintoviranomainen perustaa rahoitusvälineen, johon ESIR-tuella perustettu investointijärjestely osallistuu sijoittajana. Myös muut sijoittajat voivat osallistua. Investointijärjestely investoi sitten ESIR-rahaston ja erillisten ERI-rahastojen ohjelmarahoituksen hankkeisiin (ja muut sijoittajat voivat osallistua). Toinen vaihtoehto on ESIR-

tuella perustetun investointijärjestelyn tapauskohtainen interventio suoraan hanketasolla.

Julkisten takauksen avulla on mahdollista kasvattaa rahoitusvälineen avulla myönnettävien lainojen kokonaismäärää (portfolio). Takauksen avulla voidaan kattaa yritysten vakuusvajetta tai pienentää pankin vakavaraisuusvaatimusta lainalle. Takaus toimii eräänlaisena reservinä riskin varalta. Sen avulla voidaan kattaa mahdolliset tappiot, mikäli lainansaaja ei pystykään maksamaan lainaansa takaisin (Financial instrument products).

Takauksen antaja vastaa tietyistä osista lainasta aiheutuvista tappioista, mikäli lainaaja ei pysty maksamaan lainaansa takaisin. Takaukselle voidaan asettaa yläraja. Esimerkiksi 70 % takausaste tarkoittaa, että takaaaja kattaisi 70 % tappiosta, mikäli lainaa ei pystytäkään maksamaan takaisin (guarantee rate). Takaukselle voidaan asettaa myös yläraja portfolion tasolla. Esim. 20 % takausaste tarkoittaa, että lainasta aiheutuneet tappiot katetaan siihen asti, kunnes niiden yhdessä aiheuttama tappio vastaa 20 % portfoliosta. Näin voidaan rajoittaa tappioiden kokonaismäärää.

Ensimmäinen takaaaja voi myös vastata takauksesta asetettuun ylärajaan asti (first-loss portfolio guarantee). Silloin lainanantaja vastaa takaukselle asetettua ylärajaa isommasta osasta tappiota kuin tapauksessa, jossa lainanantaja ja takaaaja jakaisivat aiheutuneen tappion kustannukset.

Rajoittamaton takaus (uncapped guarantee) on takaus, jossa portfolion tasolla ei ole ylärajaa. Pääoman riittävyyden näkökulmasta tämä takaus voi pienentää lainanmyöntävän pankin pääomavaatimusta.

Rajoitettu takaus korvaa lainanantajalle ennalta määrätyn osuuden tai määrän lainasta sen takaisinmaksun laiminlyönnin tapauksessa.

8.3.2 Esimerkkejä yhdistelmärahastoista

Maaseuturahaston ja strategisten investointien rahaston yhdistelmiä on käytössä tai valmisteilla Ranskassa, Portugalissa, Kreikassa, Sloveniassa, Slovakiassa ja Espanjassa. Taulukkoon 15 on koottu tietoja muutaman maan aloitteista.

Taulukko 15. Esimerkkejä ESIR/maaseuturahasto -aloitteista eri maissa.

Maa	Eur (milj.), EAFRD/ yhteensä	Instrumentit	Kohderyhmä	Hallinto*	EAFRD tavoite
Puola	RDP 25/EAFRD ?	laina	Maatilat, elintar- vikealan yritykset	M: Maatalous –ja maaseutuminis- teriö P: Agency for Re- structuring and Modernisation of Agriculture	Alatoimenpiteet 4.1, 4.2
Ranska: Occitanie/ Pyrénées- Méditer- ranée	27 EAFRD Portfolio 135	Rahastojen rahasto, josta lainat, takaus, osake	Maatalouden ja metsäalan mikro- ja pk-yritykset, osuuskunnat	I: F: EIF	Alatoimenpiteet 4.1, 4.2, 6.4, 8.6
Ranska: Nouvelle- Aquitaine; L'alterNA	14 EAFRD/ 30 yht. 6 EFSI. Port- folio 150	Takaus, alen- nettu korko- prosentti	Maatilat, kasvi- huoneet, elintar- vikeyritykset		Yritysten talous, luomutuotantoon siirtyminen, luomu- tuotteiden tuotanto ja markkinointi sekä kehittäminen
Portugali	RDP 20,5, EFSI 15,0	Takaus	Viljelijät ja pk- yritykset		Maataloussektorin kilpailukyvyyn ja kestävyyden paran- taminen, maata- loustuotteiden jalostus ja markki- nointi

8.3.2.1 Ranska, Occitanie/Pyrénées-Méditerranée

Ranskassa on käytössä alueellisesti toteutettuja rahoitusinstrumentteja. **Occitanie/Pyrénées-Méditerranée** -alueella, joka muodostui vuonna 2016 alueuudistuksessa Languedoc-Roussillon'n ja Midi Pyrénées'n yhdistyessä. Mainituilla vanhoilla alueilla oli jo ennestään toteutettu EIF AGRI Guarantee -takausohjelman pilotti, jonka tarkoitus oli

sen kokemusten perusteella mahdollisesti laajentaa rahoitusinstrumenttien käyttöä Ranskan alueille (France Case Study).

Nykyisellä Occitanie/Pyrénées-Méditerranée -alueella on käytössä omia rahoitusinstrumentteja. Alueelle perustettiin rahastojen rahasto, FOSTER TPE-PME (Fonds Occitanie de Soutien Territorial aux Entreprises Régionales). Se on Ranskan suurin rahastojen rahasto, ja sen 143 milj. euron pääoma koostuu alueen oman rahoituksen lisäksi, ERDF:n, EAFRD:n ja ESIR:n (Juncker Plan EFSI) kautta tulevista varoista. Rahastosta voidaan rahoittaa investointeja 900 milj. euron edestä 5 000 hyödynsaajalle. Ranskassa alueet toimivat hallintoviranomaisena, ja EIF hallinnoi rahastoa hallintoviranomaisen puolesta. Rahoitusinstrumentin suunniteltu ajoitus on 2017–2023.

Rahastoon sisältyy erilaisia instrumentteja:

1. Lainoja innovoiville pk-yrityksille (6 milj. euroa),
2. Takausinstrumentti ”first-loss portfolio guarantee” (FLPG) erikseen sekä pk-yrityksille (65 milj. euroa) että maatalouteen (27 milj. euroa), sekä
3. Osakemuotoinen instrumentti (45 milj. euroa) tukemaan pk-yrityksiä, joilla on suuri kasvupotentiaali.
4. Lisäksi myöhemmin otettiin käyttöön erillinen EIB-rahoitteinen osakeinstrumentti (yli 30 milj. euroa), joka kohdistuu myöhemmän vaiheen pk-yrityksille.

Ranskan mallissa on siis yhdistetty eri rahastojen pääomat yhteen pk-yritysten rahoituskapeikkojen paikkaamiseen tähtäävään rahastoon, jonka tietyillä instrumenteilla rahoitetaan maataloutta. EAFRD:n case studyssa kuvataan erityisesti maatalouteen suunnattua FLPG-takausta (yllä kohta 2). Se on pilotti, joka kohdistuu **maatalouteen, elintarviketeollisuuteen ja metsäsektorille**. Ex ante -arvioissa tunnistettiin maataloussektorin suuri osuus maan pk-yrityksistä, myös mikroyrityksistä, mikä kuvaa maatilojen perheyrittäjävaltaisuutta. Pankkirahoitus oli pääasiallinen rahoituksen lähde suurimmalle osalle pk-yrityksistä. Toiseksi tärkein investointien rahoituslähde olivat maatilien omat varat. Maatalouden pk-yritysten pääasiallinen investointikohde olivat koneet ja tuotantovälineet. Arviossa tunnistettiin tarve lyhytaikaisille lainoille käyttöpääoman, erityisesti varastojen, rahoittamiseksi, toisaalta myös edullisemmalle pitkäaikaiselle rahoitukselle viennin ja kansainvälistymisen kehittämiseksi. Rahoitusinstrumentin kautta järjestetyille lainoille katsottiin olevan tarvetta, jotta voidaan edistää investointeja maatilojen tuotantokapasiteetin sekä tulojen monipuolistamisen kehittämiseen.

Takausinstrumenttiin siirtyi vanhojen alueiden ohjelmista yhteensä 27 milj. euroa, josta 15 milj. euroa siirtyy Languedoc-Roussillonin maaseutuohjelmasta ja 12 milj. euroa Midi-Pyrénées’n ohjelmasta. Takausta arvioitiin käyttävän 1 000 lainanhakijaa. Heidän joukossaan voi olla viljelijöitä, maatiloja, osuuskuntia, maaseudun mikro- ja pk-yrityksiä sekä metsäalan yrityksiä. Ohjelmaan valikoidut rahoituslaitokset käsittelevät lainat omien normaalikäytäntöjensä mukaisesti.

Takausinstrumentti, ”first-loss portfolio guarantee”, kattaa pankkien luottoriskejä uusista maatalouteen myönnettyistä lainoista. Takausmäärä (guarantee rate) yksittäisen lainan kohdalla on 80 %, ja maksimi tappiomäärä, jonka takaus kattaa lainasalkun kokonaisuuden osalta, on 25 % (cap). Tämä 25 % enimmäismäärä tarkoittaa EU-budjetista toteutuvaa kustannusta, mikäli lainasalkun tappiot toteutuvat. Takaukseen ei liity maksua.

Takaus helpottaa erityisesti riskillisempien lainanhakijoiden investointeja ja kattaa vaakuusvajetta. Lainakorko saattaa olla matalampi takausinstrumenttia käytettäessä. Aloitettava yritys tai muu sellainen lainanhakija, jolla ei ole luottohistoriaa, pääsee pankkirahoituksen piiriin. Pankki hyötyy lainakohtaisesta takauksesta sekä lainasalkun enimmäistappioiden kattamisesta takauksella.

8.3.2.2 Ranska, Nouvelle-Aquitane, L'alterNA

L'alterNA on marraskuussa 2018 lanseerattu ESIR-rahoitteinen rahoitusväline ns. rahastojen rahasto (Fof). Ensimmäiset lainat on mahdollista myöntää Nouvelle-Aquitane – alueen yrityksille kesäkuussa 2019. Takausinstrumenttia hallinnoi alueen hallintoviranomaisen puolesta Euroopan investointirahasto (EIR, EIF).

Rahoitusvälineen taustalla on poliittinen tahto vastata maataloussektorin tarpeisiin. Ongelmana olivat ennen kaikkea lyhyen ja keskipitkän ajan lainoitus, liian suuren riskin investoinnit, takausten puute ja pääoman puute sektorilla. Rahoitusvälineen avulla yrittäjät voivat saada julkisen takauksen investoinnilleen. Lisäksi pankkien myöntämän lainoituksen korkoprosentti on alhaisempi ja oman pääoman vaatimus on pienempi kuin yleensä.³

Yhdistetty alusta on muodostettu kolmesta aiemmasta alueellisesta maaseutuohjelmasta. Rahoituksesta 16 miljoonaa euroa tulee alueelta ja 14 miljoonaa euroa Euroopan maaseuturahastosta. Lisäksi rahoitusta voidaan täydentää 6 milj. euroa ESIR-takauksella. Lisäksi tavoitteena on saada yksityiset pankit rahoittamaan investointeja niin että investointien kokonaismäärä nousisi 180 miljoonaan euroon. Tavoitteena on myöntää 1 200 lainaa seuraavan 3-4 vuoden aikana.

Rahoitusvälineen tavoitteena on tukea luonnonmukaista tuotantoa alueella. Tällä hetkellä luomutuotanto muodostaa noin 6 % alueen maataloustuotannosta. Tukea voi saada sekä aineellisiin että aineettomiin investointeihin ja käyttöpääomaan. Rahoitusvälineen tavoitteena on erityisesti tukea maatilojen ja kasvihuoneyritysten taloutta sekä siirtymistä luomutuotantoon, maatilojen ja elintarvikeyritysten luomutuotteiden tuotantoa ja markkinointia sekä luomutuotteiden kehittämistä (Chaumond, 2018).

8.3.2.3 Puola

Puolassa on parhaillaan valmisteilla maan ensimmäinen rahoitusinstrumentti. Valmistelua hallinnoi Maatalous- ja maaseutuministeriö. Maksatuksista huolehtii the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture (Paying Agency). Rahoitusinstrumentti on maan maataloudelle mahdollisuus liittyä mukaan EAFRD-EFSI aloitteeseen ja hyötyä näin myös EFSI rahoituksesta. Aloitteen avulla on mahdollista yhdistellä maaseudun kehittämisen maatalousrahaston (EAFRD) ja strategisten investointien rahaston (EFSI) varoja, omnibus -säännösten mukaisesti. Uuden lähestymistavan takia valmisteilla oleva rahoitusinstrumentti on pilottiluonteinen (Niec 2018).

³ <https://www.fi-compass.eu/news/2019/04/nouvelle-aquitaine-cheaper-and-easier-loans-help-farmers-transition-sustainable>

Alustavan ex ante -arvioinnin perusteella aloitteen kohderyhmänä tulisi olla pienet ja keski-suuret yritykset (sub-measure 4.1). Ehdotettu kansallinen rahoitus olisi 25 milj. euroa. Rahoitusinstrumenttina olisi laina. Maksimilainamäärä olisi 125 000 euroa ja se myönnettäisiin 7 vuodeksi 6 kuukauden lyhennysvapaalla.

Ex ante -arvioinnin päivityksessä pääolettamuksena on, että edunsaajien kohderyhmään lisätään elintarvikkeita jalostavat yritykset (alatoimenpide 4.2). Samalla maaseudun kehittämisohjelman rahoitusta lisättäisiin 25 miljoonasta 50 miljoonaan euroon. Myönnettäville lainoille tai yritysten taloudelliselle koolle ei myöskään määriteltäisi ylärajaa.

Ex ante -arvioinnin läpikäynnissä esiin nousseita rahoitusinstrumenttien mahdollisia käyttökohteita ovat maatalousyritysten ja elintarvikkeita jalostavien yritysten investoinnit. Rahoitusinstrumenttien avulla voitaisiin rahoittaa myös yli 300 hehtaarin kokoisia ja yli 200 000 euron standardituoton (Standard output) maatiloja, eläinten hankintaa, viljelysmaan hankintaa (tietyissä rajoissa) sekä tuotantorakennusten rakennusta ja nykyaikaistamista. Samoin voitaisiin rahoittaa isojen, elintarvikkeita jalostavien yritysten investointeja, teurastamojen ja leikkaamojen rakennusta ja nykyaikaistamista, kuljetuskaluston hankintaa, tiestön yms. rakentamista sekä rakennusten hankintaa, rakentamista ja nykyaikaistamista. Rahoitettavat investoinnit kuvaillaan niin laajasti kuin mahdollista.

Esiin nousseisiin ongelmiin eli lainan vakuuksiin ja riittämättömiin takauksiin parhaiten sopivia rahoitusinstrumentteja olisivat ”rajaton” (”uncapped”) tai ”rajoitettu” (first loss ”capped”) takaus (portfolio). Tällaisten rahoitusinstrumenttien avulla voitaisiin saada aikaan huomattava vipuvaikutus. Järjestelmälle odotetaan lisärahoitusta.

Ex ante -arvioinnin oletettiin valmistuvan kesällä 2018 (kesä 2018). Tämän jälkeen valmistellaan rahoitusinstrumenttien kuvaus sekä määritellään kelpoisuusehdot. Valmistelun perusteella tehdään tarvittavat muutokset maaseudun kehittämisohjelmaan. Rahoitussopimus (Ma ja EIF) oli tarkoitus allekirjoittaa vuoden 2018 lopussa. Rahoituksen välittäjät on tarkoitus valita ja sopimukset allekirjoittaa vuoden 2019 alussa.

Aloitteen hallinnoija on osallistunut Euroopan investointipankin ja komission rahoitusinstrumenttien toimeenpanoon osallistuville tahoille tarjoamaan kohdistettuun valmennukseen. Valmennus on koettu erittäin tehokkaaksi ja hyödylliseksi.

8.3.2.4 Portugali

Portugalissa on parhaillaan valmisteilla pilottiluonteinen yhdistelmärahasto/aloite, jonka avulla on tarkoitus valmistautua seuraavalle rahoituskaudelle. Rahoitusvälineen taustalla ovat yrittäjien vaikeudet hankkia pääomaa ja luottoa yritykseensä. Yrityksillä ei ole tarpeeksi vakuuksia, jotta ne saisivat lainaa. Rahoituslaitoksien on vaikea saada tietoa yrityksistä lainoitusta varten, samoin niiden on vaikea arvioida yritysten riskiprofiileja. Tätä varten tarvitaan takauksia tarjoavaa rahoitusvälinettä (Freitas, 2018).

Portfolion tavoiteltu koko on 100-190 milj. euroa. Rahoituksesta 15 milj. euroa tulee ESIR-rahastosta ja 20,5 milj. euroa alueiden maaseutuohjelmista. Tavoitteena on tukea maatalouden kilpailukykyä ja kestävyyttä parantavia investointeja sekä maataloustuotteiden jalostusta ja markkinointia. Rahoitusta voivat saada maanviljelijät sekä pk-yritykset. Tuensaajien tulee olla taloudellisesti elinkelpoisia. Rahoitusvälineellä voidaan rahoittaa sekä aineettoman että aineellisen pääoman hankintaa. Laina-aika on 3–12 vuotta. Investoinnin tulee sijaita Portugalin mantereiden puoleisissa osissa. Takaus voi

olla maksimissaan 70 %. Rahoitusvälineen valmistelu on aloitettu vuonna 2018 ja se on tarkoitus ottaa käyttöön vuonna 2019.

8.4 Esimerkkejä muista rahoitusvälineistä

8.4.1 Pk-yritysaloitte

Pk-yritysaloitte on EIB-ryhmän (Euroopan investointipankki EIP ja Euroopan investointirahasto EIR) rahoitusinstrumentti, joka kattaa osan luottolaitosten riskistä lainatakauksilla. Tavoitteena on yritysten rahoitusmahdollisuuksien paraneminen ja monipuolistuminen sekä yksityisen rahoituksen lisääntyminen markkinoilla. Rahoitusta suunnataan erityisesti yrityksille, jotka ovat uusia, voimakkaasti kasvavia, kansainvälistyviä tai innovatiivisia yrityksiä, joiden olisi muuten vaikea saada rahoitusta (Rakennerahastot, 2019).

Tähän mennessä pk-yritysaloitte on otettu käyttöön Bulgariassa, Suomessa, Italiassa, Maltalla, Romaniassa ja Espanjassa. Nämä aloitteet toimivat Euroopan aluekehitysrahaston alaisuudessa eivätkä siis sovellu maatalouden rahoitukseen (EIF, 2019).

Suomen pk-yritysaloitte

Pk-yritysaloitteohjelma on osa Suomen ja Euroopan komission kumppanuussopimusta. Se kuuluu Euroopan unionin Investointi kasvuun ja työllisyyteen 2014–2020 -aloitteen toimenpideohjelmaan. Ohjelman rahoitus oli alkujaan 40 milj. euroa, josta Euroopan aluekehitysrahaston osuus on 20 milj. euroa ja Suomen valtion vastinrahoitus 20 milj. euroa (Rakennerahastot, 2019).

Ohjelma hyväksyttiin komissiossa 26.5.2016. Takausohjelma toteutetaan EU:n tason takausohjelmajärjestelyinä, jossa toimeenpano on jäsenvaltion ja Euroopan investointipankkiryhmän sopimuksilla siirretty Euroopan investointirahastolle. Ohjelman toimeenpanoon liittyvät sopimukset allekirjoitettiin syyskuussa 2016 pl. panttaussopimus, joka viimeisteltiin joulukuussa 2016. Euroopan investointirahasto käynnisti välittäjäpankkihaun syyskuussa 2016. Vuoden 2017 loppuun mennessä välittäjäpankkisopimus oli solmittu viiden pankin kanssa. Takausohjelmaan kuuluvia takauksia voivat lainoilleen myöntää OP-ryhmä, Oma Säästöpankki, Nordea, Aktia-pankki ja Säästöpankkiryhmä (Rakennerahastot, 2019).

Lainojen myöntö ohjelman takauksella käynnistyi vuonna 2017. Suomen valtio, Komissio, EIR ja EIP ovat sopineet riskin jaosta siten, että takausvastuiden lauetessa alimman riskitason vakuuksia maksetaan rahoittajille ensin ja tarvittaessa vakuuksien käytössä edetään korkeammalle tasolle (Taulukko 16).

Pk-yritysaloitteen mukaisesti voidaan enintään 10 milj. euron lainoihin myöntää 50 %:n takaus. Rahastoitujen vakuuksien osuuden ollessa 200 miljoonaa euroa kokonaisuudella pyritään kaikkiaan 400 miljoonan euron lainasalkkuun. Lisäksi Finnvera voi tarvittaessa täydentää riskinjakoa 30 %:n lisätakauksella eli pankki kantaa pienimmillään lainan riskistä vain 20 % (Rakennerahastot, 2019).

Vuoden 2018 loppuun mennessä takauksiin tarkoitettua rahoituksesta oli käytetty 88 %. Toimintaan on osallistunut 590 yritystä, joista mikroyrityksiä on 36 %, pieniä yrityksiä 44 % ja keskisuuria yrityksiä 20 %. Lainojen kokonaismäärätavoite, 160 miljoonaa

euroa, on ylitetty yli kaksinkertaisesti myönnettyjen lainojen määrän ollessa 362 miljoo-
naa euroa. Samoin tavoiteltu vipuvoimavaikutus on ylitetty (Rakennerahastot, 2019).

Järjestelmästä ovat hyötynneet pankit, joiden laskennallista vakavaraisuutta on säästynyt takauksien ansiosta. Yrityksille hyötyjä on tullut alemman vakuusvaatimuksen lisäksi alempana luoton hintana. Koska takauksien kysyntä on ollut suurta ja ohjelma on toteutunut varsin etupainotteisesti, Valtioneuvosto hyväksyi joulukuussa 2018 ohjelmalle 35 miljoonan euron kansallisen lisärahoituksen (TEM, 2018). Rahoitusta tulevat koskemaan samat takausinstrumentin toimeenpanon periaatteet kuin aiempaa rahoitustakin, mutta takausohjelma toteutetaan EU:n rakennerahasto-ohjelman ulkopuolella. Lisärahoitus saataneen pankkien käyttöön alkusyksystä 2019.

Pk-yritysaloitteen nopeaa käynnistymistä pidetään osoituksena siitä, että uudelle rahoitusinstrumentille on markkinoilla aitoa kysyntää. Vaikka pk-yritysten rahoituksen saatavuus on Suomessa varsin hyvä, asetelma kuitenkin muuttuu tarkasteltaessa nopeasti kasvavia ja kansainvälistyviä yrityksiä. Pk-yritysaloitte kohdistuu juuri näihin, vaikeamassa rahoitusasemassa oleviin yrityksiin (Rakennerahastot, 2019).

Taulukko 16. Riskinjako eri tahojen kesken

Riskitaso	Takaaja	Takausvastuu, milj. EUR
Korkein riskitaso	EIP	144,96
Ylempi keskitaso	EIR	17,00
Keskitaso	Horisontti 2020	0,84
Alempi keskitaso	Suomen valtio/EAKR	4,00
Alin riskitaso	Suomen valtio/EAKR	33,20
Yhteensä		200,00

Pk-yritysaloitteohjelmassa on tietyt toimialarajaukset, joilla sen piiristä suljetaan pois esimerkiksi maatalouden alkutuotanto, jota koskevat omat tukiohjelmansa ja valtiontukisääntönsä. Pankin EIR:n kanssa tekemässä sopimuksessa määritellään kohderyhmä, jota pankin tulee luototuksessaan noudattaa.

Suomi on kanavoinut pk-yritysaloitteohjelmaan valtion budjettivarojen lisäksi rakennerahastovarojaan (EAKR), jotka ovat de minimis -valtiontukisääntelyn alaista rahoitusta. De minimis -raportointivaatimus kasvattaa rahoituslaitosten hallinnollista taakkaa samoin kuin rahoituksen myöntö monista eri ohjelmista. Hyvin tiukasti tiettyihin sektoreihin tai tietyille alueille sidottujen ohjelmien pyörittäminen ei ole tehokasta.

8.4.2 Markkinoihin reagoivat rahoitusvälineet

Maataloustuotteiden ajoittain voimakkaat hintavaihtelut markkinoilla saattavat vähentää investointeja kahdella tavalla. Ensiksikin ne voivat heikentää viljelijöiden halukkuutta tehdä investointeja, koska kassavirta on epävarmaa. Toisaalta hintavaihtelut voivat nostaa rahoittajien sektoriin liittämää riskiä tehden ne varovaisiksi lainoittamaan maatalouden investointeja. Hintavaihtelun tuoma liiketoimintariski näkyy korkeampana rahoittajien vaatimana tuottona.

Erityisesti maitosektorilla hintavaihtelut on tunnistettu ongelmaksi, joihin rahoitusinstrumenteilla voidaan kehittää ratkaisuja. EIP yhdessä komission kanssa on selvittänyt EAFRD:n käyttöä markkinoihin reagoivien rahoitusinstrumenttien tukemisessa (engl. market responsive financial instrument). Irlannissa ja Ranskassa on ensimmäisenä otettu käyttöön rahoitusinstrumentteja, jotka tarjoavat maidontuottajille suojausta hintavaihteluja vastaan. Niiden kokemusten perusteella voidaan arvioida mahdollisuuksia vastaavien välineiden käyttöönotolle muissa maissa ja muilla volatiileilla maataloussektoreilla (EIB 2018, Lee 2016).

Yksikertaisimmillaan markkinoihin reagoivat rahoitusinstrumentit voivat olla pankkien lainatuotteita, joihin on sisäänrakennettu jousto-ominaisuuksia takaisinmaksun tai muiden ehtojen suhteen. Komission arvion mukaan EAFRD-instrumentit voisivat tarjota vielä enemmän joustoa ja siten kannustaa viljelijöitä investoimaan, joten komissio näkee tällaisilla hintavaihteluihin liitetyillä instrumenteilla suuren potentiaalin seuraavalla ohjelmakaudella (Flexible financial products). Selvityksen mukaan julkinen tuki voisi auttaa kehittämään markkinoihin reagoivia rahoitusvälineitä ja niiden ehtoja edelleen. Näin niitä voitaisiin tarjota entistä laajemmalle tuottajajoukolle myös muissa jäsenmaissa (EIB 2018).

Irlannin MilkFlex-rahaston⁴ tarkoituksena on suojata maidontuottajien tuloja markkinahintojen vaihtelua vastaan. Se tarjoaa edullisia lainakorkoja viljelijöille. Lainojen takaisinmaksuaikataulu on riippuvainen maatalan kassavirrasta ja siten se reagoi maidon hinnan markkinavaihteluihin. Laina on määritelty hintatasot, joilla viljelijän mahdollista pienentää väliaikaisesti takaisinmaksuerää, keskeyttää ne kokonaan tai nopeuttaa lainanlyhennyksiä. Lisäksi lainan lyhennykset on määritelty erikseen vuodelle, jolloin maitotilojen tulot ovat korkeampia (kesä) ja matalampia. Lainanlyhennykset voidaan keskeyttää myös eläintaudin iskiessä tilalle. Lainatuote pyrkii siten noudattelemaan joustavasti tilan kassavirtaa. Lainapäätökset perustuvat viljelijän liiketoimintasuunnitelmaan, ja vakuutta ei tarvita. Suuret tilat voivat saada markkinoilta halvempaa vakuudellista lainaa kuin mitä MilkFlex tarjoaa (Milkflex).

MilkFlex-rahasto on perustettu maidontuottajaosuuskunta Glanbian ympärille. Osuuskunnan rooli hintavaihtelujen tasaajana jäsenilleen on keskeinen osa instrumenttia. Tuottajaorganisaatio on luonteva taho uuden rahoitusinstrumentin vaatiman kriittisen massan saavuttamiseksi. Glanbian lisäksi suuri liikepankki Rabobank osallistuu rahoitusinstrumenttiin sekä sijoittajana että lainojen järjestäjänä. Finance Ireland ja Irlannin valtion strategisten investointien rahasto ovat mukana rahoittajina.

Ranskassa suurpankki Crédit Agricole on kehittänyt erilaisia maatalouteen suunnattuja joustavia lainatuotteita jo vuodesta 2009 alkaen. Ensin Flexilait- ja myöhemmin laajennettuna koko pankin verkostoon Prêt à piloter -nimellä tunnetut lainat tarjoavat viljelijöille mahdollisuuden muokata lainanmaksua joustavasti tulojen vaihtelun mukaan. Kahden ensimmäisen vuoden jälkeen viljelijä voi joko muuttaa maksuerää (suurentaa tai pienentää) tai pitää kokonaan lyhennystaukoa. Tässä instrumentissa viljelijät antavat vakuuden pankille lainan ajaksi.

⁴ <https://www.financeireland.ie/products/milkflex/overview/>

8.4.3 COSME

COSME on yritysten kilpailukykyä ja pieniä ja keskisuuria yrityksiä koskeva EU:n ohjelma, joka on toiminut vuosina 2014–2020. COSME-ohjelman päätavoite on tehostaa pk-yritysten rahoituksen saantia niiden elinkaaren eri vaiheissa: perustamisen, laajentumisen tai yrityksen luovutuksen aikana. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi EU ja Euroopan investointirahasto järjestävät pk-yritysten käyttöön lainoja ja pääomasijoituksia. COSME-ohjelma on käytössä maatalouden rahoituksessa mm. Saksassa ja Tanskassa (EIF, 2019).

Suomessa ei toistaiseksi ole käytössä COSME-takausta pk-yritysten lainoille, mutta Finnvera käy parhaillaan neuvotteluja **COSME-vastatakausinstrumentista** EIR:n kanssa. Koska Finnvera ei voi rahoittaa alkutuotantoa, tämä syksyllä 2019 käyttöön tuleva instrumentti ei kuitenkaan sovellu maatalouden rahoitukseen.

Tanska

COSME ohjelma on ollut Tanskassa käytössä vuodesta 2016 lähtien. Ohjelmaa toteuttaa tanskalainen kasvurahasto (The Danish Growth Fund, ”Vækstfonden”) yhteistyössä EIR:n kanssa. Kasvurahasto on valtion investointirahasto, joka tukee yritysten syntymistä tarjoamalla pk-yrityksille lainoja ja takuita. Osa COSME -ohjelman rahoituksesta tulee ESIR-rahastosta.

Rahoitusvälineen tavoitteena on tukea maatalouden pieniä ja keskisuuria yrityksiä. Sen avulla mahdollista taata lainan takaus noin 90 nuorelle viljelijälle maatilankin hankkimiseen vuosina 2016–2019.

Tilan hankintalaina (”Farm Acquisition Loan”) tarjoaa oman pääoman ehtoista rahoitusta 2-3 % preemiolla markkinaehtoiseen lainaan nähden. Rahoituksen saannin edellytyksenä ovat kannattavuusvaatimukset ovat korkeat. Malli soveltuu maatilojen kauppoihin, joissa tilan vakuusarvo ei riitä kauppahinnan lainoittamiseen kokonaisuudessaan.

Tarve voi juontua esimerkiksi velkaantumisesta yli tilan vakuusarvon (taustalla esimerkiksi viljelysmaan tai rakennusten arvon muutos alueella), jolloin tilaa ei voi luovuttaa seuraavalle sukupolvelle vakuusarvon hinnalla ilman konkurssia tai edeltävälle sukupolvelle jäisi velkoja maksettavaksi kauppahinnan jälkeen.

Jos markkinaehtoisesti (vakuusarvo) saatavan rahoituksen osuus on esimerkiksi 85 % pienimmästä kauppahinnasta, puuttuva 15 % on rahoitettava oman pääoman ehtoisesti eli säästöillä tai muulla rahoituksella. Farm Acquisition Loan tarjoaa oman pääoman ehtoista lainaa, mikäli tilan kannattavuus muuten riittää lainojen hoitamiseen (Kjærgaard, 2016).

8.4.4 Pääomarahoitus

Rahoitusvälineistä pääomarahoitusta ei ole vielä käytössä maaseuturahaston mukaisessa maatalouden rahoituksessa missään jäsenmaassa. Se, että pääomarahoitusta ei ole otettu käyttöön, johtuu mm. maatilojen pienestä koosta, hajalleen sijoittumisesta ja siitä, etteivät ne ole yritysmuotoisia (non-corporate structure). Maatilojen poikkeukselliset yritysmuodot myös sulkevat pois monia pääomalähteitä, kuten liikkeellelaskut tai kaupan käynnin julkisilla markkinoilla.

Oman pääoman (equity) ja välirahoituksen (quasi-equity) (esim. vaihtovelkakirjalaina) instrumentteja on kuitenkin hyödynnetty aluekehitysrahaston alaisten ohjelmien kautta useissa EU-maissa. Rahoitusväline sopii esim. pk-yritysten, tutkimuksen, tuotekehityksen ja innovaatioiden rahoitukseen. Oman pääoman sijoituksen hyötyjä on sijoittajan mukanaan tuoma kokemus, osaaminen ja verkostot. Sijoittajan kannalta pääomasijoitus kannattaa tuottomahdollisuuksien lisäksi vaikuttamisnäkökulmasta. Pääomasijoitusten avulla on mahdollista tukea yrityksiä esim. ilmastonmuutoksen torjunnassa, energiatehokkuuden parantamisessa, uusiutuvan energian käyttöönotossa tai ympäristönsuojelussa. Julkinen pääomasijoittaminen voi olla kannattavaa myös infrastruktuuriprojekteissa. Erityisesti kyseeseen tulevat yleishyödylliset yritykset. (EIB 2018b).

Seuraavassa esitellään lyhyesti Alankomaissa käytössä oleva Innovation Fund East Netherlands –rahasto sekä Ruotsissa valmisteilla oleva Euroopan aluekehitysrahaston osarahoittama rahoitusväline sen ex ante -arvioinnin tulosten perusteella.

Alankomaat, innovaatorahasto

Alankomaissa EAKR:n kautta perustetun innovaatorahaston tavoitteena on saada Itä-Alankomaista tunnettu innovaatioiden alue. Pääomasijoituksilla tuettiin pieniä ja keski-suuria yrityksiä ruoka-, terveys- ja teknologia-aloilla. Itä-Alankomaissa elintarvikealan yritysten keskittymä tunnetaan nimellä ”Food Valley.” Alueella kehitetään esimerkiksi uusia kasviproteiineja. Rahasto sijoitti 74 prosenttia volyymistaan omaan pääomaan ja 26 prosenttia myönnettiin lainoina. Rahasto on yhä toiminnassa ja se on saavuttanut ja jopa ylittänyt sosiaaliset ja taloudelliset tavoitteensa. Rahaston alueelle luotiin työpaikkoja ja houkuteltiin myös yksityistä rahoitusta.

Rahasto rakennettiin enimmäkseen jo olemassa olevien hallintorakenteiden päälle. Vastaavat hallintoviranomaiset tekivät sopimuksen paikallisen pääomasijoitusyhtiön, PPM Oostin, kanssa. Pääomasijoitusyhtiö hallinnoi rahoitusta. Projektiin saatiin rahoitus EAKR:n lisäksi paikalliselta ja kansalliselta tasolta. Tavoitteena oli saada mukaan yksityisiä sijoittajia 50 prosentin arvosta. Yksityisiä sijoittajia ei saatu mukaan sijoittamaan rahastoon, joten strategiaa muutettiin. Yksityiset sijoittajat sijoittivat pääomaa suoraan kohteena oleviin yrityksiin. Lopulta yksityisiä sijoittajia tuli mukaan enemmän kuin odotettiin. Rahasto on hyvä esimerkki innovaatioiden kannustamisesta ja yksityisen rahan ohjaamisesta pieniin pk-yrityksiin.

Ruotsin ex ante -arviointi, EAKR

Ex ante -arvion perusteella ehdotetaan kolmea erityyppistä rahoitusinstrumenttia: 1) kahdeksan alueellista venture capital -rahastoa eli alkua- ja kasvuvaiheen pääomasijoituksia, 2) kansallinen rahastojen rahasto, joka sijoittaa yksityisiin venture capital -rahastoihin tukeakseen pk-yrityksiä, ja 3) kansallinen hiilidioksidipäästöjen vähentämiseen tähtäävä rahasto, joka tarjoaa venture capital -rahoitusta energia- ja ympäristöteknologian sekä puhtaan teknologian sektoreilla toimiville alkuvaiheen pk-yrityksille. Lainojen ja takausten osalta ei ollut tarvetta uusille maaseutuohjelman rahoitusinstrumenteille.

Ruotsissa oli aiempia kokemuksia ERDF-rahoitusinstrumenttien käytöstä 2007–2013 -ohjelmakaudelta. Jo vuonna 2009 tunnistettiin tarve puhtaan teknologian ratkaisujen pääomasijoituksille. Lisäksi alkuvaiheen pienyrityksillä oli vaikeuksia päästä pääomasijoitusten piiriin, koska rahastojen lukumäärä oli vähentynyt ja koska rahoituslaitoksille oli vaikeaa arvioida niiden riskejä (market failure). Pääomasijoitusten saatavuus oli hyvin rajoittunutta metropolialueelle ja muut alueet jäivät katveeseen.

Tavoitteena oli mobilisoida alueellisesti pääomia. Tiedetään, että bisnesenkeleillä on tapana suosia rahoituksessa oman asuinalueensa yrityksiä, ja sitä pyrittiin hyödyntämään. Arvioinnissa havaittiin, että vähemmän aikaa alalla olleita yksityissijoittajia ja bisnesenkeleitä houkutteli tällainen sijoitusmahdollisuus, joka tarjoaa valmiin prosessin, arviointikriteeristön ja sopimusmallit.

Kansallisen kokoomapääomarahaston (fund of funds) tavoitteena on houkutella suursijoittajia, kuten venture capital -rahastoja, joille alueelliset sijoitukset voisivat olla maantieteellisesti liian kapeita.

Alueellisten rahastojen odotetaan tekevän 320 000–530 000 euron pääomasijoituksia yrityksiin. Kansallisten rahastojen sijoituskapasiteetiksi arvioidaan 2,1–3,2 milj. euroa yritystä kohti.

Rahoitusinstrumenttien pääomitus ERDF:sta on yhteensä 118,3 milj. euroa, josta 63,7 milj. euroa on kahdeksalle aluerahastolle, 20,4 milj. euroa kansalliselle fund-of-fundille ja 34,2 milj. euroa hiilirahastolle.

Julkiset osarahoitukset ovat vastaavasti 69,6 milj. euroa, 20,4 milj. euroa ja 34,2 milj. euroa.

Yksityisten sijoittajien pääomia arvioidaan kerättävän 133,3 milj. euroa, 50,3 milj. euroa ja 2,6 milj. euroa.

8.5 Kehitystä ja muutoksia

Rakennerahastojen osarahoittamat rahoitusvälineet sekä niihin sovelletut säännökset ovat muuttuneet ja kehittyneet käyttöönottonsa jälkeen. Suurimpia viimeaikaisista muutoksista ovat olleet pk-yritysaloitteen jatko sekä ERI-rahastojen ja Juncker Planin (ESIR: Euroopan strategisten investointien rahasto) resurssien yhdistämismahdollisuus. Nämä molemmat mahdollistivat ns. Omnibus-säännökset, jotka astuivat voimaan kesällä 2018.

Seuraavat suuremmat muutokset rahoitusvälineisiin ovat odotettavissa yhteisen maatalouspolitiikan muutosten yhteydessä vuoden 2020 jälkeen. CAP:n uudistuksen yhteydessä esiin nousseet tavoitteet joustavuuden lisäämiseksi ja toimenpiteiden sekä säännösten yksinkertaistamiseksi pätevät myös rahoitusvälineiden tulevaan kehitykseen. Mikäli käytettävissä oleva rahoitus pienenee, asettaa se omat haasteensa yksityisen pääoman mukaan saamiselle sekä rahoitusvälineiden käyttöönotolle ja kehitykselle tulevaisuudessa. Yksi mahdollisuus on eri rahoitusvälineiden ja tukimuotojen joustavampi yhdistämismahdollisuus jatkossa. Samoin neuvonnan rooli tulee korostumaan entisestään rahoitusvälineiden toteutuksessa.

CAP:n uudistuksen yhteydessä esiin nousseista tavoitteista nuorten viljelijöiden tukeminen on vahvasti mukana myös maatalouden rahoitusvälineiden kehittämisessä. Eu-

roopan investointipankki ja Euroopan komissio lanseerasivat toukokuussa 2019 uuden, maa- ja biotalouteen kohdistetun lainapaketin, jonka erityisenä tavoitteena on tukea nuoria viljelijöitä. Lainapaketin 1 miljardin euron avulla on tavoitteena tarjota yhteensä 2 miljardin euron edestä pitkäaikaisia lainoja maataloille ja pk-yrityksille (EIB 2019a). Tämä uusi lainaohjelma on osa Euroopan komission ja Euroopan investointipankin yhteistä nuorten viljelijöiden aloitetta (Young Farmers' initiative).

Lainaohjelman tavoitteena on että vähintään 10 % lainoista kohdistetaan alle 40-vuotiaille viljelijöille. Ohjelman tavoitteena on tarjota viljelijöille parempia lainaehtoja, alempia lainakorkoja, pitempiä vapaita lainanlyhennyksistä sekä joustoa lainan takaisinmaksuun yllättävissä tilanteissa (EIB 2019a).

Uuden ohjelman taustalla on hiljattain tehty selvitys, jonka mukaan jopa 27 % EU:n nuorten viljelijöiden lainahakemuksista hylätään, kun muiden viljelijöiden osalta luku on 9 % (v. 2017) (EIB 2019b). Vertailun mukaan maatilat myös hakevat lainarahoitusta harvemmin kuin muut pk-yrittäjät. Tämä taas voi vaikeuttaa osaltaan maatalojen sukupolvenvaihdoksia (EIB 2019b).

Ohjelman toteutus aloitetaan kahden pilottityyppisen lainaohjelman avulla Ranskassa. Näiden aloitteiden tavoitteena on nuorten viljelijöiden tukeminen sekä ilmastonmuutoksen estäminen. Mikäli nämä aloitteet osoittautuvat menestykselliseksi, otetaan uusi lainaohjelma käyttöön myös muissa jäsenmaissa (fi-compass).

Parhaillaan valmistellaan myös tulevan ohjelmakauden InvestEU:n rahoitusvälineitä. InvestEU kokoa vuodesta 2021 eteenpäin yhteen nykyisin erillään olevat lukuisat rahoitusohjelmat. Rakennerahastot säilyvät kuitenkin erillään. Periaatteessa InvestEU:n kautta voi jatkossakin muodostaa esim. Pk-aloitteen kaltaisia takausinstrumentteja, mutta niistä on mahdollista tehdä entistä joustavampia, jos niihin ei yhdistettäisikään rakennerahastovaroja kuten nykyisessä järjestelmässä, vaan käytettäisiin muita rahoitusmahdollisuuksia (esim. ESIR, EIP ym).

9 Johtopäätökset

9.1 Maatalojen nykyinen rahoitusasema

Maataloustuotanto on pääomavaltaista tuotantoa, jossa pääomia on sitoutunut etenkin maahan, tuotantorakennuksiin sekä koneisiin ja kalustoon. Maatalouden rakennemuutos, suurtuotannon etujen tavoittelu sekä kasvavat vaatimukset ihmisten ja eläinten hyvinvoinnin suhteen ylläpitävät maataloudessa jatkuvaa investointitarvetta. Arvioitu vuotuinen investointitarve niissä kohteissa, jotka nykyisin ovat investointituen piirissä, on 222-295 milj. euroa (Taulukko 1).

Eurooppalaisessa vertailussa näkyvät pääomien erilaiset arvostusperusteet sekä ilmaston vaikutus eläinyksikköä kohti tarvittavaan rakennuspääomaan (Kuvat 11 ja 12). Suomen osalta merkillepantavaa on, että kokonaispääoman arvo ei ole kasvanut yrityskoon kasvua vastaavasti, mikä voi merkitä vakuusvajetta tuleville investoinneille rahoitusta haettaessa.

Toisaalta vakaana pysynyt pääoman määrä kertoo siitä, ettei pääomien arvostusperusteissa ole tapahtunut heilahteluita, jotka olisivat voineet johtaa varsin riskialttiiseen lainoitukseen. Investoinnit pohjoisten olosuhteiden tuotantorakennuksiin nostavat puolestaan tuotantokustannusta ja vaikuttavat siten negatiivisesti kilpailukykyyn kansainvälisillä markkinoilla.

Maatalouden uudenlaisia rahoitusmahdollisuuksia ajatellen ongelmaksi voi muodostua pääoman heikko tuotto, mikä ei houkuttele ulkopuolisia pääomasijoittajia alalle. Ruotsi, Suomi ja viime vuosien kehityksen seurauksena myös Viro ovat tässä suhteessa kaikkien heikoimmassa asemassa eurooppalaisten vertailumaiden joukossa (Kuva 16).

Omavaraisuusasteella ja suhteellisella velkaantumisella mitattuna velkaantuminen ei keskimäärin ole suomalaisten maatilojen ongelma (Taulukot 3 ja 4, Kuva 14). Velkojen keskittymisestä antaa kuitenkin viitteitä se, että yritysmuotoisilla tiloilla velkoja on yli kymmenkertainen määrä verrattuna muiden kuin yhtiömuotoisten tilojen velkamäärään (Kuva 6). Sama koskee maatilojen maksuvalmiutta. Maatilojen kassan ylijäämän perusteella maksuvalmiusongelmat ovat todennäköisimpiä suurimmilla, todennäköisesti hajan investoineilla kotieläintiloilla (Taulukko 2, Kuva 10). Toimialakohtaisessa vertailussa Maatalous, metsätalous ja kalatalous –luokan lainojen keskikorko on selvästi kaikkien toimialojen keskikorkoa korkeampi (Kuva 8).

9.2 Olemassa olevien rahoitusvälineiden toimivuus ja muutospaineet

Maatalouden rahoitus toimii pääosin hyvin; maatalouden kehittämistoimenpiteisiin on tarjolla rahoitusta. Niin julkinen sektori kuin pankitkin rahoittavat järkeviä maatalouteen liittyviä hankkeita.

Julkisella sektorilla on tämän hetken investointeihin hyvin toimivia instrumentteja. Nykyisessä investointitukikokonaisuudessa investointiavustus on investoinnin kannattavuutta parantava tekijä. Korkotuki on maksuvalmiuden tuki ja matalien korkojen aikana korkosuojavakuutus. Valtiontakaus puolestaan täyttää suurien kannattavien hankkeiden vakuusvajetta. Takaus on maksullinen ja sitä käytetään yleensä suurissa hankkeissa. Mäkerä on mahdollistanut investointien tukemisen silloinkin, kun maatalouden ohjelma-kausien vaihdokset ovat tuoneet siihen katkoksia. Mäkerän rooliin rahoitusjärjestelyissä kohdistuu kuitenkin uudelleenorganisoinnin paineita, joihin poliittisessa päätöksenteossa joudutaan ottamaan kantaa.

Myös pankkien tarjoamat rahoitusvaihtoehdot tyydyttävät hyvin tämän hetken tarpeita. Tuottajakyselyn perusteella rahoituksen saanti investointeihin ei nykyisellään ole oleellinen investointeja rajoittava tekijä. Merkittävimmät eroavaisuudet tuottajien ja rahoittajien näkemyksissä liittyvät toteuttamiskelpoisten hankkeiden lainan takaisinmaksuajan tuottajien toivoessa nykyistä pidempiä ja pankkien nykyistä lyhyempiä maksuaikoja.

Maatalouden ja sen toimintaympäristön muuttuessa investointien rahoitukseen, ja erityisesti niihin myönnettäviin avustuksiin, kohdistuu muutospaineita. Avustusten oikeutuksen perustelemiseksi niiden ohjausvaikutuksen merkitystä on tarvetta korostaa. Se voi tapahtua esimerkiksi suuntaamalla avustuksia sellaisiin investointeihin, jotka edesauttavat ilmastonmuutoksen ja muiden kielteisten ympäristövaikutusten torjuntaa tai

edistävät eläinten hyvinvointia. Kuluttajien kiinnostus edellä mainitun tapaisia asioita kohtaan lisääntyy jatkuvasti. Siksi niiden huomioiminen investointiavustusten ehdoissa olisi yksi keino perustella avustusten säilyttämistä osana investointitukijärjestelmää.

9.3 Kokemukset uusista rahoitusvälineistä

Maaseuturahaston osarahoittamia, uusia rahoitusvälineitä on käytössä tai valmisteilla jo useassa EU:n jäsenmaassa. Näiden palautuvien rahoitusvälineiden tavoitteena on vastata havaittuun markkinahäiriöön. Useissa maissa pankit ja muut rahoituslaitokset pitävät maa- ja metsätalouteen myönnettävien lainojen ja luotonannon riskejä liian suurina, minkä takia rahoituksen saaminen on ollut yrityksille kallista ja vaikeaa. Julkisen sektorin tukemat rahoitusvälineet ja niihin liittyvä riskinjako voivat kuitenkin tehdä hankkeista houkuttelevampia sekä investoijille että pankeille.

Koska rahoitusvälineisiin kohdistuu eri maissa hyvin erilaisia tarpeita, myös käytössä olevat rahoitusvälineet eroavat huomattavasti toisistaan. Tämän takia nykyiset järjestelmät eivät ole sellaisenaan sovellettavissa muualle, vaan käyttöön otettavat rahoitusvälineet räätälöidään kunkin maan tai alueen tarpeisiin.

Rahoitettavien hankkeiden on oltava taloudellisesti kannattavia eli saatu tuki (laina) on maksettava takaisin, jotta se voidaan käyttää uudestaan uusien hankkeiden rahoitukseen. Rahoitusvälineet voivat toimia lainojen, takausten ja pääomarahoituksen muodossa. Rahoitusvälineitä voidaan hyödyntää myös yhdessä avustusten kanssa.

Ääriesimerkkinä siirtymisestä palautuviin rahoitusvälineisiin on Viro, jossa rahoitusvälineiden avulla on maatalouden ja maaseutuyritysten investointien rahoituksessa siirrytty avustuksista kokonaan lainoitukseen. Tämä on kuitenkin vaatinut muutosta koko sektorin ajattelutavassa. Lainojen ja takausten avulla yrittäjille onkin pystytty tarjoamaan edullisia lainoja sekä houkuttelemaan yksityistä pääomaa mukaan osarahoittamaan hankkeita.

Myös muissa maissa kokemukset näistä uusista rahoitusmuodoista ovat olleet melko positiivisia. Tulevien ja tehtyjen uudistusten myötä rahoitusvälineistä ja niiden soveltamisesta on mahdollista tehdä entistä joustavampia. Omnibus-säännösten myötä voidaan mm. yhdistellä joustavammin rahoitusta eri lähteistä ja näin kasvattaa myönnettävän rahoituksen kokonaismäärää.

Investointien vauhdittamiseksi EU:ssa on käytössä myös Euroopan investointiohjelman rahoitusväline, Euroopan strategisten investointien rahasto, ESIR. Aloitteen tavoitteena on lähinnä yksityisen pääoman mobilisointi strategisiin investointeihin julkisen takauksen avulla. Nämä riskirahoitusvälineet eroavat rakennerahastojen rahoitusvälineistä. Niitä voidaan kuitenkin käyttää rinnakkain rakennerahastojen kanssa. Maaseuturahaston ja ESIR:n yhdistelmiä on valmisteilla tai käytössä jo useassa jäsenmaassa. Yhdistelmärahastojen hyötynä on riskinjakamisen lisäksi myönnettävissä olevan rahoituksen suurempi määrä.

9.4 Tulevaisuuden rahoitusratkaisut

Maatalouden rahoitusvälineisiin kohdistuviin muutospaineisiin vastaamisessa ja rahoituksen hankauskohtien ratkaisemisessa voidaan käyttää monia erilaisia keinoja. Seuraavassa tuodaan esiin vaihtoehtoja ja näkökohtia poliittisen päätöksenteon pohjaksi. Toimenpiteiden ja ratkaisumallien valinta riippuu viime kädessä politiikan tavoitteesta, jonka mukaista rakennemuutosta sekä julkisilla että markkinapohjaisilla rahoitusinstrumenteilla pyritään tukemaan.

9.4.1 Nykyisten tukimuotojen tarve jatkossa

Nykyiset maatalouden investointeja ja sukupolvenvaihdoksia tukevat toimet ovat mahdollistaneet rakennemuutoksen edellyttämien sukupolvenvaihdosten ja investointien toteutumisen. Tukitoimien rahoitus on saatu Maaseutuohjelmasta ja Makerasta, jonka toiminta jatkossa on käytännössä talousarviosiirtojen varassa. Kummankin osalta tulevaisuuteen liittyy epävarmuutta, joka vaarantaa tukitoimien nykytason säilymisen. Siksi toimien tehokkuutta ja vaikuttavuutta tulee tarkastella entistä kriittisemmin. Toisaalta ratkaisuksi tulee etsiä mahdollisuuksia kytkeä tarkoituksenmukaisiksi osoittautuneita tukimuotoja tarvittaessa uusiin, entistä moninaisempiin rahoituskokonaisuuksiin. Se ei tarkoita uusien tukimuotojen käyttöönottoa, vaan uusia toimijoita turvaamaan keskeisten tukimuotojen säilyminen ja siten riittävä rahoitus maatalouden investointeihin ja sukupolvenvaihdoksiin. Rahoitusmahdollisuuksien supistuminen luo myös paineita siirtää rahoitustuen painopistettä avustuksista palautuviin rahoitusvälineisiin.

Avustukset

Investointiavustus, jota ei tarvitse maksaa takaisin, on usein investoinnin kannattavuusehtojen täyttymisen ja siten lainarahoituksen saannin edellytys (Kuva 21). Erityisen merkittäviä avustukset ovat olleet nautakarjataloudelle (Kuva 18). Samoin tilanpidon aloitukseen myönnettävällä tuella ja nuorten viljelijöiden korotetulla investointiavustuksella on oleellinen vaikutus sukupolvenvaihdosten toteutumiseen ja tilan kehittämiseen sukupolvenvaihdoksen jälkeen.

Investointiavustukset on rahoitettu joko kokonaan kansallisesti (Makera) tai ne ovat olleet Maaseutuohjelman osarahoittamia. Kansallisen rahoituksen merkitys on korostunut ohjelmakausien vaihteissa (Kuva 17). Vaikka maatalouden kehittämiseen kohdenne-tussa tuessa tulisi tavoitella kestävyyttä ja siksi palautuviin rahoitusvälineisiin siirtymistä, totaalinen avustuksista luopuminen Viron mallin mukaisesti hidastaisi todennäköisesti ihmisten, eläinten, ilmaston ja ympäristön kannalta tärkeitä investointeja niin, ettei avustuksista luopumista ainakaan lyhyellä aikavälillä voi pitää suositeltavana.

Uusista rahoitusvälineistä ei ole saatavissa avustuksia, joten rahoitus avustuksiin on varmistettava muista lähteistä. Maaseutuohjelman rahoituksen suhteen tulee punnita, onko kehittämistukien painoarvo suhteessa muihin maataloudelle maksettaviin tukiin oikeassa suhteessa maatalouspoliittisiin tavoitteisiin ja avustusten vaikuttavuuteen nähden. Tämä tarkastelu vaatii koko maatalouspolitiikan kattavan läpikäynnin.

Jotta avustusten maksamiselle olisi löydettävissä hyväksyntä ja sitä kautta myös kansallista rahoitusta joko suoraan talousarviomomentilta tai Makeran kautta, avustusten merkitystä tuotantotapoja ohjaavana keinona tulee korostaa. Avustusten ehdollistami-

sella ja kohdentamisella pystytään entisestään parantamaan tukien vaikuttavuutta asioihin, joilla on kansalaisten ja kuluttajien laaja hyväksyntä. Avustuksille voidaan asettaa vaatimuksia koskien esimerkiksi eläinten hyvinvoinnin parantamista. Vaihtoehtoisesti hyvinvointia edistävälle hankkeille voidaan maksaa korotettua avustusta. Myös ilmastomuutoksen hillintään tähtäviä perusparannuksia ja muita maan tuottokykyä parantavia investointeja voidaan edistää investointiavustuksin.

Korkotukilainat

Korkotuen merkitys on viime vuosien matalien korkojen aikana jäänyt vähäiseksi. Maksamansa koron lisäksi lainanottaja on saanut viitekoron ja marginaalin maksamiseen korkotukea 0,7–0,8 %. Valtion vuotuiset menot korkotukilainoista ovat olleet noin 11 miljoonaa euroa (Taulukko 8). Korkotuki onkin poistunut käytöstä lähes kaikkien muiden paitsi maaseudun yritysten kehittämisessä. Siten korkotuesta luopuminen olisi ensisijainen ratkaisu, mikäli tukikokonaisuudessa halutaan luopua jostakin tukimuodosta ja panostaa sen sijaan toisenlaiseen, paremmin nykyisiä ja ennakoituja tarpeita vastaavaan välineeseen. Maatilojen vieraan pääoman hinnasta ei kuitenkaan kansainvälisessä vertailussa muodostuisi erityisen korkeaa ja siten kilpailukykyä rajoittavaa, vaikka korkotuen poisto siihen pienen kasvun toisikin (Taulukko 5).

Valtiontakaukset

Vakuuksista ei nykyisessä perheviljelmävaltaisessa maataloudessa yleensä muodostu ongelmaa, mutta valtiontakauksien kysyntä on kasvusuunnassa ja lähestyy lain sallimaa 80 miljoonan euron enimmäismäärää (Taulukko 9). Takausten jakaumasta hankkeen hyväksytyjen kustannusten mukaan voi päätellä, että kasvu johtuu investointien koon ja siihen kenties liittyvän yhtiömuotoisten yritysten määrän kasvusta (Kuvat 19 ja 20). Takausta on siten tukijärjestelmän oleellinen elementti, jonka merkityksen voi tulevaisuudessa ennakoida kasvavan entisestään. Takausvälineen säilyttäminen ei kuitenkaan vaadi nimenomaisesti Makeran olemassaoloa, sillä juuri takaus on uusien rahoitusvälineiden tarjoama keskeinen tukimuoto.

9.4.2 Uusien rahoitusvälineiden mahdolliset käyttökohteet

Uusia rahoitusvälineitä voidaan hyödyntää selkeästi tunnistetun ja määritetyn markkinahäiriön korjaamiseen. Tutkimuksessa tunnistetut markkinahäiriöt liittyvät ennen kaikkea yhtiömuotoisten maatalousyritysten vakuusvajeisiin sekä ulkopuolisen riskipääoman puuttumiseen markkinoilta. Tutkimuksessa ei sen sijaan tunnistettu pankkien haluttomuutta rahoittaa kannattavia hankkeita ja / tai tuottajien haluttomuutta investoida, mikä olisi selkeä peruste maaseuturahaston osarahoittamien rahoitusvälineiden käyttöönotolle (luku 7.2.1). Käyttöönoton tarve voi kuitenkin tulla vastaan, mikäli Makeran myöntövaltuudet valtiontakauksiin eivät enää riitä vastaamaan kysyntää tai avustusten leikkaus edellyttää investoijilta entistä suurempaa lainapääoman osuutta investointien rahoituksessa.

Maatalousrahoituksen odotettavissa olevista ongelmakohdista tutkimuksessa nousi esiin maatilojen sukupolvenvaihdosten rahoitus tulevaisuudessa. EIR:n rahoittama COSME-ohjelma tähtää pk-yritysten tukemiseen niiden perustamisvaiheessa ja on käytössä mm. Tanskassa maatilojen sukupolvenvaihdosten tukemisessa (luku 8.4.3). Vastaavanlainen järjestely voisi tulla kysymykseen myös Suomessa. Tanskassa ohjelmaa toteuttaa tanska-

lainen kasvurahasto yhteistyössä EIR:n kanssa. Kasvurahasto on valtion investointirahasto, joka tukee yritysten syntymistä tarjoamalla pk-yrityksille lainoja ja takuita. Suomessa vastaavan investointirahaston voisi muodostaa esimerkiksi Makera, sikäli kuin se säilyy ja vastaa jatkossakin ainakin osasta nykyisiä tehtäviään. Osa Tanskan ohjelman rahoituksesta tulee ESIR-rahastosta.

Nuorten viljelijöiden aseman helpottamiseksi EU ja EIP ovat juuri lanseeranneet käyttööseen uuden, nuorten viljelijöiden lainaohjelman, jonka tavoitteena on tukea nuorten viljelijöiden investointimahdollisuuksia (luku 8.5). Mikäli ohjelman kahdesta ranskalaisesta pilotista saadaan myönteiset kokemukset, ohjelmaa tarjotaan myös muiden EU-maiden käyttöön. Siten tämä nuorten viljelijöiden aloite on tulevaisuudessa mahdollisesti tarjolla myös Suomelle ja tuomassa yhden ratkaisumahdollisuuden nuorten viljelijöiden tukemiseen. Aloite ei ole käytettävissä maanhankintaan vaan helpottaisi nimenomaan käyttöpääoman hankintaa.

Toinen tutkimuksessa esiin noussut ongelma on osakeyhtiöiden tai muiden yhtiömuotojen vakuusvaje, joka estää yritysten rahoituksen saannin luottolaitoksista. Tämän tyyppiseen vakuuksien puutteeseen ratkaisuna voisivat olla riskirahoituksen rahoitusvälineet (ESIR) (luku 8.3.1). Näihin rahoitusvälineisiin perustuvien takausten hyödyntäminen korjaisi etenkin suurimpien, osakeyhtiömuotoisten toimijoiden mahdolliset vakuusvajheet. Julkisen takauksen avulla hankkeeseen on mahdollista saada myös sektorin ulkopuolista, yksityistä rahoitusta, mikä edesauttaisi myös toisen havaitun markkinahäiriön, ulkopuolisen riskipääoman puutteen, korjaamisessa.

Riskirahoituksen rahoitusvälineitä voidaan käyttää rinnakkain rakennerahastojen kanssa. Maaseuturahaston ja ESIR:n yhdistelmistä on jo kokemusta ja niiden käyttöönottoa valmistellaan useassa jäsenmaassa (luku 8.3.2). Yhdistelmärahastojen hyötynä on riskinjakamisen lisäksi myönnettävissä olevan rahoituksen suurempi määrä. Ottaen huomioon Suomessa todetut markkinahäiriöt yhdistelmärahastojen hyödyntäminen on varsin varteenotettava vaihtoehto tulevaisuuden rahoitusratkaisuissa.

Maatalouden lainakantaan liittyvä jouston tarve on kasvanut. Yleisin jouston väline ovat lyhennysvapaat. Maatilojen tilapäisiä maksuvaikeuksia on helpotettu myös erityisillä maksuvalmiuslainoilla. Koska maksuvaikeuksien taustalla ovat usein maatalousmarkkinoiden hintavaihtelut ja poikkeukselliset sääolot, jouston tarpeen voi ennakoida tulevaisuudessa olevan nykyistäkin suurempi. EIP onkin yhdessä komission kanssa selvittänyt maaseuturahaston käyttöä markkinoihin reagoivien rahoitusinstrumenttien tukemisessa (luku 8.4.2). Irlannista ja Ranskasta saatujen kokemusten perusteella EAFRD-instrumentit voisivat tarjota vielä enemmän joustoa ja siten kannustaa viljelijöitä investoimaan. Selvityksen mukaan julkinen tuki voisi auttaa kehittämään markkinoihin reagoivia rahoitusvälineitä ja niiden ehtoja edelleen. Näin niitä voitaisiin tarjota entistä laajemmalle tuottajajoukolle myös muissa jäsenmaissa. Komissio näkeekin hintavaihteluihin liitetyillä instrumenteilla suuren potentiaalinen uudella ohjelmakaudella. Asian edistymistä on Suomessakin syytä seurata.

EU:ssa käyttöön otetut maaseudun pk-yrityksille suunnatut palautuvat rahoitusvälineet on tyypillisesti suunnattu sekä maatalouden että maaseudun muun pk-yritystoiminnan tukemiseen. Esimerkiksi Saksassa ja Italiassa käytössä olevien maaseuturahaston osarahoittamien rahoitusvälineiden tavoitteena on tukea koko elintarvikeketjua ja sitä kautta myös alueen maataloutta (luku 8.2.4.2 ja 8.2.4.3). Tässä tutkimuksessa keskityttiin maa-

talouden pääomatarpeeseen ja rahoitukseen. Uusia rahoitusvälineitä mahdollisesti käyttöön otettaessa on kuitenkin syytä tarkastella maaseudun pk-yrityksiä laajemminkin. Mikäli rahoituksen markkinahäiriöitä esiintyy myös muissa pk-yrityksissä, ei ole syytä rajoittaa ohjelmia koskemaan vain alkutuotantoa.

9.4.3 Yritysrahoituksen laajentaminen maatalouteen

Rakennemuutoksen myötä maataloustuotannon harjoittamien muistuttaa kasvavassa määrin mitä tahansa muuta yritystoimintaa riippumatta siitä, harjoittavatko sitä elinkeinonharjoittajat vai yhtiömuotoiset yritykset. Näin ollen olisi asianmukaista, että yritykset voisivat maatalouden omien rahoitusinstrumenttien tarjoaman rahoituksen ohella hakea myös muille pk-yrityksille tarjolla olevaa rahoitusta. Tämä laajentaisi rahoituksen saantimahdollisuutta, sikäli kuin hanke täyttäisi rahoituksen kenties totuttua tiukemmat kannattavuuskriteerit.

Heikon kannattavuuden ohella yritysrahoituksen saannille on olemassa myös hallinnollisia esteitä. Maatalous on nykyisellään rajattu esimerkiksi pk-yritysaloitteen ulkopuolelle. Sikäli kuin tarjolle tulee rahoitusinstrumentteja, joissa ei ole mukana rakennerahastojen rahoitusta, rahoituksilta voitaisiin poistaa myös toimialarajaukset ja siten laajentaa pk-yritysaloitteen kaltaisia ohjelmia koskemaan myös maatalousyrityksiä. Pitkällä aikavälillä voidaan pohtia myös sitä, missä määrin maatalous ylipäänsä tarvitsee omia, erillisiä yritysrahoituksen välineitä.

Myös julkisten yritysrahoittajien, kuten Finnvera, Business Finland ja VaKe, toimintaa maataloussektorilla rajoittavat säädökset sekä rahoituksen myönnön tiukat kannattavuusehdot. Niin ollen kannattavien hankkeiden lisäksi tarvittaisiin poliittista tahtoa ennen kuin kyseiset rahoittajat voisivat sijoittaa myös maatalous- ja elintarvikesektorille.

Maatalouden ja muun yritysrahoituksen raja-aitoja kaadettaessa tulee rahoituksen suhteen pyrkiä yhden luukun periaatteeseen. Käytännössä se tarkoittaisi sitä, että yrittäjä asioisi rahoituslaitoksen kanssa ja rahoituslaitos etsisi investoinnin rahoitukseen kullekin investoinnille sopivan rahoituslähteen.

9.4.4 Pääoman uudet lähteet

Eläinten hyvinvoinnin parantaminen tai ilmastomuutoksen torjuminen ovat aiheita, jotka kiinnostavaa merkittävää osaa ihmisistä. Moni heistä voisi sopivan tilaisuuden tullen sijoittaa rahaa niitä edistäviin hankkeisiin ilman vaatimuksia pääoman kovalle tuotolle. He kokisivat saavansa pääomalleen tuottoa siitä, että asiat muuttuvat heidän toivomaansa suuntaan. Siten joukkorahoitus voisi olla yksi mahdollinen vaihtoehto investoinneissa, joiden tavoitteet eivät ole pelkästään taloudellisia. Joukkorahoituksen saatavuus on kuitenkin vaihtelevaa ja tapauskohtaista, joten ulkopuolisen pääoman kanavoimiseksi maatalouteen tarjolle tarvitaan myös muita välineitä.

ERI-rahastojen pääomainstrumentteja ei ole toistaiseksi sovellettu maatalousalalla, mutta oman pääoman ja välirahoituksen instrumentteja on hyödynnetty aluekehitysrahaston (EAKR) alaisten ohjelmien kautta useissa EU-maissa (luku 8.4.4). Ohjelmista löytyy esimerkkejä pääomasijoituksista pieniin ja keskisuuriin yrityksiin, jotka voisivat toimia mallina maatalouden pääomasijoituksiin. Pääomasijoitus olisi sopivin korkean riskin ja

korkean kasvupotentiaalin yrityksiin. Rahoitusta voisi suunnata esimerkiksi innovatiivisiin pk-yrityksiin, jotka toimivat maatalous- ja elintarvikesektorilla. Pääomasijoituksella voidaan tukea yritystä etenkin tuotekehitysvaiheessa, jolloin uusi tuote ei vielä tuota tuloja.

Maataloudessa ei ole olemassa likvidejä pääomamarkkinoita. Julkisten ohjelmien avulla voitaisiin kuitenkin luoda maa- ja elintarvikesektorille pääomamarkkinat, joilla saataisiin myös yksityistä rahoitusta sektorille. Tulevaisuudessa maatilat ovat yhä useammin yritysmuotoisia, jolloin myös potentiaali pääomamarkkinoiden luomiseen kasvaa. Pääomasijoittamisella pyritään vaikuttamaan markkinoilla toimivien yritysten toimintakykyyn ja ohjaamaan pääomaa sinne, missä sitä tarvitaan. Yritykset ja innovaatiot, joilla on positiivisia ulkoisvaikutuksia, ovat hyviä kohteita pääomarahoitukselle. Tällaisia ovat esimerkiksi ilmastonmuutoksen torjumiseen tehdyt investoinnit. Pääomarahoituksen avulla yritykset pääsevät kiinni pääomasijoittajien tietotaitoon ja verkostoihin.

Tutkimuksessa nousi esiin toive maatalousrahoituksen kokonaisuuden yksinkertaistamisesta. Pääoma- ja välirahoitus saattaisivat monimutkaistaa rahoitusta ja lisätä hallinnointikustannuksia. Uudelle pääomalle on kuitenkin tarvetta maataloussektorilla. Maatilat hyötyisivät pääomarahoituksesta erityisesti laajentaessaan toimintaansa esimerkiksi uusien elintarvikkeiden valmistamiseen. Tästä on saatu positiivisia kokemuksia mm. Alankomaissa (luku 8.4.4).

Yhtenä vaihtoehtona sijoitusrahastojen syntymiselle on tuottajaosuuskuntien ryhtyminen sijoittajiksi. Tämän toteuttamisessa tuottajaosuuskunnat voisivat hyödyntää uuden osuuskuntalain tarjoamia mahdollisuuksia osuuksien jälkimarkkinoille.

Lähdeluettelo

Chaumond, L. 2018. Alter'NA. FI CAMPUS 2018: "What next for ESIF financial instruments? Creating new opportunities under the Omnibus Regulations". Esitys. Brysseli, Belgia. 3-5.12.2018.

EAFRD financial instruments in 2014-2020 Rural development Programmes. Final report. EIB 2018. 93 s. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

EIB 2019a. Joint Initiative for improving access to funding for European Union Young Farmers. Fi-Compass EAFRD. 31 s. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

EIB 2019b. Survey of financial needs and access to finance of EU agricultural enterprises. Fi-Compass EAFRD. 69 s. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

EIB 2018a. An agricultural-focused EAFRD financial instrument providing market-responsive financial products. Fi-compass. EAFRD. 107 s. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

EIB 2018b. EIB Working Papers 2018/03 – The corporate equity puzzle. <https://www.eib.org/en/infocentre/publications/all/economics-working-paper-2018-03.htm>. Luettu 15.4.2019.

EIF 2019. The SME Initiative. COSME. European Investment Fund. Saatavilla: <https://www.eif.org/index.htm>

esir.fi. ESIR. Euroopan strategisten investointien rahasto. Uusia mahdollisuuksia hyville suomalaiselle hankkeille. Saatavilla: <https://esir.fi/>

Estonia Case Study. Loans for rural development 2014-2020: Estonia Case Study. EIB 2016. 14 s. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto. Rahoitusvälineet. Fi-compass. Maaseuturahasto. Edistystä ERI-rahastojen rahoitusvälineillä. EIB 2015. 7 s. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

Euroopan komissio 2016. Euroopan rakenne- ja investointirahastot (ERI) ja Euroopan strategisten investointien rahasto (ESIR). Koordinoinnin, synergioiden ja täydentävyyden varmistaminen. Maaliskuu 2016. Euroopan komissio. 11 s. Saatavilla: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/thefunds/fin_inst/pdf/efsi_esif_summary.fi.pdf

EU:n taloudellisten ja sosiaalisten tavoitteiden saavuttaminen kestävästi. Rahoitusvälineet. Fi-compass. 7 s. EIB 2015. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

Fi-compass, 2019. Factsheet (The European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD)). <https://www.fi-compass.eu/publication/brochures/factsheet-european-agricultural-fund-rural-development-eafrd>. Luettu 16.4.2019.

Fi-compass. Euroopan investointipankin ja Euroopan komission yhteinen neuvontapalvelu ERI-rahastojen rahoitusvälineille, internetsivusto. <https://www.fi-compass.eu/>

Financial Instrument products. Loans, guarantees, equity and quasi-equity. Fi-Compass. Advancing with ESIF financial instruments. EIB. 2015. 22 s. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

Flexible financial products for the agricultural sector in the EU. Fi-compass. EAFRD. 76 s. EIB 2018. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

France. Case Study. Financial instruments for rural development 2014-2020. Occitanie/Pyrénées-Méditerranée, EIB 2017. 20 s. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

Freitas G. 2018. Rural Development Program 2014-2020. FI CAMPUS 2018: "What next for ESIF financial instruments? Creating new opportunities under the Omnibus Regulations". Esitys. Brysseli, Belgia. 3-5.12.2018.

Germany Case Study. Food and agricultural loan fund 2014-2020 Mecklenburg-Vorpommern, Germany: Case Study. EIB 2018. 17 s. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

Italy Case Study. EAFRD Credit Fund Lombardy 2014-2020, Italy: Case Study. EIB 2018. 16 s. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

Kjærgaard R. 2016. Vækstfonden. COSME Support for Danish Young Farmers. Presentation. November 25, 2016.

Krešimir, I. 2018. EAFRD Financial Instruments: Croatian Experience. Loan and Guarantee Fund in Croatia. Esitys. Fourth annual EU conference on EAFRD financial instruments for agriculture and rural development in 2014-2020. 5-6.6. 2018. Sofia, Bulgaria.

Latvia Case study. The Latvian Credit Fund: Case Study. EIB 2015. 18 s. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

Lee, F. Potential for Price Volatility. Fi-Compass esitys 25.11.2016. Brysseli.

Lehtonen, H., Niskanen, O., Karhula, T. ja Jansik, C., 2017. Maatalouden rakennekehitys ja investointitarve vuoteen 2030. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 19/2017. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-383-3>

Maatilatalouden kehittämisrahasto Makeran tilinpäätökset. Saatavilla: <https://www.ruokavirasto.fi/tietoa-meista/mika-on-ruokavirasto/suunnittelu-ja-seuranta/tulosohjausasiakirjat/>

Milkflex. <https://www.financeireland.ie/products/milkflex/overview/>

Nieć D. 2018. EAFRD- EFSI Initiative for Agriculture. Esitys. Fourth annual EU conference on EAFRD financial instruments for agriculture and rural development in 2014-2020. 5-6.6. 2018. Sofia, Bulgaria. Pilot Project in Poland. Esitys. Fourth annual EU conference on EAFRD financial instruments for agriculture and rural development in 2014-2020. 5-6.6. 2018. Sofia, Bulgaria.

Potential role of market responsive EAFRD financial instruments. Feasibility study – initial findings. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

Rakennerahastot, 2019. <https://www.rakennerahastot.fi/pk-yritysaloitte>.

Romania Case Study. Rural Credit Guarantee Fund. Case Study. Romania. EIB 2015. 27 s. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

TEM. 2019. Työ- ja elinkeinoministeriö. Määrärahan jako. Saatavilla: <https://tem.fi/paatos?decisionId=0900908f805f2ce2%20>.

The SME Initiative under the EAFRD. A ready-to-use financial instruments offered to the Member States. Fi-compass EAFRD esite. Saatavilla: <https://www.fi-compass.eu/>

Vuori, L. ja Yrjölä, T. (toim.). 2017. Sukupolvenvaihdokset maataloilla. PTT työpapereita 190.